

מראי מקומות לעיון בדף היומי

לע"נ הר"ר צבי בחר"ר מרדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ז"ל

בית מדרש גבוה
לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו

מיסודה של עמותת
"משולי ערימת"
רחוב שאגת אריה 17/25
קרית ספר 71919 מודיעין עילית
ארץ ישראל

גליון מספר 537

הוצאת ע"י בנם הנצי"ח
הר"ר אברהם אליעזר מרדכי בן שליט"א לונדון

בס"ד, בה תמוז התשע"ה. מסכת נדרים דף מט – דף סט

פרק הנודר מן המבושל

(א) גמ', שנאמר ויבשלו את הפסח. הקשה הגרע"א בגליון הש"ס, אמאי לא מייתי מקרא מפורש בתורה גבי פסח, "ובשלת ואכלת" (דברים טז, ז). ותירץ בחידושי החתם סופר, דהוה אמינא בישול דתורה היינו בישול ממש, וגלי רחמנא בפסח דורות דלא בעינן צלי אש. עוד תירץ, דיש לבאר בישול דתורה היינו לאחר שכבר צלאו, וקא משמע לן דאין הבישול מבטל הצליה. אבל קרא ד"ויבשלו את הפסח באש" משמע צלי אש ממש. ועוד, דכתיב אחר זה "ואת השלמים בשלו בסירות", משמע, דאת הפסח צלו באש בלי הפסק סירות. וממילא נבאר דקרא ד"ובשלת ואכלת" נמי צלי אש קאמר. והשלמי נדרים תירץ, דטפי ניחא להגמרא להביא ראיה ואסמכתא מקרא דדברי הימים דקרוב ללשון בני אדם, ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ממקרא שבתורה, משום דלשון תורה לחוד.

(ב) ר"ן ד"ה הנודר מן המבושל, שאינם וכו' שלוק בשיל ולא בשיל וכו' דנדרים הלך אחר לשון בני אדם. ובתוספות רי"ד ביאר, דשלוק יקרא כשנשתלק לבדו בלא תבלין. והרשב"א כתב, דשלוק בשיל ולא בשיל, היינו בשיל כמאכל בן דרוסאי. [שהוא שליש בישול]

(ג) ר"ן ד"ה ירושלמי אמר ר' יוחנן, בתוה"ד, אם אמר קונם יין שאיני טועם בחג על דעתיה דר' יוחנן [דאולין בתר לשון בני אדם] יאסר אף ביום טוב האחרון. וברש"ש ביאר, דשייך נפקא מינה לקולא, כגון באומר אם לא אעשה דבר פלוני בחג יאסר עלי פרי פלוני, ועשהו ביום טוב האחרון, הותר לו הפרי. והשלמי נדרים כתב נפקא מינה, באומר קונם עלי יין מאחר החג, דאינו אסור לשנות יין ביום טוב האחרון של חג, דהוא בכלל החג, שלא אסר עצמו לשנות בחג.

(ד) גמ', והא מתבשיל נדר, ביאר הר"ן, ואמאי מותר בעבה דהא תבשיל הוא. ובתוס' ובפירוש הרא"ש ד"ה והא מתבשיל ביארו, דקושית הגמרא, מדוע אסור מעשה קדרה רך. וכתב השלמי נדרים, דמלשון הגמרא מוכח כשיטתם,

דמשני "כל מידי דמתאכל ביה ריפתא תבשיל קרו ליה", משמע דאיירי במאי דקרי ליה תבשיל דהוא מעשה קדרה רך, ולא במאי דלא קרו ליה תבשיל דהוא עבה.

(ה) גמ', הא בקרא גופיה והא בגווייה דקרא. הקשה הרש"ש, דלפי זה אמאי חרה אף האסיא בראותו קרא בביתו דר' ירמיה דילמא לגווייה הוא דבעי לה. ובשלמי נדרים יישב, דרבה בר עולא בא להוסיף על שינויא קמא, ולומר דגם הרכיבי אינם טובים אלא מה שבתוכם. ולפי זה נתיישב, דהאי קרא דהוי מחית בבית ר' ירמיה היה דאשוני, שהם קשים, ואינם טובים לא גופייהו ולא גווייהו. ועיין באות הבאה.

(ו) גמ', ודבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ. ביאר בחידושי החתם סופר, דכוונת הגמרא לומר דבשלמא לשינויא קמא אתי שפיר, הא דנפיק ההוא אסיא דחזא אשוני בבית ר' ירמיה, ונפיק. אלא אי אמרת דהחילוק בין קרא גופיה לגווייה דקרא, מאי טעמא לא אמר ר' ירמיה לאסיא דלא אכל גופיה דקרא אלא לוליבא. ויש לומר, דמשום הכי אמר רבא דאסור לומר דבר זה בפני עם הארץ כגון האי אסיא. וטעמא, משום דטוב יותר להסתיר מהם טיבנותא דלוליבא כדי שיתרחקו מקרא, דאם ידעו עמי הארץ טיבנותא דלוליבא, יאכלו נמי לגופא דקרא, ויבואו לידי סכנה.

דף מט ע"ב

(ז) ר"ן ד"ה כמאן כר' יוסי, דאמר בפ"ק דר"ה אדם נידון בכל יום, דאילו לרבנן וכו', אין תפילה מועלת להן. הקשו התוס' ראש השנה (טז). ד"ה כמאן, וכי לרבנן לא מצלינן רפאנו וברכת השנים. ותירצו, דשלא יחלה ודאי לא מצלינן אלא לר' יוסי, אבל שיתרפאו מצלינן אליבא דכולי עלמא דמתי יחלו נגזר, אבל מתי יתרפאו לא נגזר.

(ח) גמ', בבלאי טפשאי דאכלי לחמא בלחמא. כתב השיטה מקובצת בשם הרא"ם, דיש מפרשים, שהן פוטרין דיסא שברכתה בורא מיני מזונות, בברכת הון. ודינא הוא, דדבר שאינו בא ללפת את הפת אין הפת פוטרנו,

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף מט – דף נ

כה תמוז – כו תמוז התשע"ה

הוציא מפיו דברים שלא היו בעולם, דהא לא הוה ליה איתתא, ולא ילדה. ותיריך, דבאמת נודמנה אותה שעה צדקת ועניה שילדה, ולא היה לה אפילו תבן למגנייה, והוא כיוון על אותה אשה וקראה אתתא, לפי שכל הנשים שורשם במלכות, ואליהו הנביא זכור לטוב הוא בסוד המלכות, ולכך ייחסו נשים צדקניות אליו, וקראה אשתו, דהיינו, אשה שהיא בשורשי. עוד תירץ, דלא הוציא דברים אלו מפיו, אלא כך נשמע לאחננס קול מדבר כך.

(ב) גמ', הדר אול הוה תרתי סרי שנין אחרנייתא. הקשה בשיחות מוסר (להגר"ח שמואלביץ מאמר סו), אמאי לא נכנס רבי עקיבא לרגע קט לשמח את ליבה, והרי כבר נודע לו שלא תעכבנו מלחזור לתורתו עוד י"ב שנה. ותיריך, דידע רבי עקיבא הסכנה הכרוכה בהפסק שעל ידי הכניסה לביתו, ואפילו אם יכנס לרגע אחד בלבד מי ידע אם יוכל להמשיך באותה מידה של עליה שהיתה כל י"ב שנה. והוסיף לבאר (במאמר צב.), שמלכד ההפסד הגדול הכרוך בהפסק אינו דומה דבר שלם לשני חצאים, ואף פעמיים י"ב לא הוי כ"ד, כי אם י"ב ועוד י"ב.

(ג) גמ', שמע כלבא שבוע אתא ואיתשיל על נדריה. הקשה הט"ז (סימן רכח סק"ח), איך התיר רבי עקיבא לכלבא שבוע הא היה נוגע, ובעי למיחש שלא יעיין יפה בנדר. וכמו בדיני ממונות, היכא שיש לדיין צד נגיעה לא ידון אותו הדין. ותיריך בשם הריב"ש, דלא התיר אלא על ידי צירוף אחרים עמו. ובשלמי נדרים יישב עפ"י דברי הר"ן לקמן (נ:): בד"ה ודאמרן, דפתחא כהאי גוונא לא חשיב נולד, דשכיח טובא שילמד פרק אחד או הלכה אחת. ולפי זה הכא לא שייך נוגע, דכיון דהפתח מבורר ליכא חששא שלא יעיין יפה.

(ד) גמ', מן שית מילי איעתר ר"ע. וביאר בעין יעקב, דאתא לאשמועינן מנינא, לפי שרבי עקיבא יגע מאוד בתורה שבעל פה ונקראת על שמו, להכי קאמר דלפי שיגע בלימוד ששה סדרי משנה נתעשר מן שית מילי ונתקיים בו מקרא "אורך ימים בימינה וגו' עושר וכבוד".

(ה) ר"ן ד"ה ומן גוונא, תיבה העשויה להצניע בתוכה ממון הספינה. וביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דגוונא הוא חתיכת עץ גדול, דאמר לו שיעשה על חתיכת עץ זה את מלאכתו למה שהוא ראוי, ועל ידי זה נבקע העץ ואשתכח דהוא מלא דינרי.

דף נ' ע"ב

(ו) ר"ן ד"ה ודאמרן, בתוה"ד, וכיון שכן לאו נולד הוא. והט"ז (יו"ד סימן רכ"ח סק"ז) תירץ בשם הסמ"ג, דהא דאין פותחים בנולד, היינו דאין פותחין פתח, אבל פותחין בחרטה מחמת נולד. והכא הוי חרטה גמורה על הנדר מעיקרא מחמת נולד שנעשה רבי עקיבא תלמיד חכם, ובפירוש אמר כן שמתחרט מעיקרא. ותוספות כתובות (סג). תירצו, דלא חשיב נולד כיון שהלך לבי רב דדרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול. אי נמי, כגון דתלה נדרו בדבר, שפירש בשעה שנדר על דעת אם לא יעשה סופר, ולא הווי נולד, כדתנן לקמן (סה). קונם שאיני נושא את פלונית שאביה רע אמרו לו מת או עשה תשובה כו' ופריך בגמ' מת נולד הוא, והוא הדין עשה תשובה, ומשני, אמר רב הונא נעשה כתולה נדרו בדבר אחר.

(ז) גמ', אי הוה סנו הוה גמירין טפי. הקשה בספר עין אליהו, הא איתא בשבת (נ:), דרוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל כבוד קונוהו שנאמר "כל פעל ה' למענהו", ואם כן איכא מצווה לפנות עצמו. ותיריך, דהיינו דוקא

והם אכלי נהמא בנהמא כמנהג שטותם, שבטלה דעתם אצל כל אדם. (ט) ר"ן ד"ה בחסיסי, קמח של קליות. ובתוס' ד"ה בחסיסי כתבו בשם ר"ח, דהוי קמח של עדשים. וברי"ף (פסחים יב: מדפי הרי"ף) ביאר, דהוי מצה אפוייה, שטוחנין אותה, ומבשלין אותה במים, ומוללין בה את הקדרות.

(י) גמ', קאכיל מר בידיה וכו'. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דיש להסתפק בשאלתו אם כוונתו לומר אמאי בידיה ולא בכף, או אמאי בכלי ידיה ולא תסגי ליה באצבע אחת או שתיים. והשיב לו, דלכך לא אכלתי בכף, משום דבסיים באצבע, ולהכי אכלתי בכלל היד, דבאצבע בסיים וכל דכן בתרתין וכל דכן בתלת. וכתב, דלא שייכא להאי מילתא לקמן דאין לאכול באצבע, משום דלמה אתה מאכילני צואתך. דהתם מיירי בשניים אוכלים מקערה אחת, מה שאין כן הכא שאוכל לבדו.

(יא) גמ', עד מתי אתה מאכילני צואתך. הקשה הבן יהודע, דאם כן יקפיד בכך על כל העוסקים במאכל ותבשיל. ותיריך, דכיון דאין האוכל רואה בעיניו את העוסקים במאכלו בשעת אכילתו, אין מקפיד בזה, אבל כשאוכל, ורואה בעיניו עסק האצבעות, מקפיד.

(יב) גמ', ר' יהודה הוה יתיב וכו' אמר ליה ר' טרפון היום פניך וכו' אמר ליה וכו' ואם אכלנום וכו'. הקשה המהרש"א, דר' טרפון שאל את ר' יהודה בלשון יחיד "מדוע פניך", משמע דלא היה מדבר אלא עמו. ואמאי כלל אחרים בתשובתו וענה בלשון רבים, "אכלנום". ותיריך, דר' יהודה מתוך חסידותו לא רצה לתלות הדבר בחכמתו כדמסיק חכמת אדם וגו', ולכך כלל עמו כולם שהיו אוכלים אמש עמו בהני תרדי נעשו פניהם צהובים.

(יג) גמ', אלא קידושא ואבדלתא וד' כוסות. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), משום שאלו כוסות של ברכת המצווה. ואף על גב דברכת המזון נמי בעי כוס, מכל מקום לאו ברכת המצווה היא, דלא ליסעוד ולא ליברך ברכת המזון, מה שאין כן הני חיובי נינהו ולא סגי ליה בלאו הכי.

(יד) גמ', גזר רשב"ג תעניתא ר' יהודה לא אתא וכו'. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דר' יהודה לא אתא, משום דההוא מעיל לא היה בידו, כיון דאשתו הוה צריכה ליה לצאת בו לשוק, או שהיה מתבייש לכסות שם בכסות מיוחד נמי לאשתו, ולכך שדר ליה רבן שמעון בן גמליאל גלימא דהוא כסות מיוחד לאיש.

(טו) גמ', וכד נפיק ר"י לצלויה הוה מכסי ביה. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דאשמועינן, דאף על גב דאשתו נפקא ביה לשוקא, לית ביה משום "לא ילבש גבר שמלת אשה", דליכא ללאו אלא בבגד העשוי מיוחד לאשה, אבל מעיל, מצינו דנאמר הן לנקבות והן לזכרים.

(טז) ר"ן ד"ה שעטני מעיל, שהיה חשוב בעיניו כמעיל. וביאר השיטה מקובצת, דכיון שהיה חשוב עליו כמעיל לפי שקראו אותו מעיל לא היה משקר בברכתו, שאותן שנעשו ממשי אותן פולפרין נקראו מעיל, על שם עילוי משאר הבגדים. והרא"ש (ברכות פ"ט סימן טז) ביאר, דלענין ברכת שהחיינו הכל לפי מה שהוא אדם, דיש עני ששמח בחלוק יותר מעשיר בכלים חשובים. ולכך, ר' יהודה היה מברך ברוך שעטר מעיל לפי שהיה חשוב עליו כמעיל לעשיר.

דף נ' ע"א

(א) גמ', דאולידת איתתני ולית לי מרעם לאגנוייה. הקשה הבן יהודע, איך

הדרה היומית

מסכת נדרים דף נ – דף נא

כו תמוז – כז תמוז התשע"ה

לקחת את החיטים שהבטחת לי, וגם זה אמר על דרך בדיחותא.

(ג) גמ', א"ל תיתי דביתכי תירמי לי נטלא. הקשה השלמי נדרים, היאך יכל להשתמש על ידה שתמוזג לו את הכוס, והא אסור להשתמש באשה דכל שבנדה אסור, אסור באשת איש. ותירץ על פי הגמרא בקידושין (פב.), דאמר שמואל הכל לשם שמים, וכתבו התוס' (שם) ד"ה הכל, ועל זה אנו סומכין השתא שאנו משתמשים בנשים, וכן פסק הרמ"א בשולחן ערוך (סימן כא סעיף ה) דכל שאינו עושה דרך חיבה רק כוונתו לשם שמים מותר.

(ד) ר"ן ד"ה תבלין יש בה, בתמיהה. ור"ן ד"ה מאי שניא כתב, כלומר היאך מנחת בן מינה לילך אצל בהמה. והשיטה מקובצת הביא נוסח אחר, תבלין יש בה, כלומר תערובת יש בביאה זו, דומיא דתבלין. שכל ביאה מין במינו, אבל אשה הנרבעת לבהמה זרע מעורב הוא.

(ה) גמ', מאי בן אלעשה דתניא וכו'. ביאר רש"י ד"ה מאי בן אלעשה, דמקשינן מנא לן דהוה עשיר. והקשה המהרש"א (חידושי אגדות), דמאי אולמיה האי ברייתא מדלעיל, דקאמר להדיא, בן אלעשה חתניה דרבי הוה ועשיר גדול הוה. ותירץ, דהכי קאמר מאי בן אלעשה, אם עשיר גדול היה למה נקרא על שם אביו ולא על שם עצמו. וקאמר, דתניא לא לחנם פיור בן אלעשה וכו', דדרך היורשים עושר מאביהם לוותר ולפור מעותיהם כיון שלא עמלו בו, ואתא לאשמועינן דלא היה כשאר יורשים, דלא פיור בחינם אלא כדי להראות וכו'.

(ו) גמ', ראשו של זה בצד עיקרו של זה. הקשה הכסף משנה (פ"ה מכלי מקדש הל"ו), מה קושי בתגלחת זו שהוצרך בן אלעשה לפזר מעותיו עליה. ותירץ, שלא שער התחתון בלבד היה מגלח, אלא היה מגלח שער שלישי שלמעלה מהשני, ומשייר השער הרביעי כדרך ששייר השני, ומגלח השער החמישי כדרך שגילח השער התחתון והשלישי, ועל דרך זה היה משייר ומגלח עד תום כל השערות שבראש.

(ז) ר"ן ד"ה ובקירקני דאמך, שתהא אמך מזמרת. הקשה השלמי נדרים, הא קול באשה ערוה. ותירץ, על פי מה שכתב הריטב"א בקידושין (פב.), דהכל לפי מה שהאדם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו, ואם אינו מעלה בלבו טינא כלל מותר להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאול בשלום אשת איש, ובר קפרא ידע בנפשו שיצרו נכנע אליו ולא חייש להכי.

(ח) מתני', אמר קונם היוור לקדרה שאני טועם. התוס' הרא"ש, דייק מלשון התנא, דלא סגי לאסור את כל המתבשלין בקדרה, אי אם יאמר לשון "היוור לקדרה", ולא יאמר "שאני טועם", או יאסור בלשון "מעשה קדרה שאני טועם". דבכהאי גוונא אינו אסור אלא במעשה רתיחה. והריטב"א כתב, דאם אמר "היוור לקדרה", אף על פי שלא אמר "שאני טועם", אסור בכל המתבשל בקדרה. אלא לרבותא נקט "שאני טועם", דאף דאמר להאי לישנא אם לא אמר "היוור לקדרה", אינו אסור בכל המתבשל בקדרה.

דף נא ע"ב

(ט) ר"ן ד"ה מן הכבוש, משום דכיון דאמר הכבוש משמע הידוע, וסתמא דירק הוא וכו' ואית דמפרשי וכו'. ואמנם בתוס' ד"ה קונם מן הכבוש, ובפירוש הרא"ש ד"ה אינו אסור, מבואר, דאמר כבוש אסור רק מן הכבוש של ירק, דסתם כבוש הוי של ירק, והחילוק במה שהוסיף ואמר "שאיני טועם". ובראב"ד (פ"ט מנדרים ה"ב) כתב, דהחילוק, גם בין כבוש להכבוש

לכבוד קונו, אבל אם מיפה עצמו כדי להגיס דעתו, אסור.

(ח) גמ', עבדא דעביד לה שוי אלפא דינרי. פירש רש"י ד"ה טורמיטא עבדא, דהכוונה להחיא ביצה. והשיטה מקובצת ביאר, שהעבד שידוע לעשותה ולתקנה כראוי שווה אלף דינרי.

(ט) גמ', אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכו"כ. וביאר בשו"ת שבות יעקב (ח"א סימן קפ"ב), על פי מה דאיתא בשולחן ערוך (או"ח סימן תק"ס), דאסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה. וכתב הט"ז (שם סק"ז), דשמחה שאינה של מצוה בודאי אסור למלא פיו שחוק אפילו שלא בזמן הגלות. אבל שמחה של מצוה, דהותר בזמן שבית המקדש היה קיים. בזמן הגלות ערבה כל שמחה, ואפילו של מצוה כגון בחתונה או פורים, לא ימלא פיו שחוק. ולפי זה ביאר, דכיון דרבי היה בזמן הגלות אחר החורבן, היה מתירא לשחוק, ולכך לא אומניה לבר קפרא. כדאיתא במכות (כד: דר' אלעזר בן עזריה ורבן גמליאל ורבי יהושע התחילו בוכים, ורבי עקיבא משחק ואמר להם ומה לעוברי רצונו וכו', והטעם דבכו דסבירא ליה דאסור למלא פיו שחוק בעולם הזה אפילו בשמחה של מצוה. ואמר לו בר קפרא אם לעוברי רצונו וכו' כרבי עקיבא שהיה משחק, דסבירא ליה דמותר לשחוק בשמחה של מצוה.

(י) גמ', אם לעוברי רצונו כך וכו' לעושי רצונו בעולם הזה. ביאר בחידושי החתם סופר, דרבינו הקדוש עבר על רצונו של הקב"ה שרצה שהבריות יהנו ממנו דלא לתוהו בראו. והוא לא רצה ליהנות ואפילו נמנע מלשמוח בשמחת נשואי בנו. ולבסוף כשהזמינו וידע בר קפרא שישמחנו בריקודו כדלקמן, אמר שהוא עושה רצונו של הקב"ה בעולם הזה.

(יא) גמ', יומא דמחיק ביה רבי פורענות בא לעולם. ביאר השיטה מקובצת, לפי שרבי היה ראש גלות ישראל והיה לו להצטער על חורבן בית המקדש ועל הגלות, ומתוך שהיה עשיר גדול היה נראה כששוחק, כאילו אינו חושש ואינו מצטער על הדבר.

(יב) גמ', שם. המהרש"א (חידושי אגדות) ביאר, דרבי בעל יסורין הוה, וכל שני יסורי דרבי לא אצטריך עלמא למטרא. ובר קפרא ודאי דהוה ידע זה, אלא דהוא סבר דעל ידי שישמחו יזכה לעולם הבא כדאמרין בתענית (כב.) הנך בני עלמא דאתי נינהו, דאינשי בדיחי הוו.

דף נא ע"א

(א) גמ', חפיה כופרא וסחפיה על רישיה. הקשה הבן יהוידע, דמאחר דידע בר קפרא דיומא דאחיק ביה רבי אתי פרענותא לעלמא, איך היה משתדל לבדחו, ולא חשש לנזק העולם. ותירץ, דרבי היה סובל יסורין של אהבה כדי לדחות הפורענות מן העולם, וכדאיתא בבבא מציעא (פה.), דכל אותם שנים שהיה רבי ביסורין לא היתה מדת הדין שולטת בעולם. ולכך באותם הימים דאחיק בהו רבי, אתי פרענותא לעלמא, ששולטת מדת הדין. ובר קפרא שידע זאת, לא רצה לבדחו בכל יום, אלא לפרקים, כדי שתהיה טובה לעולם, כיון דהיסורין דוחין את הפורענות ומסלקים את מדת הדין, דווקא אם האדם מקבל מאהבה. ולכך התחכם בר קפרא לבדחו, כדי להוכיח שרבי היה מקבל היסורין באהבה, כי לא רצה לתת מרגוע לעצמו מן היסורין, אפילו יום אחד ושעה אחת.

(ב) גמ', א"ל לא אזהרתך דלא תבדחן. ביאר הרש"ש, דאיבר את החיטים כיון שלא קיים את התנאי. ועלה השיב לו דאף על פי שעברתי על התנאי אני בא

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף נא – דף נב

כז תמוז – כח תמוז התשע"ה

וגם בין "שאני אוכל" ל"שאני טועם".

(ז) מתני', מן הצלי אין אסור אלא מן הצלי של בשר דברי ר' יהודה. הרא"ש (סימן ב) גרס דר' יהודה אזיל נמי אשלוך, דאינו אסור אלא בשלוך של ירק. וכתב הב"ח (סימן ר"ז סק"ט), דהטעם דנחלקו ר' יהודה ותנא קמא דווקא בשלוך וצלי, דשאני שלוק וצלי מכבש ומליח, דדווקא כבוש ומליח הדרך לכבוש ולמלוח הרבה ביחד למכרן אחת אחת, וסתם כבוש הוא ירק וסתם מליח הוא דג, והכבוש בה"א מורה על סתם כבוש. אבל צלי ושלוך אין דרך לצלות ולשלוך הרבה יחד, אלא כל אחד צולה ושולק מזה שצריך לו, ואם כן לכל דבר קורין אותו הצלי בה"א. ולפי זה ביאר אמאי פסק הרמב"ם (פ"ט מגדלים ה"ג) דווקא לדין כבוש ומליח.

(יא) מתני', דג דגים שאני טועם, הר"ן למד דתנא דמתני' הוא ר' שמעון בן אלעזר דברייתא. ובפירוש הרא"ש ותוס' כתבו, פירוש אחד, דכוונת תנא דמתניתין, שאמר דג, או שאמר דגים, שאני טועם. ור' שמעון בן אלעזר פליג. ופירוש אחר, דאף לתנא דמתניתין אמר לתרווייהו, "דג דגים". ונראה שהוא כדברי הר"ן דלא פליגי. אמנם הר"ף (טז: מדפי הרי"ף), גרס בדברי רבי שמעון בן אלעזר, דאמר דג דגים אסור בגדולים ומותר בקטנים. ורק אם אמר "דגה" אסור בקטנים.

(יב) מתני', דג דגים וכו' בין מלוחים בין תפלים. הקשה השלמי נדרים, כיון דדג תפל הוי אוכל שאינו ראוי, וכדכתב רש"י בשבת (קכח). ד"ה דג תפל, דאסור לטלטלו בשבת משום דאינו ראוי לכלום. ואם כן הכא, דאמר דגים שאני טועם. נימא דלא היה דעתו אלא למבושלים, דיש בהם טעם, ולא לתפל דאינו ראוי לכלום, ואפילו לכלבים. ותיריך, דכיון דאפשר לאוכלם על ידי תיקון, נאסרו לאכלם אפילו קודם התיקון.

(יג) מתני', ומותר בטריט טרופה, ובציר. כתב הרשב"א, דמדקאמר שאני טועם, אוקי רבא לקמן (נב:), דמותר דוקא בציר שכבר יצא מהם לפני שנדר, אבל היוצא מהם לאחר נדרו אסור, משום דשאני טועם אסור אפילו ביוצא מהם. והוא הדין טרופה איירינן בשנטרפה קודם לכן, אבל נטרפה לאחר מיכן אסור, שכבר נאסר בעודו שלם, ולא גרע טרופה מציר. ונראה דנקט כפירוש בתרא דתוס' ד"ה בטריט טרופה, דטעם ההיתר בטריט הטרופה, משום דלא נתכוין אלא לדגים שלמים, ולכך תליא בשעת נדרו. אבל לפירוש קמא, דיש להם שם בפני עצמם, לא תליא בשעת נדרו].

(יד) [תוס' ד"ה דג דגה, פירוש שאמר שניהן, בין גדולים בין קטנים משמע מיתור הלשון. צריך ביאור אמאי הוצרכו לטעמא דיתור הלשון, ולא פירשו כהר"ן במתניתין בד"ה דג דגים, ובגמ' בד"ה דג דגה, שאינו משום יתור הלשון, אלא שכן משמעות דבריו. ואולי טעמם, משום דהוקשה להם דהא לא קאמר "דג ודגה" אלא "דג דגה", ועל כן ליכא לדיוקא ממשמעות דבריו לאסור בין דג ובין דגה, אלא שכוונתו לכלול כל מיני הדגים מיתור לשונו. ולפי זה נראה דהוא הדין אם יאמר "דג דג" או "דגה דגה" יאסר בכולהו. ואלי יש לומר דהתנא לא נקט כן, משום דלא מישתעי אינשי הכי. (א.ג.) ולכאורה נראה לדייק מלשון התוס' לעיל ד"ה דג דגים דלמדו גם הם כהר"ן, דהדיוק ממשמעות הלשון. וכוונתם כאן, במה שאמרו "מיתור הלשון", לא נתכוונו שאמר לשון מיתור, אלא שהוסיף בלשונו לשון המשתמעת, ועדיין צריך עיון.]

(טז) גמ', דכתיב וימן ה' דג גדול. הקשה המלא הרועים, דאדרבה מדאצטריך

לפרושי גדול, שמע מינה דכל מקום שנאמר דג הוי קטן, וכדייקינן מדכתיב "עב אחד הוא" דכל מקום שנאמר עד הרי שניים. ותיריך, דדייקינן הכי ד דווקא היכא דהתורה אומרת דין, אבל היכא דאיירינן בסיפור מעשה ליכא למידק הכי.

(טז) גמ', דילמא פלטיה דג גדול ובלעיה דג קטן. והוסיף המהרש"א (בחידידושי אגדות), דכתב רש"י (יונה פרק ב, א), דדג גדול זכר היה, והיה עומד יונה שם בריוח ולא נתן לב להתפלל, רמז הקב"ה לדג והקיא לתוך פיה של נקבה שהיתה מלאה עוברים, והיה שם בדוחק שנאמר "ויתפלל גו' ממעי הדגה". ומדאי טעמא נמי היה בתחלה בגדול ואחר כך בקטן כדאמר הכא. והקשה, דאם לבסוף היה במעי הדגה, אמאי קאמר קרא "ויאמר ה' לדג ויקא את יונה", ולא "לדגה". ואם נאמר דשוב אחר כך כשהתפלל, פלטתו הדגה לפיו של הדג. אמאי בעי לכך ולא פלטתו הדגה עצמה ליבשה. ובחידידושי החתם סופר יישוב, דלמסקנא דדגה לשון נקבה אתי שפיר, דלא מצינו דיבור הקב"ה עם נקבה, דאינו כבוד כלפי מעלה. והא דנאמר "ויאמר לדג" היינו שר עליון הממונה על הדגים.

(יז) [ר"ן אמר הרי עלי ציחין. דמשום הכי מיקרו דגים קטנים כבושין צחנה מפני שהציר היוצא מהן ריחו נודף. ולכאורה דבריו צרכים עיון, לפי מה שכתב לעיל בד"ה הנודר מן הצחנה, דאסור בטריט טרופה, משום דיש בצחנה שהוא בעיקר דגים קטנים, גם חתיכות דגים. אבל בציר ומוריס מותר, כיון שבציר ומוריס אין חתיכות דגים. ולכאורה לפי מה שכתב כאן, דבצחנה יש גם ציר, אם כן, כי היכי דנאסר בטריט משום חתיכות הדגים שיש עם הדגים הקטנים, אף שבטריט עצמה אין דגים קטנים. הכי נמי יאסר בציר אף שאין בו דגים. ומה עוד, שכל שם הצחנה נקרא על שם אותו ציר.]

דף נב ע"א

(א) מתני' מותר ברוטב ובקיפה, פירש הר"ן דקיפה היינו דק דק של בשר שיורד לשולי קדרה. והרע"ב מברטנורא ביאר, דהוי רוטב הנקפא בשולי הקדרה. והקשה עליו התוס' יו"ט, דאי הכי היינו רוטב. ועוד, אדרבא הואיל ונקפא בשולי הקדרה מגרע גרע מרוטב, ומאי קמשמע לן. ותיריך הרש"ש, דנקיט ליה לרבותא לר' יהודה דאסר, וכן לרבנן, באומר בשר זה.

(ב) מתני' הנודר מן היין מותר בתבשיל שיש בו טעם יין. ביאר התפארת ישראל (יכין אות כ), דביין איכא רבותא טפי מבשר, דהנודר מן הבשר מותר ברוטב משום דאינו ממשות הבשר, מה שאין כן ביין דיש ממשות יין שאסור, קא משמע לן דאפילו הכי טעם אינו אסור אלא אם אסר על עצמו דבר מסויים, אבל אם אסר על עצמו מין מסויים, אפילו אם ממשו מעורב מותר.

(ג) ר"ן ד"ה אמר רבי יהודה, לסייע לר' יוסי מיייתי הך עובדא. כתב הקרן אורה, דמשמע דהר"ן גרס דר' יוסי אסר נמי אבשר ורוטב. והקשה, אם כן על כרחך סבירא ליה לר' יוסי דנודר מסתם בשר אסור בנותן טעם, כאומר בשר זה עלי לרבנן. ואם כן, אמאי מתיר ר' יוסי לקמן (נג:) באשישים, אם נדר מעדשים. הא לא גרע מרוטב וקיפה, דלא הוי אלא טעם בעלמא. ועוד, מדוע אמרה הגמ' (בעמוד ב') דטעמא דר' יוסי אסר בקום משום דמיקרי קומא דחלבא, הא בלאו הכי אסור, דעל כל פנים יש בו טעם חלב קצת, (ולרש"י לעיל (נא:)) ד"ה אסור, יש בו גם חצצוחי חלב). כמו היכא דאסר עליו חלב זה דודאי אסור בקום. ותיריך, דפליגי ברוטב היוצא ממנו לאחר

הדרה היוזמי

מתירין לעולם בבשר. אבל התם גבי שביעית, נהי דעכשיו יש לו היתר, מיהו לאחר הביעור נאסר, והוי ליה כדבר שיש לו מתירין, דאסור עכשיו וניתר למחר דבטל בשאינו מינו.

דף נב ע"ב

(ח) גמ' בעי רמי בר חמא וכו', הקשה הלחם משנה (פ"ה מנדרים הי"א), לפי מה שכתב הר"ן בר"ה קונם יין שאני טועם, דכיון דאמר וכו' דכיון שיש בו טעם יין הרי הוא טועמו בו. אמאי לא פשטה הגמ' לבעיא דרמי בר חמא אלו דווקא, או שאני טועם דווקא. מהא דקונם יין שאני טועם דאסור בטעמו, דהא בגמרא מדמה איסור נתינת טעם לאיסור יוצא מהם, וכדפשיט מההיא דר' טרפון. לכך כתב, דגרסינן במתניתין גבי יין, "יין זה שאני טועם" וטעמא דאוסר בנתינת טעם משום דהזכיר זה. ובטור (יו"ד סימן רז) פסק, דהוא הדין אם אמר שאני טועם אסור ביוצא מהן, דכיון דלא איפשיטא בעיין נקטינן לחומרא.

(ט) גמ', אלו דווקא או שאני טועם דווקא. ביאר בפירוש הרא"ש ד"ה אלו דווקא, דנסתפק, מי אמרינן דאלו הוי כמו בשר זה, דהוא הדין ביוצא ממנו, או דילמא שאני זיתים וענבים דהיוצא מהן הוי מפקד פקיד בתוכן, והווי דבר אחר ועל כן בעינן דווקא שיאמר שאני טועם. וכתב הקרן אורה, דמשמע מדבריו דהאיסור בבשר זה, כולל טעמו ורוטבו כיון שהם בכלל בשר, אבל היוצא מן הזיתים וענבים מותר כיון שהם דבר אחר. והקשה, איך פשט רבא מהא דקונם פירות אלו וכו' הא לא מספקינן אלא בזיתים וענבים, דהמשקה שבהם מפקד פקיד, אבל בשאר פירות פשיטא דאיכא איסור על המשקין היוצא מהן. ותירץ, דצריך לומר דהנהו פירות אלו הוו דווקא זיתים וענבים ולא בשאר פירות.

(י) גמ', באלו לא קא מיבעיא לן דרווקא הוא. פירש הרשב"א, דבאומר אלו פשיטא דיוצא מהם אסור ולוקה. והקשה הקרן אורה, הא נדר הוי כהקדש דהוי כשאר איסורים דכתב הרמב"ם (פ"ה מנדרים הי"א) שהיוצא מהן אסור ואינו לוקה.

(יא) ר"ן ד"ה בעי רמי בר חמא, אלא דמספקא ליה אי "אלו" דוקא ולא שאני טועם דלא מהניא מידי או שאני טועם דווקא ואלו לא מהני כלל. והרשב"א פירש הספק, דמעיקרא מיפשט פשיט ליה לרמי בר חמא ד"אלו" עדיף טפי משאני טועם. אלא דמספקא ליה, אי "אלו" לחודיה דווקא ושאני טועם לא מעלה ולא מוריד, או דלמא שאני טועם דוקא, כלומר דאלו לחודיה לא מהני אלא אם כן אמר בהדיה שאני טועם.

(יב) ר"ן ד"ה ואיכא למידק, בתוה"ד, אבל כי אמר שאני אוכל שאני טועם לא משמע דליתסרו חילופיהן וגידוליהן. הקשה השלמי נדרים, הא כשאומר שאני אוכל שאני טועם ולא אומר "אלו", הרי אוסר עליו כל המין. וגידוליהם הא הוו מאותו המין, ואדם אוסר על עצמו דבר שלא בא לעולם. ובט"ז (יו"ד סימן ר"ז ס"ק ג') יישב, דאפשר דהר"ן מייירי באומר קונם זיתים וענבים של שנה זו עלי, דמותר בגידולין שיגדלו אחר כך, כל שלא אמר אלו, ובזה חילופין וגידולין שוו.

(יג) בא"ד, ה"מ לגבי חילופיהן וגידוליהן דאיתנהו בכלל "אלו" כיון דיחדינהו שוינהו כהקדש. הקשה השלמי נדרים, דאם כן מאי סלקא דעתך דאם אמר "אלו" לחוד, שרי ביוצא מהן, הא איתא בחולין (קכ): דבהקדש היוצא מהן

נדרו, דר' יוסי סבר דבשר סתם הוי כבשר זה והיוצא ממנו אסור, ורבנן סבירא ליה דווקא בבשר זה אסור, אבל אם יצא ממנו הרוטב קודם נדרו, ר' יוסי נמי מודה דמותר ברוטב כיון דלא מקרי בשר. ולכך, בקום צריך לומר דהטעם משום דמיקרי קומא דחלבא, דהא מייירי אף בגוונא שנדר לאחר שיצא ממנו. ועיין בדבריו מה שתירץ עוד.

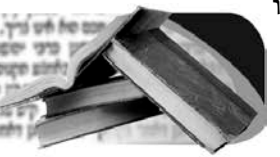
(ד) ר"ן ד"ה וקשיא להו וכו', והא נדרים דבר שיש לו מתירין הוא וכו' סברת הר"ן דסיבת הביטול הוא דוקא מחמת דהווי תרי מיני, אבל מין במינו לא שייך בו ביטול. ולרבי יהודה, חילוק המינים מתייחס לדמיונם בעצם. ולרבנן מתייחס לחילוקן באיסור והיתר. ולפיכך כל שחלוקין באיסור והיתר, אפילו מין במינו בטיל. אמנם בדבר שיש לו מתירין, כיון שאין האיסור מוחלט, נטו אף רבנן לקבוע שם האיסור וההיתר על פי דמיון העצם ולא האיסור. והיינו דווקא אם יהיה ההיתר לאחר זמן. אבל היכא דההיתר עכשיו, אף דהווי מין בשאינו מינו אינו בטיל משום דהווי מין אחד. והקרן אורה כתב, דהטעם דהחמירו חכמים במין במינו יותר ממין בשאינו מינו, דדבר שאינו מינו ואינו נותן טעם הרי הוא כמי שאינו כיון שאינו נותן טעם כלל, אבל מין במינו דוקא נרגש טעמו.

(ה) בא"ד, בתוה"ד, דתנינא תמן שהזקן עוקר הנדר מעיקרו. הקשה הרש"ש, אמאי בעי למימר דעוקרו מעיקרו, הא אף אם לא יתיר אלא מכאן ולהבא מיקרי דבר שיש לו מתירין. אמנם הקרן אורה דייק מלשון הרמב"ם (פט"ו ממאכלות אסורות הי"ב) יראה לי שאפילו דבר שיש לו מתירין, אם נתערב בשאינו מינו ולא נתן טעם מותר. לא יהיה זה שיש לו מתירין חמור מטבל, שהרי אפשר לתקנו ואף על פי כן שלא במינו בנותן טעם. דטבל עצמו אינו דבר שיש לו מתירין, וטעמא, דדבר שיש לו מתירין דעלמא, היינו דבר שניתר מאליו בהגיע הזמן, כמו חמץ חדש ומוקצה. אבל טבל אינו נותר אלא על ידי תיקון ואין זה מסוג דבר שיש לו מתירין אלא דעדיף מיניה, כיון דאפשר לתקנו מיד. ולפי זה יש לומר דנדרים לא חשיבי דבר שיש לו מתירין כיון דצריך שאלה, וכל שכן למאן דסבירא ליה דאין פותחין בחרטה אלא בפתח, ושמא לא ימצא פתח לנדרו. ועל כן בעינן דוקא לעקירת הנדר למפרע דבכהאי גוונא הווי כאילו עכשיו כבר הותר.

(ו) בא"ד, בתוה"ד, דכיון דהווי דבר שיש לו מתירים, שאף עכשיו יש לו שעת היתר אפילו בשאינו מינו לא בטיל. הקשה בשו"ת הגרע"א (סימן קפט) מהא דתנן בכלאים (פ"ט משנה א), דצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר. והיאך בטל הצמר רחלים בצמר הגמלים, הא הוי היתר בהיתר. והבית מאיר (יו"ד סימן קכ) יישב, דסבירא ליה להרי"ף, דאין לדמות איסורי אכילת אדם או אכילת מזבח, לאיסור כלאים ושעטנו. דעיקר הקפידא בהו במה שנראה תערובות לעיניים.

(ז) בא"ד, שם. הקשה השער המלך (פט"ו ממאכלות אסורות הי"י), מהא דאיתא לקמן (נח.), הא דתנן בשביעית, דהשביעית אוסרת כל שהוא במינה ולא אמרו אלא לביעור, אבל לאכילה בנתן טעם. וכתב הר"ן (שם) בר"ה אמר להם, דכיון שאפשר לאכלו הוי ליה כדבר שיש לו מתירין. ולפי סברת הר"ן הכא, דכל דבר שיש לו היתר עכשיו אפילו שלא במינו לא בטיל, אמאי קתני שאוסרת רק במינה. ותירץ, דהא דכתב הר"ן דבדבר שיש לו מתירין עכשיו אפילו בשאינו מינו לא בטיל, היינו דווקא כשההיתר עכשיו הוי לעולם, כגון פת שאפאה עם הצלי דאסור לאוכלו בכוחה, כיון שיש לו

הדרה היוצא

מסכת נדרים דף נב – דף נג

כח תמוז – כט תמוז התשע"ה

ב'), דרובא לענין ספק בטבע, כגון קטן וקטנה לענין יבום וחליצה, דלא חיישינן דהוה סריסין. עדיפא, על רובא לענין ספק התלוי ברצון ודעת האדם. דבהאי גוונא מחמירין לחוש למיעוט, כגון לענין ספק אשת איש. אם כן יש לומר דהכי נמי לענין נדרים, דהוה דבר שיש לו מתירין, יש להחמיר בכהאי גוונא. ודייק כן בלשון **הרמב"ם** (פ"ט מנדרים ה"ה) שכתב "שכל ספק נדרים להחמיר".

ה) ר"ן ד"ה **אסור בירקות הגינה, בתוה"ד**, הנודר מן היין אסור בחמרא מבשל דחד מינא נינהו וכו'. וכן הביא **הרא"ש** (סימן ה) מהירושלמי הובא להלן אות ט'. ובביאור הגר"א (סימן רי"ז סק"ח) כתב, דלדעת הרמב"ם (פ"ט מנדרים ה"ח), דמותר בקום אפילו באתרא דקרו ליה קומא דחלבא, מותר נמי ביין מבושל. אמנם הקרן אורה כתב, דאין זה מוכרח למאי דפירש הש"ך (שם סק"ז), דקום היינו נסיובי, ולכך שרו רבנן. אבל לא ביין מבושל דיין גמור הוא אלא שנתבשל. ועיין לקמן אות ט'.

ו) ר"ן ד"ה **ובשביעית אסור בירקות השדה**, אם נדר בשביעית וכו' לירק השדה שעולה מאליו נתכוין. הקשה המקדש דוד (סימן נ"ט אות ג'), הא בגינה נמי איכא ספיחין העולין מאליהם. אמנם המאירי כתב, דאפילו יצאו מאליהן הרי הן כדבר השמור, ולא נתכוין עליהן, כיון שמן ההפקר אתה אוכל בשביעית ולא מן המשומר.

ז) תוס' ד"ה **הנודר מן התמרים**, פירוש דאמר וכו' וקשה אמאי לא תני הכא וכו' תמרים אלו שאני טועם. והרש"ש כתב, דהכא שרי אפילו באומר אלו, דהא מסקינן בחולין (קכ:), דבאיסור דאינו בא מאליו, ילפינן למשקין היוצאין מהן שיהיו כמותן מתרומה או מביכורים וחד מהנך, ותרומה וביכורים גופייהו סבר ר' יהושע דאינו אלא בזיתים וענבים בלבד, ודיו לבא מן הדין להיות כנדון. וכתב, דאפשר דלא החמירו מדרבנן. ובש"ך (סימן רי"ז סק"ט) תירץ, דאטו תנא כי רובלא ליחשיב וליזיל. והבית מאיר (הובא בשלמי נדרים) כתב, דכל שיש לו שינוי בשם, אפילו אמר שאני טועם, אינו מרבה אותם.

דף נג ע"ב

ח) מתני', מן הכרוב אסור באיספרגוס. הר"ן והרא"ש בפירושו ביארו דאספרגוס היינו מן כרוב. והתוס' רי"ד ביאר, דהוא משקה העשוי מכרוב. והקשה, דהא אמרינן לעיל דהנודר בענבים מותר ביין. ותירץ, דשאני ענבים דכיון דנאכלין חיין, אין כוונתו לאסור אלא את הענבים. אבל כרוב שאינו נאכל חי, כל דעתו אינו אלא על תבשילו, ומשום הכי אסור באספרגוס.

ט) מתני', מן הגריסין אסור במקפה ורבי יוסי מתיר. כתב הירושלמי (פ"ו ה"ט), דלדעת ר' יוסי הוא הדין שהנודר מן היין מותר בקונדיטון, וביאר הטעם, לפי שאין שם אביו קרוי עליו. וכתב הבית יוסף (סימן רי"ז), דכוונת הירושלמי, דלא דמי האי דינא לנודר מן החלב שאסור בקום לר' יוסי, דהתם שם אביו קרוי עליו. ואילו מקפה, אין שם גריסים קרוי עליו, והוא הדין בקונדיטון שנשתנה שמו. וכן פירש הפני משה שם. [ועיין לעיל דף נב אות יג]. [ועיין בהר"ן (עמוד א') ד"ה **וחכמים מתירים, בתוה"ד**, דמייתי האי סברא מדנפשיה]. אבל בקרבן העדה פירש, דכוונת הירושלמי לומר טעם להיתר המקפה, שאין קוראים אותו גריסים, אלא מקפה של גריסים. והרא"ש (פסקים סימן ה') כתב, דלדעת חכמים שהנודר מן הגריסים אסור במקפה של

כמותן. ותירץ, דהא דמספקא להו הכא, משום שהזכיר בלשונו "זיתים וענבים". והמשקה היוצא מהן, לא מיקרי בשם "זיתים וענבים". לא מיבעיא יין דאין שם ענבים עליו כלל, אלא אפילו שמן דמיקרי "שמן זית", אין שם אביו עליו, אלא קרו ליה הכי, כדי להבדיל בין שמן זה לשמן אחר. וכיון דמייירי הכא דהזיתים והענבים מונחים לפניו, היה לו לומר "קונם אלו עלי" בלבד. וכיון דהוסיף "זיתים וענבים", מספקא להגמרא דלמא להוציא היוצא מהן, או דלמא כיון דאמר "אלו" שוינהו כהקדש, ובהקדש היוצא מהן כמותן.

יד) ר"ן ד"ה **ולענין הלכה**, (בנמשך לעמוד הבא) **בתוה"ד**, הלכך כי אמר שאני אוכל ליכא שום הוכחה למיסר אפילו ביוצא מהן. הקשה בחידושי הגרע"א, דמהאי טעמא "שאני טועם" נמי אינו מיותר, דצריך לפרש כן שלא יאסר אף בהנאה. ואי נימא דהוה ליה לומר "שאני אוכל", איכא למימר דבעי למיסר עצמו בלאו, אף בחצי שיעור דאכילה כזית במשמע וטעימה בכל שהוא משמע. ונשאר בצריך עיון.

דף נג ע"א

א) מתני', מן הירק מותר בירקות השדה שהוא שם לווי. הקשה השלמי נדרים, הא תנן לקמן (נד.), דאסר רבי עקיבא בדלועין, משום דאי לא משכח שליח ירקות, מימלך וזבין להו, וקיימא לן כרבי עקיבא. ומאי שנא ירקות שדה דלא אמרינן נמי כן. הא דלועין גרעי טפי דהא לא נקראים ירק אלא פרי. ותירץ, דשאני התם, דאמר לישנא יתירא ירק המתבשל בקדרה עלי.

ב) ר"ן ד"ה **וחכמים מתירים, בתוה"ד**, ועוד דבקום כי קרי ליה קומא דחלבא וכו'. ביאר הפרשת נדרים, דהוצרך הר"ן לטעמא אחרינא, משום, דפירש לעיל (נב:) ד"ה **ורמינהו**, דלרבנן לא קשיא, משום דקום לאו חלב. הוא ואם כן הוא מין אחר כיון שנשתנה צורתו מחלב למי חלב, אבל הרשב"א דפירש כפירוש הרא"ש לעיל (שם) ד"ה **ורמינהו**, דפריך נמי מדרבנן אדרבנן, מצי לפרש הכא דטעמא משום דקומא דחלבא נמי לא נשתנה מצורתו.

ג) גמ', מהו דתימא ניזיל בתר רובא קמ"ל ספק איסורא לחומרא. בשולחן ערוך (סימן רח, א) פסק, דאם אמר פירות אלו כבשר מליח, ומפרש שדעתו כבשר מליח של עכו"ם, נאמן, ואין צריך שאלה. ואם רוב אנשי המקום קורין לבשר מליח של קדשים בשר מליח סתם, אינו נאמן. והקשה הט"ז (סק"א), מאי שנא מסוגיין. ותירץ, דוודאי כל שיש ספק בגוף הנאסר אזלינן לחומרא, ובנדרים אפילו בתר מיעוטא. אבל אם הספק אינו בגוף הנאסר אלא נקטו לסימן, מפרשינן ההוא סימן בתר לישנא דרובא דעלמא. דכיון שבא לתת סימן ולפרש דבריו, ודאי נתכוין בדבר ברור דלא מחית אינש נפשיה לספיקא. והבית מאיר (הובא בשלמי נדרים) כתב, דהא דגבי בשר מליח אזלינן בתר רובא, כיון דעצם האיסור תלוי במה התפיס. דאי בבשר מליח דעבודת כוכבים לא יאסור, ואי בבשר מליח דקודש יאסור. ובעינן להכריע מה אמר, ואם נאסר. אבל הכא לענין שמן, אפשר דכוונתו לאסור עצמו מכל שמן, אף מהשמן שמסתפקים בו המיעוט. וכתב השלמי נדרים דיש לכוון דבריו, בדברי התוס' ד"ה **מהו דתימא**, שכתבו, קמ"ל דגם מאותו שמסתפקין בו המיעוט אסר עצמו. וכעין דברי הבית מאיר כבר כתב הלחם משנה (פ"ט מנדרים ה"ה).

ד) שם, והשלמי נדרים ביאר, על פי מה שכתב האבני מלואים (סי' מ"ה ס"ק

הדרה היוזמי

(ד) גמ', ודלמא ירק הנאכל בקדרה קאמר. ביאר הר"ן דכיון דדלועין לאו בכלל ירק, לית לך לרבוויניהו וכו' אלא מאי דליכא לספוקי. והרשב"א הוסיף דבלאו האי טעמא אף מספיקא דינא דנאסור, משום דסתם נדרים להחמיר, וספיקא דאורייתא לחומרא.

(ה) ר"ן ד"ה באומר ירק המתבשל בקדרה עלי, בסוה"ד, אמר ירק המתבשל בקדרה, אסור אף באותן שאין נאכלים בלא בשול. אבל הטור (יו"ד סימן ריז) כתב, דבאומר ירק המתבשל בקדרה עלי, אינו אסור אלא במתבשל בה. והקשה הלחם משנה (פ"ט מגדלים ה"י), דלכאורה הדין עם הר"ן, דכשם שהאומר "ירקי קדרה עלי" מוסיף על הראשון ועדיין אסור גם בראשון, הכי נמי באומר "המתבשל בקדרה" אינו אלא מוסיף ויאסר גם במה שלפניו. לכך כתב, דלשון המתבשל בה' הידיעה משמע ליה להטור מיעוטא.

(ו) בא"ד, אמר ירקי קדרה עלי אסור אף באותן שנאכלים חיים ומבושלין. וכן משמע מדברי הרשב"א, דכתב, דהאומר ירקי קדרה עלי, נאסר בירק גם כשאוכלו חי כיון שאסר עליו המין. אבל המהרש"ל (מובא בפרישה סימן רי"ז סק"י) כתב, דהאומר ירקי קדרה מותר לאכול ירק חי. וכן מבואר מהט"ז (בשולחן ערוך שם ס"ד) שכתב, דאם אמר "המתבשל בקדרה עלי" אפילו בדלועין לא נאסר אלא אחר הבישול, אבל בעודן חיים מותר אף שאפשר לאכלן חיים. ועיין בב"ח (שם) שהאריך לבאר דעת המהרש"ל.

(ז) ר"ן ד"ה אמר אביי. דכיון דדלועין לא משתמע ליהדיא אלא מספיקא וכו'. ובד"ה מאן תנא בסוה"ד, אבל כבד וכו'. וכן כתבו התוס' ד"ה מיניה הוא. ועיין במה שפירשו עוד. אבל הרשב"א הביא מי שפירש, דאכל מידי דמימליך עליה שליח קאמר דלא לקי. ובגליון הש"ס ציין לתוס' חולין (קד). ד"ה הא, שכתבו כן. והוכיח הרשב"א כפירוש הר"ן, שהרי מודה רבי עקיבא שהנודר מן הירק סתם אינו אסור בדלועין, אלא אם כן אמר ירק המתבשל בקדרה, ואילו הנודר מן הבשר סתם אסור בראש וברגלים ובכבד כדברי רבי עקיבא, אלמא בדלועין בלבד הוא דאסתפק ליה לרבי עקיבא.

דף נד ע"ב

(ח) גמ', אוכליהן כבשר לענין זביני לאו בר אינש. תוס' במעילה (כ:): ד"ה קרביים פירשו, דנפקא מינה, שאם לא היו ראויים כי אם לכלבים, אין בכך מקח טעות דאין דרך אדם לאוכלן. והרי"ף בשיטה מקובצת פירש, לענין זבינא, מכר לו ליטרא בשר אינו יכול לערב לו מקרביים באותה ליטרא.

(ט) גמ', בשר דגים נמי עביד שליחא וכו'. דאמר אי לא משכחנא בישרא אייתי דגים. בשו"ת מהרי"ק (סימן צ"ט) דקדק, למה חזר וכפל לשונו לומר "דאמר אי לא משכחנא כו'", הא אמר לעיל דגים נמי עביד שליחא כו'. ויישב, דהאי "דאי לא משכחנא" לאו אשליח קאי, אלא הכי קאמר, מנלן דעביד שליח לאמלוכא עליה, שהרי אנו רואים שכך הדרך, דאדם שרוצה לקנות בשר מיייתי דגים בתורת בשר, דאומר בעצמו אי לא משכחנא בישרא אייתי דגים, ומשום הכי נמלך שליחא עליה. ובשלמי נדרים ציין למעילה (כ:), דאיתא לסוגיא דידן בכמה שינויי לשון.

(י) גמ', אמר אביי כגון בשהקז דם וכו' וכגון דכייבין ליה עיניה. כתב הרמב"ם (יח. מדפי הרי"ף), ושמעינן מינה, דכל כהאי גוונא אזלינן בתר דעתיה דנודר, ולא הוי בכלל נדר סתם אלא מידי דחזוי ליה, אבל מידי דלא חזוי ליה לפום שעתיה ליתיה בכלל סתם נדר אלא אם כן משתמע מיניה

גריסים, הנודר מן היין אסור בקונדיטון. וכתב הבית יוסף, דיש גורסים בירושלמי, דלדעת חכמים הסוברים שהנודר מן החלב מותר בקום, כל שכן דשרי ביין קונדיטון. והמאירי (בעמוד א) כתב, דיש חוככים להקל, הואיל ונסתלק שם יין מעליו. ועיין באות הבאה.

(י) מתני', שם. עיין באות הקודמת. והקשה הקרן אורה (בעמוד א'), דלשיטת הירושלמי (ה"ד), דיין מבושל אסור לרבי יוסי, היכי מצינן למימר דלרבנן מותר ביין מבושל, הא אסרי אפילו מקפה של גריסין דאינו נקרא אלא מקפה לחוד. ואמרינן נמי התם בירושלמי (ה"ט), דלר' יוסי מותר נמי בקונדיטון משום דאינו נקרא על שם יין. משמע דלרבנן אסור בקונדיטון, ואף דאית ליה שם בפני עצמו, כל שכן יין מבושל דנקרא יין, דאסור. לכך כתב איפכא, דהא דאמרינן בירושלמי דיין מבושל אסור לרבי יוסי, היינו אף לרבי יוסי, אבל לרבנן פשיטא דאסור כמו מקפה של גריסין ואשישים. והא דאמרינן בירושלמי (ה"ט), דלרבי יוסי מותר ביין קונדיטין, היינו דוקא לרבי יוסי כיון דיש לו שם בפני עצמו, אבל לרבנן אסור בקונדיטין כמו מקפה ואשישים, וכדפירש הרא"ש הובא באות הקודמת.

(יא) ר"ן ד"ה אבל במקום, כלומר אסור בשניהם דהוי ליה מקום שמסתפקין מזה ומזה. והרשב"א הביא דברי הירושלמי (פ"ו ה"ח), דגרסינן התם משהתיר רבי להביא ירק מחוצה לארץ לארץ, בין שביעית ובין שאר שני שבוע אינו אסור אלא בירקות הגינה. דהיינו, דאינו אסור אלא בירקות הגינה בלבד, כשאר שני שבוע.

(יב) ר"ן ד"ה משום גוש, דגורו טומאה על עפר הבא מארץ העמים. וברש"י סנהדרין (יב). ד"ה חוששין ביאר, דחיישין שמא יביא עמה מגוש ארץ העמים שמטמא באוהל. והקשו התוס' (שם) ד"ה חוששין, הא תני באהלות (פ"ב מ"ג), דגוש הבא מארץ העמים מטמא במגע ומשא, אבל לא באהל. ולכך כתבו, דהכא דחיישין לגושיהן, היינו שלא יטמאו במגע ומשא.

פרק הנודר מן הירק

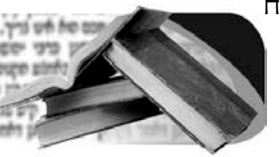
דף נד ע"א

(א) מתני', ואסור בפול המצרי לח ומותר ביבש. הקשה הקרבן העדה (בשירי קרבן כ"ד. ד"ה הנודר), כיון דאסורין כשהן לחין, כשיבשו, להיכן הלך האיסור שבהן. ותירץ, דאיירינן באותן שיבשו קודם נדרו. והקרן אורה כתב, דמותר אפילו אם יבשו לאחר מיכן, כיון דתו לא מיקרו ירק. נובפירוש הרא"ש לקמן (נה:): ד"ה טרגיס, נסתפק, אי הותר בהן דווקא אם נחלקו קודם נדרו, ויצאו מכלל דגן. או אפילו לאחר שנדר, משום דתו לא מיקרו דגן. ולכאורה הווי כנדון דידן. (ש.צ.א.).

(ב) מתני', ומותר ביבש. הרשב"א הביא ירושלמי (ה"א), דלא הותר ביבש אלא פול המצרי, משום שיש לו גורן, אבל ירק שאין לו גורן אסור אפילו יבש. וכן פסק השו"ע (רי"ז, ה). וכן משמעות דברי הר"ן בר"ה והא מן ירק.

(ג) ר"ן ד"ה הנודר מן הירק כו', דלא הוי ירק אלא פרי ואית דמפרשי וכו'. ביאר התוס' רי"ד, דלפירוש קמא, סתם ירק משמעו "עלין", אף על פי שהן מתבשלים כגון כרובין ותרדין. ולאית דמפרשי, סתם ירק משמעו "נאכל חי" אף שהוא פרי, כגון פול המצרי לח.

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף נד – דף נה

כט תמוז – א אב התשע"ה

דמסתברא דאין אסור אלא לכוס, אבל לאפות שרי, וכנודר מן החיטה לעיל (נג): דאסור לכוס ומותר לאפות. והכא אתי לאשמועינן איזה מינים נכללים בלשון "דגן", ולא באיזה אופן נאסר. ומאי דסתים במתניתין פריש בברייתא (בעמוד ב') דקתני הנודר מן הדגן מותר באורז בחילקא בטרגיס ובטסני, שהוא דגן שנתחלק וכל שכן קמח ופת. מיהו אפשר לדחות, דהתם בשנעשה כבר טרגיס וטיסני. ובפירוש הרא"ש לקמן (עמוד ב') ד"ה טרגיס, מיייתי נמי לב' הפירושים. וכן כתב הבית יוסף (סי' ריז) בשם רבנו ירוחם.

(ב) גמ', מתיב רב יוסף וכפרוץ הדבר. כתבו התוס' ד"ה וכפרוץ הדבר, דאף דודאי דדגן דאורייתא לכולי עלמא אינו אלא ה' המינין. מכל מקום האי קרא דדברי הימים דיבר בלשון שהיו מדברים בני אדם. וכן כתבו הרשב"א, והמאירי. אבל רש"י כתב בד"ה למימרא דדגן, דחייב במעשר מן התורה ואפילו משאר מינין, וכן כתב למסקנא לרבי מאיר, דכל מידי דמידיגן חייב במעשר מדאורייתא. וכתבו החתם סופר והקדן אורה. דדוחק לפרש לסוגיין הכי.

(ג) גמ', מתיב ר' יוסף וכו' אמר רבא תבואה לחוד וכו'. כתבו התוס' ד"ה מתיב רב יוסף, דהוא הדין לרבי מאיר דמתניתין מותיב. וביאר השלמי נדרים, דכוונתם ליישב קושיית הרשב"א, שהקשה, כיון דרב יוסף לא הוה שמיע ליה דברי רבא, מאי טעמא לא הקשה כי פרקינן לאתווי פרות האילן וירק, והתנן רבי מאיר אומר הנודר מן התבואה אין אסור אלא מחמשת המינים.

(ד) גמ', מי אמרינן כיון דפחתן וכו'. פירש הרא"ש ד"ה שכן בתים, דפחתן, שלפעמים נשכרים בואל. והרש"ש פירש, שהבתים והספינות גופייהו מיפחתן ברוב ימים, מה שאין כן קרקע דהארץ לעולם עומדת. וכבר קדמו רש"י בד"ה מי אמרינן, שכתב, שמתחסרין כל זמן שמתיישנים.

(ד) גמ', וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל שנא' וכו'. ביאר החתם סופר, דהא דניתן לו במתנה, היינו, ידי התלמידים שלומד עמהם, ומפקיר עצמו כמדבר, זוכה להבין ולהשיג יותר מכח שכלו. שהקב"ה נותן לו מתנה ומגליל לו רוי תורה ונעשה כמעין המתגבר. אך אפשר ששיג היום וישכח למחר, כמתנה על מנת להחזיר. על כן אמר נחלו אל שנותנים לו בירושה שאין לה הפסק, והיינו כנהר שאינו פוסק. והקדן אורה ביאר, דעיקר המאמר בא להזהיר על עוון גסות הרוח, משום דדוקא באדם המעולה בתכלית המעלה, כמו זה שניתנה לו התורה במתנה "ונחלו אל" ועלה לגדולה, מתוך הגדולה תשלט בו יותר הגסות ורמות רוח ויורידנו עד למטה לארץ, וכמו שאמרו "ולא עוד וכו'". ולכך הזהירו באבות (פ"ד מ"ד), "מאוד מאוד הוי שפל רוח" טפי מכל מידות המגונות, דמכל מדות הרעות אפשר לצאת מהן חפשי על ידי קניית המעלה והשלימות, אבל מידת הגסות כל עוד שתגדיל לעלות במעלות תתגבר גם היא, ולכך צריך להגביר מידת הענוה, ואין שיעור למידת הענוה כמו שאין שיעור לקנין השלימות.

דף נה ע"ב

(ה) רא"ש ד"ה אסור בכל פירות הארץ, פרי העץ ופרי האדמה. וכן פסקו הטור ושולחן ערוך (סימן ריז, כב). וביאר הבית יוסף, דפשוט הוא, מדלא שרי אלא כמהין ופטירות. והקשה הרש"ש, מהא דאיתא בברכות (לה), על פירות

בהדיא, שאין לנודר אלא מקומו ושעתו. וכן משמעות ביאור הגר"א (יו"ד ריז סקי"א) המובא לקמן אות יב.

(יא) ר"ן ד"ה בסוף אוכלא, סוף החול. ובשיטה מקובצת (כאן), ובתוס' במעילה (שם) ד"ה ביומא דכייבין, פירשו עוד, דאוכלא היינו סעודה, כלומר כאן שהדגים באים בתחילת הסעודה, כאן שבאים בסוף הסעודה. והקשה השלמי נדרים, דאם כן נימא דנדר נמי מדגים שלא יאכלם לקינוח סעודה, כיון דנודר מדבר שטוב לו. ותירץ, דבקינח סעודה הוא יפה לרפואה, ומחיותיה לא נדר, וכעין דאמרינן לעיל (לט). אלא דהקשה, מאי מקשינן "אי הכי אכיל דגים", כלומר ומהם נדר, והא הוי חיתיה.

(יב) ר"ן ד"ה ולענין הלכה כו'. בתוה"ד, וזה שלא כדברי הרמב"ם ז"ל וכו', והוא מן התימא דבגמ' משווינן להו. במהרי"ק (סימן קעו) יישב, דהרמב"ם אזיל בתר הא דמוכח מסוגיא דחולין (קד), דלרב אשי בשר עוף אסור בחלב מדרבנן, ובשר דגים לא גזור. ומוכח, דאף דלהמלכת שליח שוין הם, מכל מקום עופות הוו טפי בכלל בשר מדגים, ולכך גזור בהו יותר. ובביאור הגר"א (יו"ד ריז סקי"א) תירץ, דהרמב"ם פסק לזמנינו דנשתנה הדין. משום דלענין עופות נמלכין בכל מקום, ולענין דגים איכא דוכתי דמימליך ואיכא דוכתי דלא מימליך.

(יג) גמ', ואסור בקנה ובלב. תמה הרשב"א, מאי שנא אלו דנקט לימא ואסור בקרבים ובבני מעים. ותירץ, דאפשר דבשאר בני מעיים לכולי עלמא מותר. והקשה, הא רבי עקיבא אסר אפילו כבד. ותירץ, שהכבד והריאה בכלל קנה הם. שוב הקשה, דאם כן למח פרט הלב, שאף הוא תלוי בקנה. ונשאר בצריך עיון. והביא שבפירושין תירצו, שבשאר קרביים לכולי עלמא אסור, משום דאית בהו שומן יותר מראש ורגלים וקנה ולב. ומאי דקאמר רבן שמעון בן גמליאל, קרביים לאו בשר, לא לענין נדרים קאמר. ודחה את דבריהם.

(יד) גמ', שאני עופות דאפשר על ידי שליכה. הט"ז (ריז, ז) דייק, דמדלא אמרו הכא במאי עסקינן על ידי שליכה, משמע, דאף כשאינו שלוק אלא צלוי או מבושל נאסר, והיינו משום דכיון דאפשר לאכול עופות בשליכה, מסיק אדעתיה לאסור מין עופות, ואסור העופות בכל גווני ואינו מחלק ביניהם.

(טו) [ר"ן ד"ה ולענין הלכה, בתוה"ד, אבל אי אסר עליה שמונה ימים או יותר וכו'. לכאורה צריך עיון מדוע בעי לומר בגוונא דאסר עליה שמונה ימים או יותר, הא אף ביום שלאחר הקזה אכיל דגים כדאיתא בעבודה זרה (כט). (י.ז.ו.).] אמנם אי יעויין ברשב"א שאלו הם דבריו, נראה שכתב וזה לשונו, "אבל אלו נדר לשמונה ימים אף על פי שיום הנדר היה מקיז דם אסור אפילו בדגים". ואם כן יש לומר, דהא דנקט שמונה ימים לאו דוקא, ואין הכי נמי אי נדר ליומיים נאסר ביום השני, אמנם אין בכך חידוש, משום דבעמד ביום ההקזה ואסר יומיים מבשר, הרי כוונתו לאסור דגים ליום המחרת, כיון דיוודע ומשים אל ליבו שלמחרתו יהיה מותר בדגים. וכן אפשר לכל ימי השבוע ששייכים כאגודה אחת בגדר שבוע. אבל ליום השמיני שיוצא מכלל האגודה נימא דלא איכווין ליה כלל לאסור הדגים נמי, קא משמע לן דאף בכהאי גוונא נאסר.]

דף נה ע"א

(א) מתני', הנודר מן הדגן אסור בפול המצרי יבש וכו'. כתב הרשב"א,

הדרה היוזמי

והזיע, והוזה ליה למינקט מותר ללבוש וכו', דהוי רבונא טפי אף על ההיתר, דלא שרי אלא מחמת שטען והזיע, והניח בצריך עיון. ותירץ הרש"ש, דהא דתנן מותר להתכסות פירושו ללבוש, וכן בלשון מקרא, "וערום כסה בגד" (יחזקאל יח, טז).

(ב) ר"ן ד"ה יוצאין בשק, בשבת ולא אמרינן משוי הוא וכו'. בשיטה מקובצת כתב בשם הרא"ם, דהני ברייתות לא שייכי הכא, אלא משום דאמרו הכא דמלבושים משונים חשיבי מלבושים לענין נדר, הכי נמי אשכחנא לגבי שבת מלבושים.

דף נו ע"א

(א) גמ', סלקא דעתך אמינא בבית ארץ וכו'. הקשה בתוס' הרא"ש, לא לכתוב "בבית ארץ", ולא איצטריך לרבווי עלייה. ותירץ, דאיצטריך לכתוב כן, למעוטי ירושלים שלא נתחלקה לשבטים, כדאיתא בבבא קמא (פב:).

(ב) ר"ן ד"ה בבית, דכתיב בנגעי בתים דהיינו "בבית ארץ אחותכם". הקשה השלמי נדרים, דאדרבה מההוא קרא משמע למעוטי עלייה, כדאיתא לקמיה "בבית ארץ אחותכם דמחבר בארעא וכו'". והיאך אמרינן במסקנא דהאי "בבית ארץ" מרבה עלייה. לכך ביאר, דדרשינן לרבות עלייה, מיתורא דקראי דכתיבי ביה טובא "בבית". כגון, "ובא אשר לו הבית", "כנגע נראה לי בבית", ועוד. וכן פירש בשיטה מקובצת בשם הרי"ף והרא"ם.

(ג) ר"ן ד"ה בבית וכו' לרבות את היציע, בתוה"ד, דלא גרסינן הכא "יציע" אלא "צבוע" וכו' שהצבועים אינם מטמאין בבגדים. הקשה המרומי שדה, הא סתם תורת כהנים רבי יהודה היא, דסבר דאפילו בגד צבוע מטמא. לכך כתב, דעיקר הנוסח "היציע", ואין יציע זו כמו יציע דממעט "ולא בקירות היציע", דתרי יציעי איכא, וכדאיתא בבבא בתרא (סא:). וכן ביאר בשיטה מקובצת. ועיין מה שכתב באריכות בהעמק שאלה (סימן פ"ח אות כ"ד).

(ד) בא"ד, מה פשתים שלא נשתנו וכו'. בפירוש הראב"ד על התורת כהנים (תוריע פ"ג אות ג') ביאר, דידעינן שפשתים לא נשתנו, מהא דפשתן אין דרכו לצביעה אלא להשתמש בו כדרך ברייתו, ומה פשתן לכן שכך הוא ברייתו אף צמר לבן.

(ה) גמ', דאי רבנן הא אמרי עלייה בכלל בית. השיטה מקובצת, הביא דהקשה הרא"ם, ולישני ליה, דבגדרים הלך אחר לשון בני אדם, ודוקא בלשון תורה עלייה אינה בכלל בית, ולהכי הוצרכה לרבות עלייה מיתורא. ותירץ, דהכא לשון בני אדם מסופק אם קורין לעלייה בית ולבית עלייה, ולהכי הוצרכו ללמוד מלשון תורה. והרא"ש בד"ה רבי מאיר, כתב, ולהכי אצטריך קרא לרבווי דבלשון בני אדם לא הוו בכלל בית.

(ו) ר"ן ד"ה מאי עלייה, בתוה"ד, והך מסקנא דהכא מחלפא אמסקנא דפ"ד דמנחות. וכן כתבו התוס' ד"ה בבית והרשב"א. ופסקוהו להלכה הרמב"ם (פכ"א ממכירה הי"ט) והשולחן ערוך (חומ"מ ריד יב). אבל בפירוש הרא"ש ד"ה מאי עלייה, יישב מסקנא דהכא עם מסקנא דמנחות, דאף דצריך לתת בית ולא עלייה, מיהו מצי ליתן בית הגרוע שיש לו, והלשון מעולה שבבתים אתי לאפוקי עלייה. וכן פסק הרמ"א (שם), דהאומר לחברו בית מבתי אני נותן לך אינו נותן לו עלייה, וכמו שכתבו הסמ"ע (סקמ"ח) וביאור הגר"א (סקמ"ט).

(ז) בא"ד, ולפום הך מסקנא וכו' דליכא לאוקמא וכו' דאם כן למה לי בביתי.

האילן אומר בורא פרי העץ, ועל פירות הארץ אומר בורא פרי האדמה, וכן איתא שם (מ). על פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא, הרי דבלישנא דתנאי אין נכלל בפירות הארץ אלא פרי האדמה. ונימא דהכא נמי איירינן בפירות האדמה, ועל כן בעי דוקא למעט כמהין ופטריות דגדילין על הקרקע. וצריך עיון. עוד כתב דבתוספתא (פ"ד ה"א) משמע, דמותר בפרות האילן. וכתב בחסדי דוד (שם), דהיינו כתנא קמא דלית ליה הא דסבר ר' יהודה בברכות (מ). דעיקר אילן ארעא. אמנם הרש"ש כתב לתקן הגירסא בתוספתא, "לאסור בפירות האילן", לפי הירושלמי דפירקין הל' א.

(ו) גמ', אסור בכל פירות השנה. בשיטה מקובצת הביא דהרנב"י פירש, דאינו אסור אלא עד תשרי של שנה הבאה. ובנמוקי יוסף (יח: מדפי הרי"ף) גרס בדברי הגמרא "עד תשרי". ולכאורה זו משמעות דברי הרי"ף בד"ה ואם אמר, שכתב דבעינן שיאסור לזמן מסוים ולא לעולם.

(ז) ר"ן ד"ה ואם אמר, מיהו דווקא בשלא אסרן אלא זמן שהוא יכול לעמוד בו אבל לעולם וכו'. כתב הש"ך (יו"ד ריו סקל"א), דווקא אסיפא שאסר גדולי שנה עליו, אבל ברישא לגבי האוסר פרות שנה, אפילו אסר לעולם הוי נדר שיכול לעמוד בו, שהרי מותר בגדיים וטלאים.

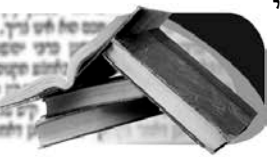
(ח) ר"ן ד"ה תוספתא וכו'. אבל הנודר מן המזון אינו אסור אלא מה' מינים. וכן נפסק בטור ובשולחן ערוך (יו"ד ריו י"ט). והקשה הגרע"א (בגליון השולחן ערוך שם), הא בשולחן ערוך (או"ח סימן ר"ח) נפסק דגם על אורז מברך בורא מיני מזונות, ואם כן הנודר מן המזון יהא אסור נמי באורז. וכן הקשה הצ"ח (ברכות לו:). ותירץ הנשמת אדם (כלל נח, ב.), דבלשון בני אדם לא מיקרי מזון אלא ה' מינים בלבד. אבל בלשון תורה כל מידי דזיין מקרי מזון, ויליף לה בירושלמי (פ"ו ה"א) מלישנא דקרא "בר ולחם ומזון" (בראשית מה כג). והכי קיימא לן, אלא דלא תקנו לברך ברא מיני מזונות אלא אמדי דקבעי סעודתא, דהיינו ה' מינים ואורז ודוחן.

(ט) מתני', רבי יהודה אומר הכל לפי הנודר טען והזיע וכו'. הרשב"א והמאירי ביארו, דרבי יהודה לא פליג אתנא קמא אלא מוסיף על דבריו, דהא דאסור ללבוש ומותר לטעון הני מילי בסתמא, אבל היכא דאיכא הוכחה דכוונתו לאסור דוקא טעינה, אזלינן בתר אומדנא דמוכח. אולם כתב הרשב"א, דבירושלמי (פ"ח ה"ח) משמע, דפליגי, ורבי יהודה סבירא ליה דהכל לפי הנודר. וכן איתא בר"ן לקמן ד"ה תניא ועיין לקמן אות יא.

(י) ר"ן ד"ה מותר להתכסות בגיזי צמר, שאינו במשמע אלא לבישה. כתב השלמי נדרים, דמשמע מהר"ן דשלא כדרך לבישה יכול להתכסות אף בבגד גמור. וכן כתב הרשב"א. והקשה, דלישנא דמתניתין מותר וכו' "בגיזי צמר". משמע דבגד ארוג אסור אפילו שלא כדרך לבישה, דלשון צמר עולה עלי, משמע כל גווני ואפילו שלא כדרך לבישה. וכן כתבו התוס' בד"ה מותר, שלא נתכוין זה אלא לבגד ארוג. ועיין באות הבאה בשם הרש"ש.

(יא) ר"ן ד"ה תניא כיצד, בתוה"ד, ומסתברא לי דבריייתא פליגא אמתניתין וכו', דלמשרי טעינה נמי בעי הוכחה. אבל המאירי פירש דלא פליגי, ואף לתנא דבריייתא באסר על עצמו בסתמא אין משמעו אלא לבישה. והא דקתני ברישא דבריייתא היה לבוש צמר והיצר, לאו דווקא, דהוא הדין בסתמא, וכן נקט הרא"ש (סימן ג'). והקשה בתוס' הגרע"א (על המשניות), לפי הרשב"א והר"ן (שהובאו באות הקודמת) דבסתמא לא נאסר אלא בלבישה, אמאי נקט רבי יהודה מותר להתכסות, דבהא שרי אף אי לא טען

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף נו – דף נז

ג אב – ד אב התשע"ה

הוי עיבורו של בית ואסור. ודייק כן מלישנא דמתניתין, אבל הנודר וכו'. וכן ביאר התוס' יו"ט.

(ג) גמ', **הא כתיב בתחומה ומדות מחוץ לעיר**. כתב הש"ך (יו"ד סקל"ה), דאף על גב דלענין שאר דברים תוך התחום דין עיר יש לו. שאני הכא, דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם. והקשה **התוספת שבת** (סימן רמ"ד), לדבריו, איך שייך להוכיח מקרא ללשון בני אדם. ותיירץ, על פי מה שכתב **הבית יוסף** בשם **רבנו ירוחם**, וכן הוא **בר"ן לעיל** (נדה: ד"ה **תוספתא**, דאף דבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם שבאותו מקום, מכל מקום אם נדר בלשון הקודש במקום שמדברים בלשון לעז, הולכין אחר לשון תורה.

(יד) ר"ן ד"ה **יכול ילך לביתו ויסגיר**, על ידי חבל ארוך. הקשה **המשנה למלך** (פי"ד מטומאת צרעת ה"ה), מנין **להר"ן** דקרא ד"והסגיר", היינו סגירת הדלת, הא גבי נגעי אדם ונגעי בגדים נמי כתיב, "והסגיר", והתם פירשו שיאמר שהוא מוסגר, שהכל תלוי בפי הכהן שיחליט, או יפטור או יסגיר, והכא נמי נאמר כן. והניח בצריך עיון. **והחזון איש** (נגעים סימן ג' סק"י) תירץ, דמוכח הכי מסברא, דמה לנו באמירתו שתהא תחת המשקוף, אלא ודאי ד"והסגיר" היינו הסגר ממש. ועוד, דבאדם פירש **רש"י בפירוש התורה** (ויקרא יג ד), יסגירנו בבית אחד. ואם כן לשון הסגר שבתורה לא מתפרש בענין אחר. ובמשנה **אחרונה** (נגעים פ"א מ"ג) הביא לשון **המדרש רבה** (ויקרא פי"ח ה"ה), הקב"ה חובש בבית האסורין שנאמר "והסגיר". וכן לשון **תוס' במועד קטן** (ז: ד"ה **הסגר**. וכן נקט **הגר"א באלהו רבה** (נגעים פ"ג מ"א).

דף נו ע"א

(א) **מתני'**, **קונם פירות וכו' קונם הן על פי קונם הן לפי**. ביאר התפארת **ישראל**, דלא זו אף זו קתני, לא מבעיא באומר עלי, דאסר בהנאה, אלא אפילו אמר על פי, נמי משמעו הנאה, כמו על פי אבא (לקמן פה). אבל באומר לפי, סלקא דעתין דאין משמעות דבריו אלא לענין אכילה, ושרי בחלופין וגדולין, קמשמע לן דאסור.

(ב) **מתני'** **קונם פירות האלו עלי וכו' להר"ן בד"ה קונם פירש**, דכיון דפירט וכו' שווינהו כהקדש הלכך חילופין וגידולין אסירי. כתב **הבית יוסף** (יו"ד רטז א') דמשמע מדבריו, דנאסרו מדאורייתא כחילופי וגידולי הקדש. והקשו **בשו"ת חתם סופר** (אבן העזר ח"ב קנד), **והמנחת ברוך** (ריש סימן לב), דלא דמיא לחליפי הקדש, דאף דקדשי בדק הבית חליפיהן כמותן, היינו משום דנפקי לחולין ונכנסו החליפין תחתיהם, וכדאיתא **בסוכה** (מ:), אבל קונמות אין להם פדיון **וכדלעיל** (לה). וכתב **המנחת ברוך**, דמהאי טעמא פליג **בפירוש הרא"ש** ד"ה קונם, ודעתו דחילופין לא אסירי אלא מדרבנן. ובדעת **הר"ן** כתב, דיש לפרש שאין כונתו דאסירי מדין חליפי הקדש, אלא דכיון שבהקדש חילופיו אסירי, להכי גם הנודר דעתיה למיסר חילופין וגידולין. וכן פירשו **הריטב"א והנמוקי יוסף** (יט. מדפי הרי"ף).

(ג) ר"ן ד"ה **קונם פירות האלו**, משום דכיון שפרט הדברים הנאסרים עליו שוינהו עליה כהקדש וכו'. אבל **בפירוש הרא"ש ד"ה אסור בחילופיהן** כתב, דהוא הדין אפילו לא אמר אלו, דכיון דאמר קונם ולא הזכיר אכילה אסר עצמו בחילופין וגידולין. וכן דעת **התוס' ד"ה קונם**. וביאר **הרשב"א**, דכיון דאמר קונם סתם, אסרן אפילו בהנאה, וחילופיהן וגידוליהן חשיבי הנאה

הקשה **המורומי שדה**, דהא איתא התם **במנחות** (קח:): אף על שור בשוורי, דאי לאו בהקדש משתמע אפילו גרוע, ולא מקשינן אי הכי לימא שור סתם. לכך כתב, דלסוגיא דהתם לא דייקנן ייתור הלשון כלל, וכדכתב **הרמב"ן** (יט. מדפי הרי"ף והובא בר"ן להלן), דסוגיא דמנחות סברה דאין לדייק לישנא דבבית כלל, ודלא כסוגיין.

(ח) ר"ן ד"ה **ערסא דגדא**, נוהגין היו להציע מטה למזל הבית וכו'. **השיטה מקובצת** הקשה בשם **הרא"ם**, הא ענין זה ניחוש הוא, ורחמנא אמר "לא תנחשו". ותיירץ, דכיון דשר הבית הוא שלוחו של מקום, לכבוד המקום עושין אותה, וכמו הכסא שמתקנים לכבוד אליהו. **ובבא מציעא** (כו:): כתבו **התוס' ד"ה כיס וארנקי**, דאמרין (בשבת סז). כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי, וביאר **המהר"צ חיות** על פי מה שכתב **הרמב"ם במורה נבוכים** (פל"ז לשלישי), דכל דבר שהוציא אותו הנסיון אין בו משום דרכי האמורי, והכי נמי אפשר לומר בסוגיין דהוי דבר שהוציאו הנסיון שמועיל. **והרש"ש** (שם), כתב דסימן לחוד וניחוש לחוד, ודמי להא דאיתא **בשולחן ערוך** (יו"ד קע"ט ס"ב).

דף נו ע"ב

(ט) ר"ן ד"ה **ערסא דצלא**, מטה של עור וכו'. שלא יתקלקל העור וכו'. וכעין זה כתב **בפירוש הרא"ש ד"ה ערסא**. אבל **רש"י בד"ה ערסא פירש**, דערסא דצלא הואיל ואינה חשובה כל כך לא היה כופה אלא זוקפה ודיו. ולכך אמרינן במתניתין דמותר בדרגש, משום שאינה מטה חשובה. וכן פירש **לעיל** (עמוד א') ד"ה **ואי אמרת**, דמיטה חשובה היא כל כך אמאי אין צריך לכפותה.

(י) **תוס' ד"ה דרגש**. בתוה"ד, הלכך כי נמי כופהו הוא נמוך לישב עליו כאילו אינו כפוי, לכך אמר דאינו צריך לכפותו. ולכאורה צריך עיון, דלעיל (בעמוד א') כתבו **התוס' בד"ה ואי אמרת**, דערסא דצלא לא בעי כפיה, משום שלא יוכלו לישב עליו גם בלא כפיה. ונראה ליישב, דתוס' סברי דר' ירמיה דאמר דרגש סירוגו מבפנים, פליג אהא דאמרין דרגש ערסא דצלא. ובאמת אין דרכו לתלות בלולאות כמו ערסא דצלא, אלא כל החילוק בין דרגש למיטה הוא דסירוגו מגופו. ולכן הוצרכו התוס' לטעם חדש. [ובזה אתי שפיר המשך דבריהם שכתבו, "ואית דגרסי איתמר נמי" וכו', דהיינו דאית דגרסי סברי דר' ירמיה לא פליג, ולפי זה אפשר לפרש דבריו כדלעיל. (י.צ.ב.)].

(יא) **מתני'**, **ואסור ליכנס לעיבורה**. **הרמב"ם בפירוש המשניות** (פ"ז מ"ה) פירש, דאת עיבור העיר מורדים על ידי שמרבעין לפי הבית האחרון מהבתים היוצאים מן העיר, שבתוך שבעים אמה לה. ור"ע **מברטנורא פירש**, דהיינו הבתים היוצאים ממנה תוך שבעים אמה ושייריים, ולא כתב שמרבעין. **והרש"ש** כתב, דאפילו לרבי מאיר **בעירובין** (נו:), דנותנין קרפף לעיר אף שאין שם בית. הכא יודה דאם אין שם בית מותר, דחזוין שם דמקריא חוצה ולא עיר ממש. ודייק דמדסתמו **הר"ן ד"ה מנא לן והרא"ש ד"ה ואסור**, ולא כתבו דצריך שיהיו בתים, משמע דפליגי. **ובהעמק שאלה** (סימן מח אות ה') כתב, דפליגי בהא רב הונא ורב חייא עיין שם.

(יב) **מתני'**, **אבל הנודר מן הבית אסור מן האגף ולפנים**. כתב **השלמי נדרים**, דיש לגרוס "אינו אסור אלא מן האגף ולפנים", וכן היא גירסת **הרי"ף** (יט. מדפי הרי"ף). ועיקר הרבותא, דמן האגף ולחוץ שרי, ולא נימא דעובי המפתן

הדרה היוזמי

מגוף הפירות.

(ד) בא"ד, כי היכי דחילופי הקדש וגידוליו אסירי. תמה **הרש"ש**, דתנן **בתרומות** (פ"ט מ"ד), גדולי הקדש חולין. אמנם **בתוס' הגרע"א** (על מתניתין) ציין **למעילה** (פ"ג מ"ו), דהמקדיש אילן ואחר כך נתמלא פירות, רבי שמעון אומר מועלין בהם ובגידוליהן מפני שהם גידולי הקדש, וכתב שם **התוס' יו"ט**, דהלכה כרבי שמעון מכח מתניתין גידולי קונם אסורין. ו**בחיודושי רבי משה מאימראן** כתב, דמאי דכתב הר"ן אסירי, היינו היכא דלא פדאם, וחשיבי הקדש לענין דצריך לפדותם, וכדתנן (שם), ופודה אותם בזמן זרעם, ולהכי הכא בקונם פרטי דלא שייך פדיון, ו**בדלעיל** (לה). גידוליו אסירי, אמנם בקונם כללי הכא נמי נפדים בדמי זרעם כהקדש.

(ה) בא"ד, דלא דמי לנודר סתם וכו', שלא נתכוין אלא מאכילת אותו המין ומשום הכי וכו'. הקשה **הט"ז** (י"ד רטו סק"ד), היאך שרי בגידוליהן, הא הגידולים עצמם הם אותו המין שאסר עליו. ותירץ, דהר"ן מייירי באומר קונם זיתים וענבים של שנה זו עלי, דאז מותר בגידוליהן שיגדלו אחר כך כל שלא אמר אלו. והקשה **השלמי נדרים**, דבאומר פירות שנה זו, הוי כמייחד ואומר פרותיו של פלוני, והוי כאילו הקדישם, ונאסר בחילופיהם ובגידוליהם. לכן תירץ, דכוונת המשנה לגידולין, קודם שהגיעו לכלל פירות, וכמו שכתב בפירוש **הרא"ש בסוף ד"ה קונם**, וכן כתב בשיטה מקובצת.

(ו) רא"ש ד"ה קונם, בתוה"ד, והוא הדין אפילו לא אמר אלו. הקשה **הרש"ש**, הא אפילו במשקין היוצאין מהן תנן **לעיל** (נב): דשרי, וכל שכן בחילופיהן, וכן משמע מדכתב **השולחן ערוך** (י"ד ט"ז ס"א), אסור בחילופיהן ובגידוליהן "ואין צריך לומר במשקין היוצאין מהם", וכל שכן דשרי בחילופיהן. ותירץ, דאפשר לדעת **הרא"ש**, אם סחטן הוא בעצמו אסורין, דומיא דחליפין דאסורים למחליף עצמו, וצריך עיון. [אמנם **להר"ן ד"ה קונם** נחא, דאיכא לאוקמא למתניתין דלעיל בשלא אמר אלו].

(ז) ר"ן ד"ה בדבר שזרעו כלה וכו', בתוה"ד, כי היכי דחליפי חליפין מותרין כדמוכח לעיל בפרק השותפין (מז): וכו'. הקשו **בחיודושי הגרע"א**, ו**הרש"ש**, הא התם מייירי באוסר על חברו, כדאיתא בר"ן **לעיל** (מח). **ד"ה בעי רמי**, ומשום שאין יכול לאסור על חברו דבר שלא בא לעולם, דהוי כאוסר נכסי חברו על חברו, ולכך אין שייך לאסור חליפין אלא משום קנס דרבנן למחליף איסורי הנאה, ואמרין בגמרא דבחליפי חליפין לא קנסו. אבל הכא מייירי שאסר על עצמו ואמר קונם פרות האלו עלי, דנאסרו עליו מדינא כיון שדעתו היתה גם לחילופיהן, ומהיכי תיתי דלא יאסר נמי בחליפי חילופין, ובגידולי גידולין כבהקדש. וצריך עיון.

(ח) מתני', אסור בחלופיהן ובגידוליהן וכו' בדבר שזרעו כלה, הקשה **הראב"ד** (פ"ה מנדרים הט"ז), אמאי נאסר בגידולין היכא דזרעו כלה, הא הוי זה וזה גורם ושרי. ותירץ **הבס"פ משנה** (שם הי"ג), דקונמות חמירי משום דמפקיעי מידי שיעבוד. ו**הרדב"ז** תירץ, משום דהוו דבר שיש לו מתירין.

(ט) מתני', אחר הפסח בלא יחל דברו. פירש **הר"ן לעיל** (טו): **ד"ה כי קתני**, דקמשמע לן, שתיהר מליהנות קודם הפסח, כדי שאם תלך אחר הפסח לא תבוא לידי בל יחל, וכדאיתא בגמ' (שם), דאסורה ליהנות קודם הפסח, משום דבתנאה לא מודהר. הקשה **בתוס' הגרע"א** (על המשניות אות ט), הא כל אם כלאחר דמי, ובאוסר עצמו באם אעשה ולא אמר מהיום, מתחיל האיסור משעת עקירת התנאי, וכמו שכתב **הר"ן לקמן** (עט): **ד"ה אילימא**

וכו'. ואם כן נימא דאסורה בהנאתה רק משעה שתלך לבית אביה, ולא קודם הליכתה, ונשאר בצריך עיון גדול.

(י) מתני', ומותרת לילך אחר הפסח. פירש **הר"ן לעיל** (טו): **ד"ה ומותרת**, דקמשמע לן דלא חיישינן שמא לא תזכור שעברה על תנאה ותבוא ליהנות. דהיינו, דקאי על שנהנתה כבר קודם הפסח. אמנם **התוס'** (שם) **ד"ה ומותרת לילך** כתבו, דאירינן בשלא הלכה לפני הפסח ולא חל הנדר ופשיטא. וביאר **התוס' יו"ט**, דלשיטתם בגוונא דפירוש הר"ן אסורה לילך, משום דחיישינן שמא תשכח ותבוא ליהנות. אמנם **בתוס' הגרע"א** (על המשניות) תמה על התוס' יו"ט, מהיכא למדו תוס' לאסור בגוונא דהר"ן שהוא חידוש גדול. ומשום הכי ביאר, דהא דלא פירשו התוס' כהר"ן, משום דסבירא להו דליכא סלקא דעתא דתיאסר בגוונא דהר"ן מחשש שמא תשכח. ומשום הכי פירשו, דמותרת לילך אחר הפסח, היינו דההליכה דקודם פסח גורם איסור על הפירות, אבל אחר הפסח אינו גורם איסור כלל.

דף נז ע"ב

(יא) גמ', בצל שעקרו בשביעית. הקשה **הר"ש (שביעית פ"ט מ"א)**, מאי טעמא נקט שעקרו בשביעית, לימא בצל שנכנס משביעית לשמינית ולא עקרו ורבו גידוליו. ותירץ, דכיון דבירק אזלינן בתר לקיטה לגבי שביעית, אי לא עקרו אלא בשמינית אפילו לא רבו גידוליו על עיקרו שרי.

(יב) [ר"ן ד"ה ורבו גידוליו, לאו רביה בלחוד קאמר אלא רביה שכיוצא בה וכו'. כוונתו צריכה עיון, דהא כתב דבעינן רבייה שכיוצא בה במידי דאתי מעלמא היה בה לבטל את האיסור. דהיינו שמחשיב את הגידולין כדבר חצוני, ולא כחלק מן העיקר, וכמו תערובת יבש ביבש. ואמנם כן משמעות דבריו להלן **בד"ה דלמא לחומרא**, שכתב האיך מעשר מיניה וביה, הא שמא מעשר מן העיקר על הגידולין, והוי מן הפטור על החיוב. (ולא כמו שכתב בפירוש **הרא"ש ד"ה דלמא לחומרא** דהווי כלל בלח דהיניקה והלחלוות מערבין את הכל). וקשה, הא בתערובות יבש ביבש סגי ברוב כל שהוא. ואולי יש לאמר דסבר כהפוסקים (הובאו בפמ"ג בפתיחה להלכות תערובות), דגם יבש ביבש לא סגי ברוב, אלא בעינן שיהיה ההיתר פי שנים מהאיסור. (י.צ.ב.))

(יג) בא"ד, דגידולין כיון שנמשכין ויוצאין מן העיקר שאינו כלה וכו'. אבל **הרא"ש בד"ה גידוליו וכו' פירש**, דלא דמי לשאר איסורין שבטלין ברוב, משום דהנך לא מתערבי לגמרי יחד, אלא נתוספו גידולים על העיקר, כלומר דמחוברין הן כל חד וחד באפי נפשיה. וכן כתב **הר"ש** (שביעית פ"ו מ"ג). וכתב **המהר"ץ חיות**, דעל כרחק איירינן בלא ניכר העיקר, דאי ניכר הא קיימא לן דבניכר האיסור אינו בטל. ו**התוס' ד"ה ועיקרו אסור** ביארו, דנהי דמדאורייתא בטל ברוב, שמא החמירו חכמים כיון דהעיקר חשוב ולא בטל, כבעלי חיים או דבר שבמנין, שאינם בטלים מדרבנן. וכתב **התורת זרעים** (שביעית פ"ו מ"ג), דנפקא מינה בין פירוש **הרא"ש** ו**הר"ש** לפירוש **התוס'**, אם היה העיקר עצמו ספק איסור, דלהר"ש הוי ספק דאורייתא ואסור, ולתוס' ספק דרבנן ושרי.

(יד) בא"ד, בתוה"ד, ובדין הוא וכו' מיהו הא בהא תליא, דאי מעלין את האיסור שרו ואי אין מעלין אסורין. אמנם בפירוש **הרא"ש ד"ה גידוליו פירש**, דפשיטא דגדוליו מותרין אפילו לא רבו, משום דהעיקר אינו יכול לבטל

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף נז – דף נח

ד אב – ה אב התשע"ה

שהיא מן התורה. ותירץ, דאירינן לענין שביעית בזמן הזה, מדרבנן. אך הקשה, היאך אתו לאשוויי לערלה וכלאים, דהווי איסור דאורייתא. (ב) ר"ן ד"ה דלמא לחומרא, בתוה"ד, ובמה שפירשתי לא קשיא לן וכו' דאתי לידי קולא הוא וכו'. והרשב"א פליג, וסבר שאין הגידולים נחשבים כחלק מן העיקר. ומכל מקום תירץ, דכיון שעיקר חיוב מעשר בבצל הוא מדרבנן, דמן התורה אין חייב אלא בדגן תירוש ויצהר, הקילו רבנן דמצי להפריש עליו ממקום אחר, ולא חשיב מן החיוב על הפטור דתרווייהו מדרבנן, ולא חשו לריבוי מעשרותיו, ומכל מקום להפריש מיניה וביה מסתבר שלא הקילו. ובפירוש הרא"ש ד"ה דלמא לחומרא כתב, דמפריש אפילו מיניה וביה, ומשום דהיניקה ולחלוחית הקרקע מבבל ומערב כל הירק, ואם כן בכל חלק מהתוספת יש מהעיקר ובעיקר מהתוספת.

דף נח ע"א

(א) גמ', כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל. פירש רש"י ביצה (ג): ד"ה אפילו באלף, דאף על גב דמדאורייתא בטיל, רבנן החמירו שלא יבטל, דכיון שיש לו היתר לאחר זמן, לא יאכלנו באיסור. והקשה המנחת חינוך (מצוה רפד, יד), מהא דמבואר הכא, דתערובת טבל חשיב דבר שיש לו מתירין. והרי מדאורייתא בטל ברוב ונמצא דכל התערובת פטורה. ואם יפריש עליו מדבר שחייב מדאורייתא, נמצא מפריש מן החיוב על הפטור. וכיון שאי אפשר לאכול התערובות בהיתר מדאורייתא, מאי טעמא הווי דבר שיש לו מתירין, וחייבוהו במעשר. לכך הוכיח המנחת חינוך כפירוש הר"ן לעיל (נב). ד"ה וקשיא, דהא דיש לו מתירין לא בטיל. משום דביש לו מתירין, ליכא הכא היתר הגובר על האיסור ומבטלו, דתרווייהו היתרא נינהו, ואין היתר מבטל היתר.

(ב) ר"ן ד"ה כל דבר, בתוה"ד, ומעשר שני וכו' יש להם היתר בפדייה. הקשה השער המלך (פט"ו ממאכלות אסורות ה"י), דלפי מה שכתב לקמן (נט). ד"ה תרומה, דכיון דליכא מצווה להשאל על התרומה, לא חשיב דבר שיש לו מתירין. הא אף אמעשר שני אין מצווה להשאל. ותירץ, דמכל מקום כיון דאיכא טורח להעלותו לירושלים על כרחך לפדיה קאי, ודמי להקדש בדק הבית דחשיב דבר שיש לו מתירין, אף דליכא מצווה לפדותו. והוסיף לבאר, דהטעם דלא נקט הר"ן טעמא דכתבו התוס' ד"ה ומעשר שני, דיכול להעלותו לירושלים. משום דכיון דהוי טירחא ואיכא הוצאות הדרך, לא חשיב יש לו מתירין, וכדכתבו התוס' עבודה זרה (עז): ד"ה טבל.

(ג) ר"ן ד"ה לא נתנו וכו', בתוה"ד, ובפרק בתרא דמס' עבודה זרה (עג): יהיב טעמא אחרינא לטבל דלא בטיל משום דכהתירו כך איסורו. [פירוש מה התירו במשהו דחטה אחת פוטרת את הכרי, כך איסורו חטה אחת אוסרת כל הכרין]. והקשו תוס' (שם) ד"ה טבל, מאי טעמא הוצרכה הגמ' בעבודה זרה לטעם אחר. ותירצו, דתרווייהו צריכי, דטעם דכהתירו כך איסורו, לא שייך בטבל הטבול לתרומת מעשר דיש לו שיעור, ולכך בעינן לטעמא דדבר שיש לו מתירין. ומאידך פעמים שאין הבעלים בעיר ואין לו מתירין, דצריך טורח והוצאה לבא לעיר להפריש המעשר, לכך בעינן הטעם דכהתירו כך איסורו. וכתב המנחת חינוך (מצוה רפד, יג) דהעולה מדבריהם, שאם נתערב טבל הטבול רק למעשר, וגם אין הבעלים בעיר, הרי הוא בטל ברוב, כיון דלא שייך הני תרי טעמי. אמנם הריטב"א בעבודה זרה (שם) כתב, דלא פלוג

הגידולים. וכן כתב הרמב"ם (פ"ה מכלאים הכ"ד ופ"י ממעשר שני ונטע רבעי ה"ט). אבל דעת הראב"ד (פ"ז משמיטה הכ"א) כהר"ן. וכתב הקרן אורה, דלשיטת הרא"ש, הגידולין עצמן מותרים, אף דלא רבו על העיקר. אבל לשיטת הר"ן, אם הגידולין הולכין אחר העיקר הרי הם עצמם אסורים כמו העיקר, ואם לא אזלי בתר העיקר הרי הם מעלין את האיסור שהוא העיקר.

(טו) גמ', כיון שרבו גידוליו על עיקרו מותר. הקשה הרמב"ן בבבא בתרא (ב). ד"ה הכי גרסינן בכולהו, מאי טעמא לא נימא קמא קמא בטיל, והכל אסור. ותירץ, דכיון דסוף גידולין לבוא, לא שייך קמא בטיל, ומהאי טעמא לענין כלאים נמי נאסר בהוסיף מאתיים, ולא אמרינן קמא קמא בטיל. עוד תירץ בשם יש אומרים, דכיון דהגידולים בפני עצמם היתר הם, לעולם אין היתר מתבטל באיסור. והתורת זרעים (שביעית ו, ג) העיר דאם כן מאי טעמא בעינן מאתיים לאסור בכלאיים, וביאר דאינו דין מאתיים משום דבכהאי גוונא הווי ביטול. [כמו שהוכיח מרש"י פסחים (כה)] אלא שהוא שיעור דילפינן מ"המלאה" דזרוע ובא אינו נאסר אלא במאתיים. וכן דייק מפירוש הרא"ש ד"ה גידוליו שתירץ הקושיא מאי טעמא לא אמרינן דקמא קמא בטיל, עלי ידי מה שהוכיח מכלאים, דלעולם העיקר אינו יכול לבטל את הגידולין, בין לאיסור בין להיתר. ואפילו הכי בלא הוסיף מאתיים לא נאסר. וכן דייק מלשון החינוך (מצוה תקמ"ט), דכתב, וזה התוספת פירושו זכרונם לברכה מפי הקבלה שהוא במאתיים.

(טז) גמ', אותן גידולי היתר מעלין את האיסור או לא. הקשה הקרן אורה, מאי טעמא אין הגידולין עצמם אסורים מטעם כל היוצא מן הטמא טמא, כדאשכחן בחולין (סד): גבי ביצת עוף טמא. ותירץ, דגידולי הפירות והצמחים הוו בריה חדשה, ועיקר גדילתן הוא מן הארץ והאור, ולא דמו לולד טריפה שמתגדלת בבטן אמה הטריפה, ומשום הכי גידולי איסור מותרין מן התורה. ובעין דתירץ תוס' ד"ה והכי, בתוה"ד. והסיק הקרן אורה, דאפילו לשיטת הר"ן, הא דמספקא לן אי הגידולין עצמן אסורין, היינו מדרבנן, אבל מדאורייתא מותרין.

(יז) תוס' ד"ה בצל של תרומה, ולקמן (ס). מוקי לה בבצל של גידולי תרומה דגידולי גידולין מותרין. והמאירי כתב, דאף דלקמן אוקמא להאי דינא דווקא בגדולי גדולין, דגדולין עצמן אינם מבטלין מדרבנן מכל מקום הכא סמכו להוכיח מהתם.

(יח) גמ', שביק מר תרין ועביד כחד. הרמב"ם (פ"י ממעשר שני ה"ז) פסק כרבי יוחנן, דילדה שסיבכה בזקנה אין הגידולים מבטלים את העיקר. וכן פסק (בפ"ה מכלאים הכ"ד) כרבי יונתן דבצל של תרומה שנטעו בכרם ועקרו לכרם, אף שהוסיף במאתיים אסור. ומאידך פסק (בפ"א מתרומות הכ"ב), כרבי ינאי, דבצל של תרומה שנטעו ורבו גידוליו מותר, דאתו גידולין ומבטלין עיקר. והקשו הגרע"א (בגליון השולחן ערוך י"ד רצד כ"ב) והקרן אורה (לקמן נט. ד"ה ואי), הא לסוגיין שהשוו הדינים, דברי הרמב"ם סתרו אהדדי. וכתב הקרן אורה, דאולי סבר, דלמסקנא דסוגיין לקמן (ס), דלא התיר רבי ינאי אלא בגידולי גידולין, לא פליג אדרבי יוחנן ורבי יונתן דאינהו מיירי בגידולין עצמם. מיהו גידולי גידולין אפילו בערלה וכלאי הכרם שרו.

(יט) גמ', פשט ליה מן הרא וכו' בצל של תרומה שנטעו וכו'. הקשה המצפה איתן, היאך אתו לדמויי חיוב תרומה בבצל דהוי מדרבנן, לאיסור שביעית

הדרה היוזמי

רבנן ואף בכהאי גוונא לא בטיל.

(ד) **גמ'**, והלא שביעית אין לה מתירין ולא נתנו בה חכמים שיעור. הקשה **הגרע"א בגליון הש"ס**, הא יין נסך נמי אין לו מתירין, ואינו בטל, וליכא לשנויי כדשנינן. ותירץ **הרש"ש**, דהחמירו ביין נסך **בעבודה זרה** (עג:), משום חומרא דעבודה זרה. והא דכלל רבי שמעון היינו בדברים שאינם חמורים כעבודה זרה. והפורת יוסף תירץ, דשאני יין נסך דאינו אוסר אלא לפי חבית, כדאמרין **בעבודה זרה** (שם), והיינו, דאינו אוסר אלא כשיש בו חשיבות כלפי הדבר שמתערב בו. משום חשיבות נגעו בה, ולא דמי לשאר תערובות. (ה) **ר"ן ד"ה השביעית אוסרת וכו'**, בין בתערובת וכו', בין בגדולין, כגון בצל שישית שנטעו בשביעית. הקשה **בחידושי רבי משה מאימראן**, מנא ליה דאיירי מעיקרא בגידולין, דילמא בתערובת לחוד הוא דאיירי. ותירץ, דדייק מיתורא דמתניתין **בשביעית** (פ"ז מ"ז), דברישא קתני, זה הכלל כל שהוא בנותן טעם חייב לבער מין בשאינו מינו, ומין במינו כל שהוא. ובתר הכי קתני, שביעית אוסרת כל שהוא במינה ושלא במינה בנותן טעם, וכיון דכל המשנה לענין שביעית, סיפא הוי ייתור לשון, ועל כרחך דשנאה משום גידולין. וכן כתב **התוס' יו"ט** (על המשנה שם). והקשה **הקהילות יעקב** (כאן סימן לה), דלפי זה, אמאי מיייתי ברייתא דרבי שמעון, הא סגי לאוכוחי ממתניתין דהשביעית אוסרת בכל שהוא, דמיתורא קמשמע לן דאפילו נתערבו דרך גידולין אסור, בכל שהוא, וצריך עיון.

(ו) **ר"ן ד"ה אמר להם**, אף הם לא אמרו שהשביעית אוסרת בכל שהוא במינה וכו', ה"ל כדבר שיש לו מתירין. אמנם **הר"ש** (שביעית פ"ז מ"ג) **והר"ע מברטנורה** (שביעית פ"ז מ"ז) ביארו, דאם נתערב לאחר הביעור, אסור בכל שהוא במינה, וחייב לבער. אבל לאכילה קודם זמן הביעור, אפילו במינו עד שיהא בו בנותן טעם. והקשה **השער המלך** (פט"ו ממאכלות אסורות ה"י), הא לאחר הביעור אין לו מתירין, וכדכתב הר"ן, ואמאי אסור בכל שהוא, ומאי אהדר לחו רבי שמעון. לכך ביאר, דאין הכי נמי דבנתערבו קודם הביעור, אף שהגיע זמן הביעור לא בטיל, כיון דבשעה שנתערבו הוי דבר שיש לו מתירין. ומה שכתבו שקודם זמן הביעור אינו אוסר אלא בנותן טעם, מייירי לענין סחורה, דלעולם אין לו מתירין. אמנם **בתורת זרעים** (שביעית פ"ז מ"ז) ביאר סברת הר"ש, דכיון דלאחר הביעור יכול לבער, דהיינו להפקיר הפירות ולזכות בהם ומותר באכילה, הווי דבר שיש לו מתירין. [אמנם הר"ן שכתב בד"ה הבא, דלאחר הביאור לא הווי דבר שיש לו מתירין, נראה דסבר דביעור היינו ביעור ממש, ולא הפקר. וכמו שפסק **הרמב"ם** (פ"ד משמיטה יובל ה"ג)]

(ז) **בא"ד**, דכיון שאפשר לאוכלו הוה ליה כדבר שיש לו מתירין. הקשו **השער המלך** (מאכלות אסורות פט"ו ה"י) **והנודע ביהודה** (תנינא יו"ד סימן נג), אם כן גם שלא במינו לא בטיל, וכדאיתא **בר"ן** (לעיל נב.) **ד"ה וקשיא בשם הרי"ף**, דהיכא דאפשר לאכול התערובת בהיתר, אף באינו מינו לא בטיל. ותירץ **השער המלך**, דלעיל (שם) כיון דהוי היתר לעולם, חשיב כהיתר בהיתר דלא בטיל כלל, אבל הכא דהוי היתר שאחר כך יאסר, [כשיבוא זמן הביעור], חשיב כדבר שיש לו מתירין שכעת אסור ואחר כך מותר, דרק במינו אינו בטל.

(ח) **תוס' ד"ה אמר להם, בתוה"ד**, אבל לאכילה כגון וכו'. וכן כתב **הרא"ש ד"ה אף אני**. והיינו, ד"לביעור", פירשו דגידולין חמירי ואוסרין בכל שהוא,

משום דחשיבי גידולי איסור ומבטלין לעיקר. "אבל לאכילה", כלומר תערובת רגילה, בטל בנותן טעם. **ובשו"ת נודע ביהודה** (תנינא יו"ד סימן נ"ג) ביאר, דהטעם שמיאנו **התוס'** בפירוש **הר"ן ד"ה אמר**, משם דהר"ן סובר **כהרי"ף** שהביא **לעיל** (נב.) **ד"ה וקשיא להו**. דדבר שאפשר לאכול באופן של היתר מקרי דבר שיש לו מתירין, אף דבזמן שיאסר לא יוכלו להתירו. ומשום סבר דכשיכול לאכול את הפירות קודם זמן הביעור מקרי יש לו מתירין. אבל **התוס' והרא"ש** סברי כדעת **הראב"ה** (הובא במרדכי חולין תרסה) **והתרומת הדשן** (הובא ברמ"א יו"ד קב, ד) דדוקא דבר שיש היתר לגוף איסורו לאחר זמן, מיקרי דבר שיש לו מתירין, ומשום הכי פירות שביעית שלא יותרו לעולם, לית להו מתירין.

(ט) **בא"ד**, שם. עיין באות הקודמת. אבל **הרשב"א** כתב, דראיית הגמ', דכשם ששביעית אוסרת בכל שהוא גידולין שנוספו על העיקר של שישית, הכי נמי וכל שכן, דגידולי שמינית לא יבטלו העיקר דשביעית דחשיב טפי מגידולין. ודחי, דילמא לחומרא, משום דאכתי מצי לאוכלו, דמייירי קודם הביעור, אבל בבעיין דאי לא יבטל ילך לאיבוד, דמייירי אחר זמן הביעור נימא דבטיל ברובא.

(י) **בא"ד, בסוה"ד**, לכך פירש הר"ם דהבא מייירי וכו' דהכי נמי אמר התם זרוע מעיקרו בהשרשה וכו' כשתחלת זריעתו באיסור. ביאר **הרשב"א**, דבצל שעקרו בשישית ונטעו בשביעית כיון שנעשה איסור בידים בתחילת נטיעתו, גזרו עליו ואסרוהו בתוספת כל שהוא. וכענין שאסרה תורה בכלאיים זרוע מעיקרא בהשרשה וזרוע ובא בתוספת. כלומר, זרוע באיסור מעיקרו אוסר בהשרשה בלבד, אבל עיקרו בהיתר ובא לאחר מכן בכרם, אינו אוסר אלא בתוספת.

(יא) **רא"ש ד"ה אף אני, בתוה"ד**, כגון פירות שישית שנכנסו לשביעית וגדלו מעט. ואף דפשיטא דאסירי דאזלינן בתר לקיטה ומאי טעמא נחתנינן לאיסור תערובת. אמנם **במשנה ראשונה** (שביעית ו, ג) כתב, דמייירי בשנגמרו בשישית, דבכהי גוונא לא אזלינן בתר לקיטה. ועיין לקמן אות יג.

(יב) **גמ', דתנן בצלים שירדו עליהם גשמים וכו'**. פירש **רש"י בד"ה בצלים**, דמייירי בבצלים עקורים וצמחו מעליהם בלא נטיעה. וכן כתב **התפארת ישראל** (שביעית פ"ז אות יט) בשיטת **הרמב"ם**. והקשה, דמסיפא דמתניתין דקאמר רבי חנינא אם יכולים להיתלש, משמע דמייירי בנטועים בקרקע. אבל מלשון **הרא"ש ד"ה אם יכולין, והר"ש** (שביעית ו, ג) משמע, דמייירי במחוברין לקרקע ונכנסו משישית לשביעית, והוי ספק אם המשיכו לגדול בשביעית, דאם לא גדלו בשביעית כלל, אינם קדושים בקדושת שביעית. ועיין באות הבאה.

(יג) **גמ', שם**. הקשה **המשנה ראשונה** (שביעית ו, ג), הא כיון דבירק אזלינן בתר לקיטה, מאי נפקא מינא בן עלין שחורים או ירוקים, הא בכל גוויי אסירי משום שביעית. ותירץ, דאם לא צמחו בשביעית, אף שנלקטו בה, לא לה עליהו בקדושת שביעית. וכעין זה כתב **הגרע"א** (שביעית פ"ז אות כט) בשם **הר"ש**, שירק שנגמר גידולו לפני שביעית לא אזלינן בתר לקיטה. וכן איתא להדיא **בתוס' ראש השנה** (יד: ד"ה **ולשביעית**).

(יד) **גמ', וכנגדן למוצאי שביעית מותרין**. ביארו **המשנה ראשונה והמלאכת שלמה** (שביעית ו, ג), דאין זה מלשון רבי חנינא בן אנטיגנוס, ולא קאי איכולים להיתלש בעלין שלהם. אלא, דבין לתנא קמא בין לרבי חנינא בן

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף נח – דף נט

ה אב – ו אב התשע"ה

(סימן נט), דלפי מאי דקיימא לן השתא דדבר שנאסר על ידי קרקע בטל על ידי קרקע אין ביטולו כביטול האיסורין. דאם כן, מאי נפקא מינא אם נאסר על ידי קרקע או לא. אלא על כרחך דמן התורה קאמר, דהיינו דדבר שנאסר על ידי קרקע על ידי שגדל בה נתחדש הכל, ואף העיקר עצמו נעשה היתר. ואם כן לא שייך בהו לחומרא דדבר שיש לו מתירין, דהא הכל היתר. והא דכתב הר"ן לקמן (נט). ד"ה **מתיב**, דמעשר פשיטא ליה שהו דבר שיש לו מתירין. היינו לרבי ינאי, דסבר דבכל גווני גידולים מבטלים העיקר, ולדבריו הוה גדר ביטול הרגיל, ומיעוט האיסור קיים, ולהכי אי יש לו מתירין לא בטיל. **והמרומי שדה** תירץ, דרבי יוחנן לית ליה דדבר שיש לו מתירין לא בטיל. וכדחזוין מהא דסבירא ליה לענין חמץ בפסח דאפילו במינו בשישים, אף דסבירא ליה דלאחר זמנו מותר כרבי שמעון, והוה דבר שיש לו מתירין. אלא על כרחך דלית ליה לדינא דדבר שיש לו מתירין אינו בטל.

כב) ר"ן ד"ה ואותה ליטרא, בתוה"ד, כיון דליטרי דתוספת פטירי הוה ליה מן הפטור על החיוב. הקשה **הרש"ש**, דסותר למא שכתב הר"ן **לעיל** (נז): **סוד"ה דלמא**, דיכול להפריש מיניה וביה כיון שיש לגידולים דין כהעיקר. וצ"ע.

דף נט ע"א

א) גמ', סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין תרקב. הקשה **הט"ז** (יו"ד שכ"ג סק"ב), מאי טעמא לא אמר דישאל על האחרונה, הא אף למסקנא מהני שאלה, אלא דליכא מצוה לאיתשולי. לכך כתב, דהכא אילו לא נתערב לא היה נשאל. והא דמועיל שאלה היינו מדין חרטה ובעינן חרטה על עצם התרומה, ובכהאי גוונא לאו חרטה היא. **והש"ך** (בנקודות הכסף שם) פליג, דלעולם מהני שאלה אף בזה. ותירץ, דתנא דינא קתני ולא תקנתא. **והבית מאיר** (שם) הביא, דכעין זה נתקשו **תוס' בסוטה** (ו): **ד"ה כי קדוש** לגבי הקדש, ואף שהניחו בקושיא, מכל מקום לא הוכיחו מכאן דלא מהני שאלה בכהאי גוונא, וכן נקט **השלמי נדרים**. אלא דכתב דלא ישאל מחמת התערבות, דלא הוה חרטה דמעיקרא. ועיין להלן אות ו.

ב) גמ', הואיל ואי בעי מתשיל עליה הוה להו בדבר שיש לו מתירין. דייק **המרומי שדה**, דהטעם שלא אמר הוה דבר שיש לו מתירין. משום דבמקום מצווה אין מתירין אלא בפתח, ומי יודע שיש לו פתח, ומוזה גופא שאירע לו העירוב אינו יכול להתיר. ומשום הכי קאמר דחכמים עשוהו כדבר שיש לו מתירין, משום דהרבה פעמים אפשר בשאלה.

ג) [תוד"ה א"ר אבא, בסוה"ד, י"ל דהתם משום דאיכא נתינת טעם וכו'. דבריהם צרכים עיין, דאי כוונתם למאי דתירץ רבא בביצה (לט). דשאני תבלין דלטעמא עבידי. אם כן לא הווי משום דבר שיש לו מתירין. אמנם התוס' (שם) ד"ה משום דהוה דבר, תירצו, דאף דלא שייך דבר שיש לו מתירין אלא במין במינו, מכל מקום גבי תחומין שאני, משום דחמירי כאילו הוה מין במינו בעלמא, כיון דממונא הוא. ועוד, דכיון דהעיסה אינה נלושה אלא על ידי המים, והקדרה נתקנה על ידי התבלין הוה כאילו מין אחד. ויש לומר דכאן נתכוונו לתירוץ השני. אמנם קצת קשה להלום דברים אלו בלשונם כאן. (י.ו.י.ו.)].

ד) תוס' ד"ה והרי תרומה, ה"ה דהוה מצי למיפרך וכו' תרומה אין לה מתירין. כתב **השלמי נדרים**, דלהנוסחא שלפנינו דבריהם אינם מובנים. וכתב, דצריך לומר דהוה מצי למיפרך מברייתא **דלעיל** (נח). דאמר דתרומה אין לה מתירין

אנטיגנוס קאמר, דאותו השיעור של ערב שביעית שייך נמי במוצאי שביעית. **טו) ר"ן ד"ה ודלמא במדוכנין**, שדך ושחק הבצלים. ביארו **הקרן אורה**, **והחזון איש** (קל"ו ו'), דכוונתו שקודם זריעה דך את הבצלים במדוכה, והוה כעין זרעו כלה, שאין הגידולים נמשכים אחר העיקר. וכדפירש הר"ן (עמוד ב') **ד"ה דלמא**, שטחן החסיות קודם שנטען. **והמאירי** הקשה, הא אחר שטחן אותם שוב אינם מצמיחים. לכך גרס **מרכוניים**. וביאר, שהרכין צוארן בשביעית כדי שלא יגדלו, ובכך הראה דלא נחא ליה שיצמחו בשביעית, והגידולין שגדלו אחר כך ויצאו לשמינית, מבטלים האיסור. אבל **הרא"ש ד"ה ודלמא** ביאר, דלאחר שגדלו עירב הגידולים עם העיקר, ולהכי בטלי בשישים. אבל בלא דיכא לא חשבינן להו מעורבים לפי שכל אחד עומד לבדו. וכן פירש **הר"ש** (שביעית פ"ו מ"ג).

דף נח ע"ב

טז) גמ', המנכש עם הכותי בחסיות אוכל מהם עראי. פירש **הרא"ש ד"ה אוכל מהן**, כדין פועל שאוכל עראי מדבר שלא נגמרה מלאכתו. ותמה **הרש"ש**, הא בבבא מציעא (פט). יצא המנכש כו' תניא, אין פועל אוכל בהם. וביאר **בחדושי רבי משה מאימראן**, דאין כוונת הרא"ש דהכא מייירי בפועל, אלא דאוכל כדין פועל משום דבעל הבית מחל לו.

יז) ר"ן ד"ה למוצאי שביעית, לאכול וכו' דודאי גידוליהן רבין על עיקר וכו'. הקשה **החזון איש** (סימן קלו אות ט), דמבואר בדבריו דסגי ברוב לבטל העיקר, ואילו **לעיל** (נז): **בד"ה ורוב גידוליו**, כתב, דבעינן רביה של ששים לבטל העיקר. ותירץ, דלמסקנא, דרבי יוחנן ורבי יונתן סברי דבעלמא אין גידולין מבטלין עיקר, ורק לענין שביעית בטלי הואיל ואיסורה על ידי קרקע, הוה דין ביטול חדש, דהעיקר עצמו מתחלף ומתחדש מחמת הגדילה ולכך אין צריך ששים, וסגי ברוב.

יח) ר"ן ד"ה חשוד קתני, ולא טרח בהכי וכו'. וכתב **הרשב"א**, דכי אמרינן **בחולין** (ד.), לא שביק התירא ואכיל איסורא. הני מילי היכא דלא קטרח, אבל למיטרח לא טרח כדאיתא שם לגבי מומר אוכל נבילות לתיאבון.

יט) גמ', ודילמא בתערובת המנכש קתני. הקשה **הרשב"א**, כיון דתלינן בתערובת ולקולא, מאי דחי המנכש קתני, דלמא קודם שנטען נמי נתערבו לו בפירות היתר. ותירץ, דמייירי בישראל חשוד שנטע שנה זו חסיות של שביעית, וכיון שנטועים, עדיין הם באיסור. אי נמי, דתערובת דקאמר כגון דידוע שנתערבו בשל היתר קאמר, ולא דתלינן כך מספיקא.

כ) ר"ן ד"ה שניא שביעית, כדכתיב ושבתה הארץ וכו' מה שאין כן ערלה דחסרון זמן גרם לה וכו'. אבל **התוס' ד"ה אמר רבי יצחק והרא"ש ד"ה שניא** ביארו, דמחלק בין היכא דההיתר נעשה ממילא כבשביעית, לערלה וכלאים, דההיתר נעשה בידי אדם, ודמי למבטל איסור לכתחילה. וכתב **הקרן אורה**, דלשיטתם הווי חילוק בדרבנן, דהחמירו בשנתבטל על ידי מעשה אדם, ודלא כהר"ן דהווי חילוק בדאורייתא. **והקשה**, לפי הרא"ש ותוס' מאי משנינן **לקמן** (נט). "אמרי מעשר דיגון הוא דקא גרים ליה", הא בדיגון אינו מתכוין לבטל האיסור ולא יחשב מחמת כן למבטל איסור לכתחילה. וצריך עיין.

כא) גמ', הרי מעשר דאיסורו על ידי קרקע ואין בטילתו על ידי קרקע. הקשו **הקרן אורה והרש"ש**, דלישני דשאני מעשר דהוה דבר שיש לו מתירין, מה שאין כן שביעית. ותירצו **הקרן אורה**, **והקהילות יעקב** (סימן לה, ב) **והגרנ"ט**

הדרה היוזמי

(שביעית פ"ו הל"ג), כיני מתניתין שחורין אסורין ירוקין מותרין. וביאר, דהיינו כמסקנא דשמעתין, דאף בזמן דאיכא שחורין דאסורים, הירוקים שניכר שהם משישית מותרין, ואין נאסרין מכל האחרים.

(יא) ר"ן ד"ה שאני וכו', בתוה"ד, וקשה בעיני וכו' בדאורייתא לענין מעשר לא משכחת לה. המקדש דור (סימן נו, א) והחיות יאיר (סוף סימן רכ"ד) ביארו בשיטת הרמב"ם (פ"ב מתרומות ה"א), דמעשר בצל הוא דאורייתא. ולפי זה יישבו קושית הר"ן. וכתב החיות יאיר, דמקור הרמב"ם מסוגיא דשמעתין, דמשמע ליה דהוא דרשה גמורה.

(יב) בא"ד, ועל כרחך אסמכתא בעלמא הוא וכו'. הקשה בשו"ת חוות יאיר (הובא באות הקודמת), אמאי לא שייך לאוקמה להאי דרשה בדגן שעקרו וחזר ושתלו ורבו גידוליו. ותירץ, דלא יהני בזה, דהא אינו חייב במעשר מדאורייתא אלא אחר שנתמרח בכרי, ולכך לא יתכן לפרש הקרא דמחייב במעשרות קודם מירוח. וצריך עיון.

(יג) בא"ד, ודברים שהם שוין זה לזה לגמרי אין אחד מהם מבטל חבירו. כתב בחידושי החתם סופר, דהיינו דוקא בשווים בטעם, אבל באין שווים מבטלים זה את זה.

(יד) [בא"ד, בגידולים דהווי איסורא אי בשביעית משום איסור שביעית, אי בשאר שני שבוע משום טבל. לכאורה דבריו צרכים עיון, דבשביעית הא איסור אכילה אתי לאחר הביעור. ומה שייך לזמן התערובות. (א.ג.) ואולי סבר דמה שאסור בסחורה ובהפסד, חשיב איסורא. (א.ד.ב.) וכן מה שכתב דבשאר שני שבוע אסורין משום טבל, קשה, דהא כשמתערב עמו הוא קודם מירוח ואין בו איסור ולמה לא יתבטל. ושמא כיון דמדרבנן אסור באכילת קבע קודם מירוח הוא מה דחשיב איסורא, אף דבאכילת עראי שרי. וצריך עיון. (א.ג.)]

(טו) גמ', בצל של תרומה שנטעו ורבו גידוליו על עיקרו מותר. הקשה המרדכי (חולין פרק הזרוע תשלז) אהא דאיתא ביבמות (קה.) יבמה שרקקה דם תחלוץ דאי אפשר לדם בלא צחצוחי רוק. והא משמע בזבחים (עח.), דלכולי עלמא דם מבטל רוק. ותירץ, דכיון דתחילת ביאתו בתערובת לא אמרינן בזה ביטול. והקשה המהרי"ט אלגאזי (בכורות פ"ג ל'), מהא דאיתא בפסחים (כה.), המעביר עציץ נקוב בכרם והוסיף מאתיים אסור, הא לא הוסיף מותר, ואף על גב דתחילת ביאתו בתערובת בטל ברוב. ותירץ הנודע ביהודה (תנינא יו"ד נ"ה), דעיקר טעמיה דהמרדכי הוא, דהמבטל מעולם לא ניכר בפני עצמו, מה שאין כן בעציץ דקודם שהוסיף ההיתר, המבטל ניכר בפני עצמו. וכן כתבו בכרית ופליתי (סימן קב), והשער המלך (יו"ט פ"ה ה"כ). והמנחת חינוך (מצוה ג' אות ה' ד"ה אך השלישי), הקשה על המרדכי מדאיתא בסוגיין דגידולי היתר מעלין את האיסור, והא ההיתר מעולם לא היה ניכר בפני עצמו. ולא תירץ.

דף ס ע"א

(א) גמ', והתנן הטבל וכו' שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסורין. הקשה הגרע"א (בגליון הש"ס) מאי פריך מטבל, הא שאני טבל דהוי דבר שיש לו מתירין, והניח בצריך עיון. והשלמי נדרים תירץ, דקושית הגמ', מדקתני שהטבל אסור סתמא, ומשמע דאפילו היכא דאין לו מתירין, כגון שאין לו טבל ממקום אחר להפריש עליו. והרש"ש תירץ, דאין הקושיה מטבל, אלא

וקרי לתרומה בהדיא אין לה מתירין. וכעין זה כתב הרא"ש בד"ה והרי תרומה. אמנם להר"ן ד"ה והרי תרומה, מיושבת קושיתם, דהא הוא מצי למידחי דבישראל שנפלו לו מבית אבי אמו כהן איירי, ומשום הכי פריך מהך מתניתין דליכא לדחויי הכי, וסמך על קושייתו דלבסוף והקתני תמכר לכהן וכו'.

(ה) גמ', אמרי בתרומה ביד כהן עסקינן דלא מצי מיתשיל עלה. ביאר הרא"ש ד"ה בתרומה וכו', דכיון שיצא מרשות ישראל וקיים בה מצות נתינה, שוב לא מצי למיפקע שם תרומה מינה. וביאר הש"ך (ח"מ סימן רנה, ו), דהא דמהני שאלה היינו משום דאתי דיבור ומבטל דיבור, ובנתינתה לכהן איכא מעשה, ולא אתי דיבור ומבטל מעשה. והקשה עליו הקרן אורה, הא כשנשאל על התרומה, אף המעשה נתינה הוא בטעות ובטל למפרע, ועיין מה שהקשה עוד. והביא דהנודע ביהודה (תנינא יו"ד קנ"ד) כתב, דהטעם דאין מועיל, כי הכהן לא יאמין לו שנתחרט. והקשה עליו, דאף שלענין הוצאה ממנו הווי טענה, אבל מכל מקום איך יאכלנה הכהן אולי טבל הוא.

(ו) רא"ש ד"ה בתרומה, בתוה"ד, והרב רבי אליעזר ממין פירש וכו' אכהן קאי אבל ישראל שהפרישה מצי למיתשיל עלה. וכתב הכסף משנה (תרומה פ"ד הי"ז), דהרמב"ם (שם) שסתם דאפשר להשאל על התרומה, והשמיט דינא שלא מהני שאלה בתרומה ביד כהן, פירש לסוגיין כר"א ממין.

(ז) גמ', קונמות מצוה לאיתשולי עליהן וכו' אבל תרומה מאי מצוה לאיתשולי עלה. הקשה הט"ז (יו"ד סימן שכג סק"ב), לפי מה דקיימא לן (יו"ד סימן קב), דכל דבר שביד המתיר להתירו בלי הפסד הוא דבר שיש לו מתירין, הא תרומה נמי בידו להתיר, וליהוי דבר שיש לו מתירין אף דליכא מצוה להתיר. ותירץ, דלא סגי בחרטה מחמת התערובת דלא הוא חרטה מעיקרא, וכדהובא לעיל אות א, ולכך קונמות דאיכא מצוה להישאל מסתמא נתחרט על גוף הנדר, מה שאין כן תרומה דאין מצוה להשאל.

(ח) ר"ן ד"ה וכי היתר, נראה בעיני וכו' אפילו תימא דגידולין של היתר מבטלים עיקר של איסור וכו'. ביאר הקובץ הערות (סימן נט אות א), דכוונת הר"ן כדעת הרמב"ן (בעבודה זרה עג.), שאיסור אינו מבטל היתר. וביאר סברתם, דבכל איסור איכא חלות דין, ועל ידי התערובת פקע מיניה דין האיסור, אבל בהיתר אין צריך שיחול דין היתר, דכל דבר שאינו אסור ממילא מותר, לכך לא שייך לומר שפקע דין היתר שעליו. והביא, דשיטת התוס' יבמות (פב:) ד"ה אמר ר' יוחנן, דשייך ביטול היתר באיסור, וסברתם שבכל תערובת שם הרוב על כל התערובות ולכך המיעוט מתבטל ברוב. ולא שאני בין מיעוט איסור בהיתר למיעוט היתר באיסור. ובשערי יושר (שער ג' ט"ו) ביאר באופן אחר.

(ט) תוס' ד"ה גופא היתר שבהן וכו', דסבירא ליה דלא אמרינן דגידולי היתר מעלין את האיסור וכו'. וכן מבואר ברא"ש ד"ה היתר. והקשה הקרן אורה, מאי ראיא איכא מבצלים שירדו עליהם גשמים דמיירי לענין שביעית, הא בשביעית לכולי עלמא גידולים מבטלים את העיקר, כיון שאיסורה על ידי קרקע בטילתה על ידי קרקע. ותירץ, דרב חסדא ורבה סברי, דאין לחלק בין שביעית לשאר איסורים מהאי טעמא.

דף נט ע"ב

(י) גמ', הוריקו מותרים. ביאר היפה עינים, דהכוונה כהא דאיתא בירושלמי

הדרה היומית

מסכת נדרים דף ס

ז אב התשע"ה

דף ס' ע"ב

(ט) ר"ן ד"ה ומה שנהגו, בתוה"ד, ואפילו הכי לכשתחשך שרי ליה בלא שאלה ולא גזרינן משום יום אחד כו', כתב בספר ידות נדרים, אין להשוות תענית לכאן, דהא מבואר בר"ן לקמן ד"ה כמאן, דאם היה נדר של מצוה כגון ללמוד, אין צריך שאלה לכשתחשך. ואם כן תענית, דאם יכול לסבול התענית נקרא קדוש ומצוה קעביד, ומסתמא המקבל עליו תענית כוונתו לשם מצוה, אין צריך שאלה לחכם. וכתב השלמי נדרים, דמכל מקום בעינן לחילוק דבין דיני תענית ונדרים, לענין מה שכתב הר"ן בסוף הדיבור, דהמקבל עליו להתענות יום אחד בשבת, אין מחייבין אותו שיתענה כ"ד שעות כנודר מן היין יום אחד. דודאי לתענית שאמרו חכמים נתכוון. ובפורת יוסף כתב, דשאני דין תענית מנדרים, משום דקיימא לן לוזה אדם תעניתו ופורע. מה שאין כן בנדרים.

(י) ר"ן ד"ה כמאן אזלא וכו', אם היה נדר מצוה וכו' אינו צריך שאלה. הרמב"ם (פ"י מנדרים ה"א) לא הזכיר חילוק זה. וכתב הלחם משנה, דסבר, דרבינא לא בא להוסיף על טעמו של רב יוסף דאמר משום גזירה, אלא פליג עליה. וכן כתב רש"י בד"ה כמאן אזלא, דרבינא פליג וסובר דאפילו בלא גזירה, כיון דהנודר עבד איסורא, מחמירין עליה ואין מראין לו שקיים נדרו כדין, ומצריכין שאלה. [ולפירוש זה לא גרסינן, "משמיה דרב יוסף"]. אבל הרא"מ הורוויץ ביאר שיטת הרמב"ם, דמרימר לא מוסיף על טעמיה דרב יוסף, אלא דפירש מאי טעמא לא חשיב כביזוי מצוה, במה שאחרי שקיים הנדר שהוא מצות עשה, ד"ככל היוצא מפיו יעשה", יתחרט על הראשונות. והוא משום דכיון דהנודר כאילו בנה במה וכו' אינו מתחרט על המצוה, אלא על שקבלו בנדר. ונמצא דלא פליג כלל על טעמא דרב יוסף בדינא, ולכן שייך דינו דרב ירמיה אף בנדר של מצוה.

(יא) גמ', היום ביום אחד מיחלף, יום אחד בהיום לא מיחלף. כתבו הב"ח (סימן ר"כ) בשם הגהת סמ"ק, ור"ע מברטנורה, דהוא הדין באומר שבת זו, חודש זה, ושנה זו, צריך שאלה לחכם דאתי למיחלף באחת. אולם רש"י בד"ה ודרבי נתן בסופו כתב, דבאומר שבת זו ודאי לא משמע טפי, וכן לא הזכיר דין שאלה אלא לגבי היום ולא בשאר הדברים. וכן כתב בהגהת שולחן ערוך (יו"ד ר"כ ס"ג) בשם רבינו ירוחם (נתיב י"ד). וביאר הט"ז טעמו, דחילוק שבין שבוע זה לשבוע סתם, הוא הפרש גדול והכל יודעים ההפרש, מה שאין כן בין יום אחד להיום אין הפרש גדול. והש"ך (שם), נקט להלכה כפסק הב"ח, דבכל גווני דמתניתין צריך שאלה לחכם דלא ליתני לאיחלופי.

(יב) ר"ן ד"ה ומה, בתוה"ד, וראיתי לרשב"א וכו' והאי פירושא לא סגי לי דהא וכו' מי לא עסקינן דקאי וכו' קודם שעלה עמוד השחר וכו'. הבית יוסף (יו"ד ריש סימן ר"כ), יישב דברי הרשב"א, דבנדר לא פלוג רבנן בין נדר קודם עלות השחר לנודר באמצע היום. מה שאין כן בתענית, דלא משכחת ביה כלל שמקצת תחלת היום יהא מותר, ליכא לאיחלופי באומר יום אחד.

(יג) ר"ן ד"ה כי איצטריך, שהחדש שבא אחר חדש של נדרו הוי חסר ואם כן חדש שנדר בו הוי ליה מלא. ובפירוש הרא"ש ד"ה כי איצטריך הוסיף, שכן דרך רוב החדשים אחד מלא ואחד חסר. והקשה הרש"ש, דמאי פסקא, אטו לא משכחת לה תריין חסרין בהדדי, וכדאיתא בערכין (ח:). וכתב דמדברי הרמב"ם (פ"ו מנדרים ה"ג), משמע שפירש, דהחדש שנדר בו הוי חסר, ומהו

דסברה הגמ', דהא דקתני "אבל בדבר שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסורין", קאי אף אתרומה שהזכרה במתניתין לעיל מיניה, ותרומה אין לה מתירין.

(ב) גמ', רבויא דרבו גידולין על עיקרו מותר קמשמע לן. וכן גרסו הרשב"א והמאירי. ופירשו, דכוונת התרצן, דלעולם הזרע עצמו אסור, וקמשמע לן רבי ינאי שאף על פי כן הגידולים מותרים. אמנם הר"ן לעיל (נט:): ד"ה הכי גרסינן גרס, התם דלא רבו גידולין על עיקרו, הכא דרבו גידולין על עיקרו.

פרק קונם י"ן

(ג) מתני', יום אחד וכו' אסור מיום אל יום. כתב הרש"ש, דאין זה אלא לענין נדרים דאזלינן בהו אחר לשון בני אדם, אבל בלשון תורה אינו אלא עד שתחשך. וראיה לדבר, אותו ואת בנו דכתיב ביה "יום אחד", ודינו עד שתחשך כמבואר בשולחן ערוך (יו"ד סימן ט"ז ס"ד).

(ד) מתני', שם. כתב הרש"ש, דאם אמר "שליש יום", משמע מתוס' נזיר (ה:): ד"ה ואת השניה, דמקצת יום ל' ככולו. וכן יום שעומד בו עולה יום אחד. והוא הדין אם אמר שני ימים עולה לו יום זה ליום אחד, ולמחר עולה לו גם כן מקצת היום ככולו. אך לפי זה אם נדר סמוך לשקיעת החמה, יהיה חמור יום אחד משני ימים וזה תימא.

(ה) ר"ן ד"ה ואחרים פירשו, בתוה"ד, מיהו האי פרושא ליתא וכו' דהמודר כו'. בתוס' הרא"ש ביאר דסברת האי פרושא, דמדקאמר שבת זו בלשון נקבה, משמע דשבוע הבאה קאמר, דיום שבת הווי לשון זכר. ועוד משום דאי כוונתו לשבת בלבד היה יכול לומר יום זה או היום. וכן כתב הרש"ש, והוסיף, דלישנא דמתניתין "אסור בכל השבת", וכן בכולם, משמע כפירושם. דלפירוש קמא אינו אסור בזמן שעבר, אלא מיום שעומד בו עד תשולם השבוע וכן כולם. ולענין מה שהוכיח הר"ן מראש השנה (יב:), כתב דהתם איכא למימר, דאמר "לשנה זו" משום דהיה רוצה להאסר אף ביום ל' באלול אם יהיה מעובר.

(ו) גמ', קונם יין שאני טועם כו' לכשתחשך צריך שאלה לחכם. כתב הש"ך (יו"ד רכ סק"ג) בשם הפרישה, דאין צריך פתח בהאי שאלה, מה שאין כן בנודר יום אחד, דצריך פתח כבשאר נדרים. והשלמי נדרים ביאר טעמו, דאם יש לו פתח או חרטה, מה לו להמתין בנדרו עד שתחשך יתירנו מיד.

(ז) גמ', שם. כתב בפירוש הרא"ש ד"ה לכשתחשך. דרב ירמיה לאו לפירושי מתניתין אתא, אלא החמיר וגזר. וכן פירשו הנמוקי יוסף (ק. מדפי הרי"ף), והשיטה מקובצת. ולפי זה דברי ר' ירמיה הלכה הם. אמנם הרמב"ן (שם) לא הביא מימרא דרב ירמיה. וביאר הריטב"א טעמו, דכיון דתנא דמתניתין קתני דאינו אסור אלא עד שתחשך, משמע דלא סבירא ליה להא דרב ירמיה.

(ח) גמ', שם. כתב הריטב"א (ק. מדפי הרי"ף), דבין לרב יוסף ובין לרבינא, לא נאמרו דברים אלו אלא בעם בארץ. אולם מסתימת הרמב"ם (פ"י מנדרים ה"א) וטור שולחן ערוך (ר"כ ס"א), משמע, דלא חילקו בהלכה זו בין תלמיד חכם לעם הארץ. ובחידושי החתם סופר, נקט דלא מיירי הכא אלא בעם הארץ. וכן נראה מדברי הש"ך (שם סק"ג) בסיום דבריו, דכתב, "ועיין לעיל סימן ר"ח ס"ב". ועיין שם דמבואר דינא דאומר לא נדרתי אלא בחרמו של ים וכו', לעיל (כ). דנאמר בו חילוק בין תלמיד חכם לעם הארץ.

הדרה היוזמי

אסור אף בחודש העיבור. ותיירץ, דמוכחינן הכי, משום דמסתמא מיירי בכל אופן אף בעומד בתחילת השנה. אמנם הסיק, דהר"ן לקמן חזר בו מפירושו כאן, וכדכתב בשו"ת רבי אברהם ששון (סימן קנ"ד). ומפרש כפירוש הרא"ש ד"ה אלא, דאי דיניה כשנה אחת, כיון דנאסר עד לעת הזו בשנה אחרת, מאי נפקא מינה בחודש העיבור. ועיין באות הקודמת.

ג) תוס' ד"ה יין, הוא הדין דמצוי למיבעי כי אמר "היובל" ומיירי שעומד באמצע היובל בשנה, ומיתסר עד סוף היובל, וכו'. אמנם הר"ן ד"ה איבעיא כתב, דמיירי באמר "יובל זה", דבאמר יובל בלבד לא שייך להסתפק אם שנת חמישים כלפני חמשים או כלאחר חמישים. וביאר הרש"ש דבריו, דמלשון הגמ', שנת חמשים כלפני חמשים או כלאחר חמשים, משמע דמיבעיא על שנת היובל גופה אם אסור בה או לא, ואי מיירי בעומד באמצע היובל ואמר "יובל", דדינו כ"יובל אחד" ודאי דאסור בשנת היובל, ולא מיבעיא אלא באיזה שנה יסיים את נדרו.

ד) גמ', אמרו לו לרבי יהודה וכו' שש שנים תזרע שדך וכו'. הקשה הקרן אורה, הא רבנן ילפי מקרא ד"וקדשתם שנת החמשים שנה", דאין אתה מונה שנת חמשים ואחת. ומשמע דאי לאו קרא הוה אמינא דהיא נמנית בשנות השמטה, אם כן אמאי פרכי לרבי יהודה מקרא "דשש שנים וכו'. ותיירץ, דלפי הא דאיתא בערכין (לב:), דאפילו בזמן שאין היובל נוהג מנו יובלות לקדש שמטין, אתי שפיר. דאיצטריך קרא ד"וקדשתם וכו'" למילף, דאפילו בזמן שאין נוהגת קדושתו לא יהיה במנין השמטה. והיינו דפרכי לרבי יהודה, נהי דסבר דקרא ד"וקדשתם", אתי לכודר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא בראש השנה (ח:). מכל מקום בזמן שהיובל נוהג אמאי אמרת דיובל במנין השמטה הא כתיב שש שנים כו'. ולפי זה מתיישב דברי הרמב"ם דסובר (פ"י משמיטה ויובל ה"ז) דשנת החמשים אינה עולה בכלל השמיטה, ובהלכה י"ד (שם) כתב, דתחילת שנת היובל מראש השנה, ואיך אפשר לילף לתרווייהו מחד קרא. אלא על כרחך דמקרא ד"שנת החמשים" יליף דשנת היובל מתחיל בראש השנה, ומקרא ד"שש שנים" יליף, דבזמן שהיובל נוהג אין שנת היובל בכלל מנין השמיטה.

ה) גמ', הרי הוא אומר ועשת את התבואה לשלש השנים. ביאר רש"י וכן השיטה מקובצת, דשנת השביעית שלמה. ושנה ששית מניסן, דאז זמן הקצירה. ושנה שמינית עד ניסן, וקרי ליה לשנה שלימה וב' חצאים שלש שנים. ועיין באות הבאה.

ו) גמ', הרי כאן ארבע. הרמב"ן בפירוש התורה (ויקרא כה, כ), הקשה מדוע שאלו מה נאכל בג' שנים. הא בשביעית יאכלו ממה שאספו בתחילתה מקציר ששית. הלכך ביאר, דמה שנאמר "מה נאכל בשנה השביעית" הוא פסוק מסורס, ופירושו שידאגו בשנה השביעית מה נאכל על השנה השמינית. ומה שנאמר "ועשת את התבואה לשלש השנים" פירושו לשנה השביעית, לשנת היובל, ולשנה שאחרי היובל, ואינו כולל את השנה השישית שאוכלין ממה שגדל בשנה החמישית. ובתורת כהנים (ד, ו') איתא, דלשלש השנים היינו לששית ולשביעית ולמוצאי שביעית. דבר אחר לשביעית וליובל ולמוצאי יובל. והקשה החתם סופר, דלדבריו מוכח מהפסוק כרבנן, ודלא כסוגיין דמוקמינן לשלש השנים ללא יובל. עוד כתב שלא הבין קושיית הרמב"ן, דהא קרא מיירי אי לא היה צווי ברכה בשנה הששית לשלש השנים, ואם כן נהי דבשמטה ראשונה היו אוכלים מה שאספו משנה

דתימא כיון דלא ידע בשעת נדרו שיהא החודש חסר, דעתו לאסור על עצמו גם ביום ל' קמשמע לן, וכן נראה מפירוש ר"ע מברטנורה.

יד) גמ', מהו דתימא ראש חדש לשעבר הוי ולא ליתסר. לפירוש קמא בר"ן (עמוד א') ד"ה שבוע זה וברא"ש (שם) ד"ה והשביעית, צריך לגרוס "וליתסר", דסלקא דעתין דיאסר אף בא' דראש חודש. ולפרוש בתרא שם צריך לגרוס כלפנינו "ולא ליתסר", וכמו שפירש הרא"ש בד"ה קמשמע לן, דמיירי שעומד בא' דראש חודש של חודש חסר ואוסר עליו החודש הבא, דמהו דתימא לא ליתסר ביום שעומד בו כיון דשייך לחודש שעבר.

טו) ר"ן ד"ה ומהא שמעינן דבשטרות וכו', ואין כותבו על שם חדש העבר ואם עשה כן השטר מוקדם ופסול וכו'. הקשה הרש"ש, דבכתבו על שם חודש העבר כותב ביום ל' לחודש, ואם כן מובן לכל שנכתב ביום א' דראש חודש, ומאי טעמא חשיב מוקדם. ועל כרחך צריך לומר דכוונת הר"ן, אם כתבו סתם בשלהי חודש העבר.

טז) בא"ד, וביום החדש השני כותב ביום שני לחדש פלוני. אבל הטור והשולחן ערוך (אבן העזר תכו ס"ו) פסקו, דביום החדש השני כותב באחד לירח פלוני, משום דחשבונו מיום שני. ובמגן אברהם (סימן נה סק"י) נסתפק, במי שנוגד ביום א' דראש חודש כסליו כשהיה מרחשוון מלא, וכשנעשה בר מצוה היה מרחשוון חסר, וראש חודש כסלו יום אחד. האם נעשה בר מצוה בכ"ט במרחשוון, דמסוגיין משמע דבאמת א' דראש חודש הוא ל' לחדש העבר, אלא שבלשון בני אדם קורין אותו ראש חודש. והכריע, דאינו נעשה בר מצוה עד ראש חודש, דהא עדיין לא מלאה לו שנה עד שיעברו כ"ט יום מחשוון, דבעינן י"ג שנים שלמים. ועיין שם במחצית השקל מה שכתב בזה.

יז) גמ', שנה זו אסור בכל השנה כולה. הקשה המאירי, אמאי על שנה לא מקשינן פשיטא ומשנינן כדלעיל מינה. ותיירץ, דעיקר השמעתא אינה אלא משום סיפא, דאסור עד ראש השנה. וקמשמע לן דתשרי ראש השנה לנדרים, כל שאמר לשנה זו.

דף סא ע"א

א) גמ' (ס:): אסור בה ובעבורה, וביאר הר"ן דאף דאתינן למפשט הבעיה, מה דין הנודר באמצע היום ונדר בלשון "יום", מכל מקום ההוכחה מהנודר בלשון "שנה" היינו שעומד בראש השנה דוקא, דאי לאו הכי בודאי יאסר עד ראש השנה כולל חודש העיבור. אמנם התוס' ד"ה הלך וכן פירוש הרא"ש, נראה דלמדו, דגם הברייתא דשנה איירא בעומד באמצע השנה, ומכל מקום שייך שלא יחשבו את חודש העיבור. ועיין באות הבאה.

ב) ר"ן ד"ה ושמע מינה, דאי דיניה כ"שנה אחת" לא מתסר בעבורה אלא בשנים עשר חודש כרוב שנים. והר"ן לקמן (סג.) ד"ה קונם יין, כתב בסוה"ד, דהוא חוכך לומר דאף בנדר בלשון "שנה אחת" סתם, אסור אף בחודש העיבור, דמסתמא שנה זו משמע. וכתב הש"ך (י"ד סימן ר"כ סקט"ו) דאין סתירה בדבריו. דהכא מיירי בעומד בתחילת השנה, דאם כוונתו אף לחודש העיבור הוה ליה למימר "שנה זו", ולקמן מיירי בעומד באמצע השנה, הלכך חודש העיבור בכלל. והקשה הבית מאיר, דבעומד בראש השנה לא מצי למימר שנה זו, משום דאם יאמר כן יהיה מותר בתחילת ראש השנה הבא, מה שאין כן בשנה סתם דאסור מעת לעת דשעות. ועוד, איך מוכחינן בסוגיין דשנה כהשנה דמי, דלמא שנה כשנה אחת דמי, ומיירי באמצע השנה דלכך

הדרה היומית

מסכת נדרים דף סא

ח אב התשע"ה

הששית, מכל מקום בשנה השמינית הראשונה, היו אוכלים מה שגדל באותה השנה, ולא היו יכולים להמתין עד האסיף בחג הסוכות, ומאז והלאה היו אוכלים בכל שנה ושנה מה שגדל בשנתו. ועל כן יאמרו מה נאכל בשנה השביעית. והשיב הקב"ה וצויתי ברכתי בשנה הששית, ומעתה יהיו השנים כסדרן. ועיין באות הקודמת.

ז שם, עוד כתב החתם סופר, דאף אי נימא דבעלי השדות אוכלים בכל שנה מה שאספו בחג משנה שעברה, מכל מקום העניים מחיתם מן הלקט מהקציר דשנה זו עד קציר השנה הבאה. וכיון שבשביעית אין קציר וממילא אין לקט. ואם לא יצוה ה' ברכתו בששית, יהיו גם בעלי השדות נפנים בשביעית לקחת הספיחים, ולא יספיק לאביונים. אבל אחר שצוה ה' הברכה, ורואים שמה שבגורן יספיק גם לשמינית, לא יפנו אל הספיחים אלא העניים, כדכתיב ואכלו אביוני עמך.

ח גמ', עד הפסח וכו'. כתב הקרן אורה בשם התוספתא (פ"ד ה"ו), דבזמן שבית המקדש קיים דיש קרבן פסח, האומר עד הפסח אסור עד חצות של ערב פסח דעד קרבן פסח קאמר, אך לא ראה בראשונים דכתבו כך.

ט ר"ן ד"ה ולענין הלכה, כיון דמפנין להו וכו', אמנם הרשב"א (בעמוד ב') הקשה, כיון דפליגי בדין ולא בלשון, ובאומר "עד הפסח" לכולי עלמא היינו עד שיגיע הפסח, כל שכן ד"עד פני" היינו עד שיגיע הפסח, דזו משמעות הלשון. ואין יתכן דלרבי מאיר יאסר עד שיצא הפסח. ולכך פירש, ד"פני הפסח" פירושו פרוס הפסח [דהיינו ט"ו יום קודם הפסח]. ופליגי אם אסור עד שיגיע פרוס הפסח, או עד שיצא פרוס הפסח דהיינו תחילת הפסח. [וכן הוכיח מהירושלמי]. אך הקשה, אמאי ב"עד הפסח" לכולי עלמא עד שיגיע, ו"בעד פני הפסח" [דהיינו פרוס הפסח] פליגי. ותירץ, דאם היה אומר עד "פרוס הפסח" לכולי עלמא עד שיגיע, כמו באמר עד הפסח. אך באומר "עד פני הפסח" פליגי האם משמעותו פני ממש דהיינו הרגע האחרון שבפרוס שהוא פני הפסח, או עד תחילתו, כמו ב"עד הפסח" דהיינו עד שיגיע.

י גמ', למימרא דר' מאיר סבר לא מעייל איניש נפשיה לספיקא וכו'. לכאורה צריך עיון, דלעיל (יח:) בקשה הגמ' למצא תנא דסבר, דלא מעייל נפשיה לספיקא. ואמאי לא מייאת מתנאי דהכא. ועוד, דהר"ן (שם כ.) ד"ה ולענין הלכה כתב, דקיימא לן בהא לחומרא. ואילו הכא כתב בד"ה ולענין הלכה, דקיימא לן לקולא. ונראה לבאר, דהכא אמרינן דלא מעייל לספיקא, משום שיש לדבריו מחד גיסא משמעות ודאית, ומאידך פירוש מסופק, ומה שלא מעייל נפשיה לספיקא, היינו שנתכוין לפירוש הודאי ולא לפירוש המסופק. דעד פני קמא, הווי ודאי בכלל עד פני, אבל פני בתרא, הווי ספק. וכן הגדולה שבגדולות, ודאי שהיא בכלל לשון גדולה, מה שאין כן השאר. אבל בסוגיא דלעיל, ממה נפשך פירוש דבריו הוא בספק, דגם צד האיסור וגם צד ההיתר תרויהו ספק גמור. ומאן דאמר התם לא מעייל נפשיה לספיקא, אינו משום דהאי פירושא עדיף, אלא אף במקום שאינו תלוי בפירוש אמר הכי, כגון אם יש בכרי מאה כור. (א.ג.)

דף סא ע"ב

יא גמ', ואמר קדשתי את בתי הגדולה. כתב הרמב"ם (פ"ט מאישות ה"ט), דבשעת הקידושין אמר לבעל קידשתי לך את בתי הגדולה. וכתב התוס' יו"ט (קידושין פ"ג מ"ט), דאין כוונתו דדוקא שהספק היה בשעת קדושין, דהשתא

אין למקדש שום טענה לומר קדשתי לזאת, אבל אם פירש בשעת קדושין, והאב נסתפק אחר כך יהא המקדש נאמן, דהא אין דבר שבערוה פחות משנים. אלא אורחא דמילתא נקט, דעל ידי שבשעת הקדושין אמר גדולה ולא פירש שמה, בא לו הספק איזו קידש.

יב גמ', מוחלפת השיטה. ופירש הר"ן ד"ה מוחלפת, דהכא החליפו שיטתן. וכן פירש רש"י בקידושין (סד:), בד"ה מוחלפת. והקשה התוספות יום הכיפורים ביומא (עט:), דהר"ן בגיטין (ח: מדפי הרי"ף) כתב, דכל מקום דנאמר איפוך ולא מפורש היכן ההיפוך, סתמא דמילתא דהופכים את הבתרייתא, דמי שמתרץ כוונתו להעמיד דבריו. וכיון דמסכת נדרים נשנית קודם קידושין אמאי בסוגיא בקידושין הפכו לנדרים ולא לקידושין דהוא בתרא. ותירץ, דמהבירייתא בקידושין (שם) מוכח דיש להפוך את הסוגיא בנדרים. אמנם בהגהת הגרע"א (על תוס' יום הכיפורים) כתב, דאין כוונת הר"ן (בגיטין שם), דמה שנשנית באחרונה הפכין, אלא דמה דאיתמר במקומו משאירים ומה דפרכו עליו הופכים, ולכך בקידושין דפרכו מנדרים הפכו את נדרים. והא דבנדרים הקשו מקידושין ומכל מקום הפכו את נדרים, היינו משום דהאי פירכא איתא בשתי המסכתות ולכך אין הכרע איזה להפוך.

יג מתני', זה הכלל וכו' וכל שאין זמנו קבוע. וכו'. כתב בפירוש הרא"ש ד"ה עד הקציר. דכל הני אין זמנן ידוע כמה נמשכין. וכן כתב הר"ן לקמן (סב:). ד"ה ומקשו. וכתב הקרן אורה, דמשמע מדבריו דאם יש להמשכתו זמן קבוע, ואמר עד שיהא, אסור עד שיעבור, אף דאין זמן קבוע לתחילתו. והקשה, דהר"ן בד"ה ירושלמי כתב דנסתפק שם, בקבע זמן למשתה בנו, אי הוי זמנו קבוע או לא, ולכאורה מה אכפת לן אם אין להתחלתו זמן קבוע, כיון דיש זמן קבוע להמשכתו. ותירץ, דהר"ן לקמן (שם) ביאר את הספק בירושלמי, האם אסור עד שיגיע המשתה ממש, או עד שיגיע הזמן שקבע בו המשתה, אף שנדחה ולא התחיל, ואם כן אין זה ענין לדינא דמתניתין דבכלל גוונא אסור עד שיגיע. ועיין באות הבאה.

יד מתני', שם. עיין באות הקודמת. הקרן אורה דייק מלשון הרמב"ם (פ"י מנדרים ה"ח), דאין זמנו קבוע, היינו דאין להתחלתו זמן קבוע. ולפי זה יש לפרש ספק הירושלמי (הובא באות הקודמת), האם אסור עד שיגיע או עד המשתה. ואם מת בנו והתבטל המשתה מותר מיד, כיון דנדר עד המשתה והרי לא יגיע לעולם. מה שאין כן להר"ן (הובא באות הקודמת), כיון דאסור עד זמן המשתה, אסור עד שיגיע הזמן אף שמת בנו. [וצריך עיון מה שכתב, דלרמב"ם הספק במשתה בנו אם אסור עד שיעבור, דמסתבר דלא נדר על זמן המשתה דבודאי רוצה לשתות במשתה בנו, וכדמצינו במתניתין דלקמן (סג:). לענין שנדר שלא ישתה יין עד שיהיה הפסח. (א.ב.).]

טו מתני', עד הקיץ עד שיהא הקיץ. פירש הר"ן ד"ה עד הקיץ, בתוה"ד, דאמר עד הקיץ או עד שיהא. והרשב"א כתב, דיש מפרשים, דעד הקיץ אסור עד שיהא הקיץ, ואימתי יהא, כשיתחילו העם להכניס בכלכלות. והקשה, דאם כן עד שיהא, מיותר, דהוה ליה לומר עד הקיץ עד שיתחילו וכו'. ועוד, דהוה ליה למימר עד שיגיע הקיץ דאם עד שיהא הרי צריך להיאסר עד שיקפילו המקצועות.

טז מתני', עד שיקפילו המקצועות. ופירש הר"ן ד"ה עד, דלסכנינים קרי

דלשם פעלם היינו לשמו של ה' שפעל הכל למענהו, ודבר בהן לשמן שהדיבור בדברי תורה יהיה לשם התורה, לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול. וכתב הנפש החיים (שער ד' פ"ג), דפרושו מדויק בדברי רבי אליעזר ב"ר צדוק, דלענין עשה דברים דהיינו המצוות, נקט לשם פעלם דהיינו ה', אבל בדבר בהם דהיינו בתורה, שינה לשונו ואמר לשמן. דהיינו דבשעת עשיית המצוות צריך שיהיה בדבקות ומחשבה טהורה, כדי להשיג התכלית מהם. אבל לענין לימוד התורה, אף דקודם שילמד צריך שיכין את עצמו קצת ביראת ה' מכל מקום בזמן הלימוד, מחשבתו תהיה לשם התורה להוסיף לקח ופלפול. ואף דרש"י בד"ה ודבר כתב, שתהא כל כוונתך לשמים. היינו משום שגרס בגמ' "ודבר בהן לשם שמים", וכוונתו למעט שלא ילמד על מנת לקנטר ולהתגאות. אך הוא נמי מודה להרא"ש, דהמטרה בלימוד לשם התורה להוסיף לקח ופלפול.

(ו) גמ', אל תעשם עטרה להתגדל בהם וכו' אמר רבא שרי ליה לאיניש וכו'. ורבינו יונה באבות (פ"ד מ"ה), חילק בין הנאת כבוד שהיא "עטרה להתגדל בה", דאם כוונת התלמיד חכם בלב שלם, שיכבדוהו למען תתכבד התורה ולא לכבוד עצמו, שרי. אבל הנאת ממון שהיא "קדרום לחתוך בהם" אסור בכל גווני. ועיין שם שהאר"י.

(ז) שם, רבינו יונה באבות (שם) העיר להא דאיתא בברכות (י:), דהרוצה ליהנות יהנה כאלישע. וביאר דהיינו דוקא במטיל מלאי לכיסן של תלמידי חכמים. [אמנם צריך עיון דלא מצינו גבי אלישע שנהנה במלאי שהטילו לכיסו. דהיינו למחצית שכן] ומרש"י (שם) נראה שפירש, שמה שכתבה הגמ' שיהנה כאלישע, לא כיוונה להגדיר ההנאה כגוונא דיליה, אלא שיכול ליהנות, ומאידך יכול להחמיר כשמואל שהיה מוליך ביתו עמו. ובמאירי שם ביאר, דהנאת אלישע היתה משום שידע שיכול להחזיר להם כגמולם. והרמב"ם באבות (שם) ביאר, דהנאתו היתה רק מהכנסת אורחים שזה אינו בגדר קדום לחפור בו. משום שהוא תלמיד חכם. והתפארת ישראל באבות (שם אות ל"ב) כתב, דהיינו משום דכוונת אלישע היתה לשם הנותן, דאף לתלמיד חכם עשיר שרי לקבל, אם כוונת הנותן לשם עצמו כגון שהוא מתכבד בזה.

(ח) גמ', שם. כתב ר"ע מברטנורה באבות (פ"ד מ"ה), דאם התלמיד חכם חולה ומדוכא ביסורין והעם נותנים לו מתנות גדולות, מצוה עליו ליטול. ולא חשיב נהנה מכבוד התורה, כיון דאי אפשר לו להתפרנס בדרך אחרת. עוד כתב, דאם הציבור מינו עליהם תלמיד חכם, מותר לו ליקח שכר ואפילו יותר מכדי פרנסתו, כדי שתהא פרנסתו מצויה לו בריוח, ומתוך כך יהיה חשוב וגדול בעיניהם וייראו ממנו. וכדמצינו ביומא (יח.), גבי כהן גדול דגדלוהו משל אחיו, אמנם כתב, דמידת חסידות להמנע מזה.

(ט) גמ', שם. הקשה התפארת ישראל באבות (פ"ד מ"ה אות ל"א), מדאיתא בפסחים (ג:), לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה יבא לשמה. ותיירץ, דהיינו דוקא בתחילת לימודו, אבל לאחר שכבר התרגל ללמוד, אסור ללמוד לשם כבוד.

(י) גמ', ואל תעשם קודרום להיות עודר בו. כתב התפארת ישראל באבות (פ"ב מ"ה אות ל"ב), דיש לגרוס קדרום לחתוך בהם, כיון דבקדרום מבקעים עצים ולא חופרים בקרקע. [וכן גרס רבינו יונה] ונקט קדרום על דרך שאמרו בבבא מציעא (פב:), דקדרום נפיש אגריה ווטר פחתיה, דהיינו דאף בגוונא

מקצועות, ועד שיקפלו את הסכינים. אמנם השיטה מקובצת בשם רבינו אליקים פירש, דלתאנים קרי מקצועות, ומקפלין אותן זו על זו לדורסן בעיגול. והמאירי (סא.) פירש, דמקצועות הם המחצלות שמשליכים עליהן את התאנים כדי לנגבם וליבשם.

(יז) גמ', תנא עד שיקפילו רוב המקצועות. כתב השיטה מקובצת בשם הריטב"א, דהרבותא, דלא שרי עד שיקפלו את רוב המקצועות שבעיר, אפילו אם הנודר קיפל קודם למקצועות דיליה. אמנם בשם הרא"ם כתב, דהרבותא דשרי אפילו שלא קפלו את כל המקצועות.

דף סב ע"א

(א) גמ', כיון שפרצום נעשו חול נעקר מן העולם. כתב השיטה מקובצת בשם הרא"ם, דכיון שהשתמשו בהם ונהגו בהם פריצות, נעשו חול ומותר להנות מהם. והני מילי ישראל, אבל לגבי הפריצים נשאר בקדושתם כדי להענישם על שמשתמשים בהם שלא יהא חוטא נשכר. ועיין באות הבאה.

(ב) שם. הקשה היעב"ץ, הא תנן במעילה (יט:), אין מועל אחר מועל אלא בבמה וכלי שרת בלבד, ואיך נעשו הכלים חול על ידי מעילתן. וכבר עמד בזה הרמב"ן בעבודה זרה (כד. מדפי הרי"ף), וכתב דאפילו הכי יצא הבית יצא מקדושתו, מגזרת הכתוב. [וכן נראה מרש"י (שם נב:) שכתב בד"ה דכתיב, בתוה"ד, דמכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל יצאו כליו לחולין. דהיינו שלא השימוש בהם הוא שהוציאם לחולין, אלא שהיא גזרת הכתוב.]

(ג) ר"ן ד"ה אי הכי ר' טרפון, המהרש"א (חידושי אגדות) כתב, דמשמע דלאו עובר כוכבים הוה מדשבקיה וערק כששמע דר' טרפון הוא. ותמה, דאם כן מה תירץ דהיה סבור דגנב לו ענבי דכולי שתא, וכי דין הגנב בהריגה, והרי אינו בא במחתרת דאין לו דמים, דהיינו דוקא בשעת גניבה. ותיירץ, דלא היה דעתו להורגו אלא שגזם לו למשדייה בנהר כדי שיודה וישלם לו, וכן משמע לישנא דאמאי צעריה. אבל ר' טרפון חשש שיהרגהו. ועיין בהמשך דבריו דביאר הגמ' דלא כר"ן. [נאמנם מוכח דהר"ן למד שהיה ישראל דלא חשד לעבור על דברי תורה. דהא ביאר שבהווא אמינא סברה הגמ' דנצטער ר' טרפון, כיון שהיה יכול להורות לו הדין של הפקר, כיון שהוקפלו רוב המקצועות. ואם אמנם חשש ר' טרפון שיהרגהו הרי היה יכול ללמדו דין תורה דגנב. אלא שנראה דלהר"ן אף ר' טרפון לא חייש שיהרגהו, ועל כן לא ביאר כפירוש הרא"ש שאלת הגמ' אמאי ציער נפשיה, הרי יפה עשה שהציל נפשו מן המיתה, כיון שהיה צריך להאמין לו שיהרגהו, כיון שחשד בו על גניבה כל כך גדולה. אלא וכי הווי ליה לשלומי ליה דמי טובא דלא מחייב בזה.]

(ד) [בא"ד, ומסקינן דאין הכי נמי וכו', מיהו דוקא בכי האי גוונא הוא דאסור, משום דההוא גברא עדיין היה חושדו ולכבוד תורתו הוא שהניחו, אבל ודאי לפטור עצמו בכבוד תורה במה שאינו חייב בו שרי. דבריו צרכים עיון, א. איך אפשר שיהיה חושדו ומכל מקום הניחו לכבוד תורתו. הא בעיניו היה גנב, ומה שייך שיתן לו כבוד התורה. ב. מה פירוש דבריו, אבל ודאי וכו'. ויש לומר. דכבוד התורה בכהאי גוונא, היינו שאינו נותן כבוד לתורת האדם, אלא לגופו שמכובד על הבריות משום תורתו. אבל אם לא היה חושדו, הרי שנתן את הכבוד לתורה, ואדרבא מותר וחובה היה עליו לקבל.]

(ה) גמ', עשה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשמם. פירש הרא"ש ד"ה עשה,

הדרה היומית

מסכת נדרים דף סב

ט אב התשע"ה

שמרייה הרבה על ידי שיתפרנס מהתורה, והווי דבר שעל ידו יפחת כבוד התורה רק מעט, אסור, אם אפשר לו להתפרנס בדרך אחרת.

(יא) גמ', שרו לי תיגראי ברישא. כתבו התוס' בשבועות (ל) ד"ה למישרי ליה תיגרא, דהיינו דוקא כשבאו שניהם לדון בבת אחת, אבל אם האחר בא תחילה יש להקדימו, משום כקטן כגדול תשמעון. אי נמי, אף אם בא האחר תחילה, מקדימים דין התלמיד חכם משום דעשה דכבוד התורה עדיף. והקשה השלמי נדרים ללישאנא קמא דתוס', מהא דאיתא בכתובות (קו). דהוה קאים דינא יתמי קמיה דרב נחמן, ואקדמיה לדינא דההוא גברא דשלח ליה רב ענן, דסבר דקרובו הוא. ומשמע דאפילו שדין האחר היה קודם, הקדימו רב נחמן לקרובו דרב ענן משום עשה דכבוד התורה. ועוד הקשה בשם הגר"צ הירש, אמאי עשה דכבוד התורה דוחה עשה דכקטן כגדול תשמעון, הא תלמיד חכם שמחל על כבודו כבודו מחול, ואיתא בכתובות (מ). דבגוונא שאפשר שהעשה יתבטל על ידי ויתור, אין בכח העשה לדחות לא תעשה (כגון באמרה לא בעינא). ותיריך הגר"צ הירש, דרק על כבודו יכול למחול ולא על בזיונו, וסבר רב נחמן כיון דרב ענן כבר שלח לו אם לא יקבל אותו קודם הוי בזיון לרב ענן. והשלמי נדרים תירץ, דכיון דלא היה בפני רב ענן לא הוי מצי למחול על כבודו, ולכך העשה דכבוד התורה עדיף. עוד תירץ לקושיא בתרייתא, דאף הבעל דין האחר מצי לוותר על הזכות דכקטן כגדול תשמעון, ושניהם שווים בזה, ולכן חזר הדין דעשה דכבוד התורה עדיף.

(יב) רא"ש ד"ה שרו, כדי שלא אתבטל מלמודי. וכתב השיטה מקובצת, דמיירי אף במקום דמכירין אותו, וכדי שלא יתבטל מתלמודו. והקשה השלמי נדרים, כיון דהבית דין ידעי ליה, אמאי בעי איהו למימר להו, הרי על הדיינים עצמם מוטלת החובה להקדימו, כדאיתא בכתובות (קו). ותיריך, דהיינו דוקא כשהבעל דין הוא בר מחילה, והעשה דכבוד התורה שוה לעשה דכקטן כגדול תשמעון, דשניהם יכולים למחול (ועיין באות הקודמת). אבל כשהבעל הדין האחר הווי יתמי, דלאו בני מחילה נינהו, ראוי שהתלמיד חכם ימחול על כבודו, ולכך על הדיין להקדים אותם. אלא אם כן אמר התלמיד חכם דמבטלו מלמודו דיש להקדימו.

דף סב ע"ב

(יג) ר"ן ד"ה לפתוח ראשון, בקריאת התורה. אמנם בפירוש הרא"ש ד"ה לפתוח והשיטה מקובצת פירשו, לדבר ראשון בדרשה או בעצה.

(יד) ר"ן ד"ה עבדא דנורא, בתוה"ד, וכי קאמר צורבא מרבנן רבותא קאמר וכו'. אמנם בפירוש הרא"ש ד"ה לצורבא והשיטה מקובצת בשם הרא"ם פירשו, דדוקא לצורבא מרבנן מותר, כיון שלא יבא לזלזל יותר.

(טו) גמ', האיכא לפני עור לא תתן מכשול. כתב בביתאור הגר"א (יו"ד סימן קנ"א אות ח'), דמדרבנן איכא איסור דלפני עור אף ביכול להשיג במקום אחר, וכדמוכח מסוגיין, דהרי ודאי דיש הרבה עצים בעולם ואפילו הכי מקשו דהוי לפני עור. אמנם הקרן אורה כתב, דהיינו דוקא לפירוש הרא"ש ד"ה לפני עור, דחיישינן שיעשו ממנה נוי לעבודת כוכבים, דלזה איכא הרבה עצים ממקומות אחרים, אבל לפירוש הר"ן ד"ה זבניה, דכתב דהאיסור הוא עצם ההדלקה דמצילין לעבודת כוכבים, יש לדחות את ראית הגר"א, דכיון דצריכים הרבה עצים להדלקה לא מצוי להם לקחת ממקומות

אחרים.

(טז) תוס' ד"ה רוב עצים להסקה, בתוה"ד, מכאן יש ללמוד שאסור להלוות מעות לצורך בנין עבודת כוכבים וכו'. אמנם הרשב"א כתב, דהיינו דוקא לצורך הכיפה שמעמידין שם את העבודה זרה עצמה, אבל לצורך בנין בתי עבודה זרה מותר.

(יז) מתני' הכל לפי המקום, וביאר הר"ן ד"ה הכל, בתוה"ד, דהיינו דאם במקום נדרו הורגלו לקרות לקציר שעורים קציר סתם, אזלינן בתר מקומו. ובשיטה מקובצת כתב, דדינא דמתניתין דוקא כשרוב הציבור אוכל חטים והבהמות אוכלות שעורים, אבל במקומות שרוב האנשים אוכלים שעורים, אסור עד שיגיע קציר השעורים. אמנם תוס' בד"ה הכל כתבו, דאם אין במקומו אלא קציר שעורין, דשעורין קאמר ולא תולין בקציר חטין. ומשמע דלא סגי בקורין לקציר שעורין קציר סתם. ועיין בר"ן (לעיל ג). ד"ה מותר בשמן גבי הנודר מן השמן בארץ ישראל מותר בשמן שומשומין, דכתב, דבארץ ישראל לא משתמשים בשום שמן מלבד שמן זית. והתוס' (שם) ד"ה מותר בשמן שומשומין כתבו, משום דסתם שמן בארץ ישראל הוא שמן זית.

(יח) מתני' עד הגשמים. כתבו התוס' ד"ה עד הגשמים, בתוה"ד, דבארץ ישראל לא היו יורדין גשמים כי אם ג' פעמים. אמנם רש"י בתענית (ו). בד"ה בכירה כתב, דביורה יש ג' זמני גשמים.

(יט) [מתני', עד שתדר רביעה שניה וכו'.] הר"ן ד"ה ומקשו כתב, בתוה"ד, דכיון דסגי לומר עד הגשם ואמר עד הגשמים סבירא להו לרבנן דלטפויי קאתי. אולי אפשר לבאר כוונתו בהא דכתב "לטפויי" דהיינו להוסיף על הזמן. ולפי זה אם הקדימו הגשמים קודם זמן הרביעה אף לתנא קמא לא נחשב שהגיעו הגשמים. וכן כתב הרמב"ם (פ"י מנדרים הי"א) להדיא.

(א.ב.).

(כ) מתני', עד שיפסקו גשמים עד שיצא ניסן כולו. הקשה הר"ן בתענית (א: בדפי הרי"ף), אמאי אם אמר מוריד הגשם בימות החמה מחזירין אותו כל שלושים יום, [מזמן התחלת ההפסקה] הא הגשם אינו סימן קללה עד שיצא ניסן. ותיריך, דכיון דרוב הזמן שפוסק מלהזכיר גשם הוא סימן קללה, לא פלוג רבנן. ועיין באות הבאה.

(כא) מתני', עד שיעבור הפסח. כתב המלאכת שלמה (פ"ח מ"ו) בשם הלבוש (סימן ר"ב סעיף י"ט), דזמן הפסקת הגשמים הוא משיעבור הפסח, והא דאנו מפסיקין מלהזכיר גשם מיום טוב ראשון של פסח, היינו משום "דגשמים בחג סימן קללה" [והוא חידוש גדול שלמד דחג היינו אף פסח]. ואין מתפללים על דבר שהוא קללה. אבל בנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ולכך זמן הפסקת הגשמים עד שיעבור הפסח.

(כב) גמ', אבל אמר עד הגשם עד זמן הגשמים קאמר. ופירש הר"ן ד"ה מחלוקת, דלכולי עלמא היינו עד זמן רביעה שניה. ולקמן (סג). ד"ה כמאן (בתוה"ד) פירש הר"ן בשם אחרים, וכן התוס' (כאן) ד"ה מחלוקת, דבאמר "עד הגשם" מחלוקת ברביעה ראשונה האם עד הזמן או עד שיגיע ממש. ובפירוש הרא"ש ד"ה אבל, פירש, דבאמר "עד הגשם" לכולי עלמא עד שיגיע זמן רביעה ראשונה. והרמב"ם (פ"י מנדרים הי"א) פסק, דבאמר "עד הגשם", היינו עד שיגיע ראש חודש כסלו [שהוא זמן רביעה שלישית לרבי יוסי], ואם ירדו גשמים, מרביעה ראשונה ואילך מותר. ובאמר עד הגשמים אסור, עד שירדו גשמים מרביעה שניה ואילך.

הדרה היוזמי

(ז) בא"ד, בתוה"ד, דמשמע ליה דשני אדרים כחדש אחד הן. כתב השלמי נדרים בשם הט"ז (יו"ד סימן ר"כ סק"ד), דאף לשיטה זו, באמר עד חצי אדר, כוונתו עד חצי באדר ראשון, ואין כוונתו עד ראש חודש אדר שני דהיינו חצי שני האדרים, דאין שם חצי, נופל על ראש חודש אדר שני. דדוקא לענין סוף אדר חשיבי חודש אחד, דכוונתו עד שיכלה החודש הנזכר בשם אדר. אמנם התומים (סימן מ"ג סק"ח) כתב, דיש להחמיר מספק עד חצי האדר שני. [ועיין באות הבאה].

(ח) ר"ן ד"ה מכלל דברישא, בתוה"ד, ולאידך נסחא וכו' קשה בעיני וכו'. הקרבן נתנאל (סימן ב' אות כ') תירץ, דכשאומר "ראש חודש אדר" כוונתו על הסמוך לשבט, וכשאומר "סוף אדר" כוונתו על הסמוך לניסן. והתומים (סימן מ"ג סק"ח) תירץ, דאפשר דכוונת הנודר לאדר הנקבע על פי הבית דין, ואם הבית דין יעברו את השנה יהיה אדר שני, וכיון דהוי ספק הא קיימא לן דספק נדרים להחמיר, ולכך אסור מתחילת אדר ראשון ועד סוף אדר שני.

(ט) גמ', הא דפשיטא ליה דמעברא שתא הא דלא ידע. כתב השיטה מקובצת בשם הרא"ם (בעמוד א), דלענין שטר שנכתב סתם, מפרשין רק באדר שני, דאין מחזיקים את הסופר ואת העדים שאינם יודעים בעיבור.

(י) ר"ן ד"ה ולענין הלכה, כיון דקי"ל וכו'. מיהו בשיטה מקובצת כתב בשם הר"ם דהכא הלכה כרבי מאיר, וכתב הטעם בשם הרי"ף, דהיינו משום דתניא כוותיה.

(יא) ר"ן ד"ה עד שעה, בתוה"ד, וכי קתני עד לילי הצום לאו דוקא וכו'. כתב הרש"ש, דהא דנדרחק הר"ן בפירוש "לילי הצום", משום דאוקי למתניתין בצום יום הכיפורים. אמנם יש לפרש דעל אחד מהד' תעניות קאמר מלבד ט' באב. וכן דייק מרש"י ד"ה אלא, דכתב, "שיצום למחר". ודרכם היה ללילה שלפני התענית להרבות בסעודה ולאכול בשר, כדי להקל עליהם את התענית.

(יב) מתני', קונם שום שאני טועם וכו' עד שעה שדרך בני אדם לאכול שום. כתב הרמב"ם (בפירוש המשניות פ"ח מ"ו), דהיה מנהגם לאכול השום וכו' לפי מאכלם וארצם. ובהלכות דעות (פ"ד ה"ט) כתב, דהשומים הם ממאכלים רעים שאין ראוי לאכול מהם אלא מעט, ורק בימות הגשמים. וכתב הרש"ש (בהגהות למשניות פ"ח מ"ו), דלכך אתי שפיר קצת, הא דהשמיט הרמב"ם לתקנת עזרא לאכול שום בערב שבת.

פרק רבי אליעזר

דף סד ע"א

(א) מתני', רבי אליעזר אומר וכו'. כתב הרמב"ם (בפירוש המשניות), דלרבי אליעזר לא בעי שאלה לחכם ולא הפרה. כתב בחידושי החתם סופר, דהרמב"ם לא מייתי לדינא דאין פותחין דרבנן ורבי אליעזר. והביא דבפירוש המשנה כתב הרמב"ם דלר' אליעזר כשאמרו לו אביו ואמו הכעסתנו אין צריך שאלה כלל. וכתב דצריך לומר, דסבר דבהא פליגי אביי ורבא, דלאביי לר' אליעזר צריך שאלה ולרבנן אין מועיל שאלה, משום שאין ניתרין יפה. ולרבא, לר' אליעזר לא צריך שאלה, ולרבנן צריך שאלה ועל כן שאלו לו,

(בג) שם, עיין באות הקודמת בדברי הרמב"ם. והכסף משנה (שם) ביאר, דהרמב"ם פוסק כר' יוסי דאמר רביעה ראשונה בי"ז במרחשון, שניה בכ"ג בו ושלישית בר"ח כסליו. ומפרש דר' זירא הכי קאמר מחלוקת דאמר "עד הגשמים", דמשמע עד שירדו גשמים ממש, וגם משמע שירדו מרביעה שניה ואילך, דגשמים לשון רבים ומיעוטן שנים. אבל אמר "עד הגשם", משמע עד שיגיע זמן הגשם, אף שלא ירדו גשמים. והיינו הזמן האחרון שהוא רביעה שלישית. מיהו אם ירדו גשמים, אפילו ברביעה ראשונה סגי, דבאופן זה מרביעה ראשונה חשיב כמו הגיע זמן רביעה שלישית ולא ירדו.

(כד) שם, הקשה הכסף משנה (פ"י מנדרים הי"א) למה פסקו כתנא קמא, ולא כרבן שמעון בן גמליאל, שכל מקום ששנה במשנתנו הלכה כמותו. ותירץ, דהיינו משום דר' זירא אמר מחלוקת דאמר עד הגשמים וכו' והיינו לבאר דברי תנא קמא, וכיון דנחת לפרש דבריו משמע דהלכתא כוותיה.

דף סג ע"א

(א) גמ', אלא שניה למאי. הקשה בחידושי הגרע"א, אמאי לא אמרו דשניה נפקא מינה לשכירות בתים, כדאיתא בשבועות (פ"ט מ"ז), דהמשכיר בית עד הגשמים עד שתדר רביעה שניה, דנשנית התם קודם הדין דנודר עד הגשמים, וסיים בצריך עיון גדול.

(ב) ר"ן ד"ה כמאן אזלא, בתוה"ד, וכי אמר מחלוקת כאילו אמר לא שנו. אמנם הרשב"א (לעיל סב:) כתב, דמלשון ר' זירא מחלוקת דאמר עד הגשמים אבל אמר עד הגשמים וכו', משמע, דבעד הגשמים פליגי ובעד הגשם ליכא פלוגתא.

(ג) מתני', נתעברה השנה אסור בה ובעיבורה. כתב השיטה מקובצת בשם הרי"ף, דאיצטריך לאשמועינן דאסור אף בחודש אלול, דלגבי חודש העיבור פשיטא שאסור כיון דשנה בלשון בני אדם הוא מתשרי לתשרי.

(ד) ר"ן ד"ה מתני', בתוה"ד, אלו דבריו ז"ל ואינו נראין לי וכו'. הקשה בחידושי הגרע"א, אמאי לא הקשה הר"ן כן אמתניתין, ד"קונם יין שאני טועם לשנה ונתעברה השנה אסור בה ובעיבורה". דדוחק לאוקמא דמירי דוקא בעומד בראש השנה. ואדרבא אמתניתין דהמשכיר בית לחבירו לא קשיא כל כך, כיון דהתם לא אתי לאשמועינן דחודש העיבור לשוכר, אלא לבאר איך הדין באומר תרי לישני. ונשאר בצריך עיון.

(ה) בתוה"ד, ואינו חוכך עוד לומר וכו'. הקשה בחידושי הגרע"א, דדברי הר"ן נסתרים מדאיתא לעיל (סא.), "אלא לאו דאמר שנה אלמא שנה כהשנה", משמע דאם דין שנה כשנה אחת לא היה אסור בחודש העיבור, וכמו שכתב הר"ן (שם) ד"ה ושמע מינה. [ועיין מה שכתבנו שם אות א'].

דף סג ע"ב

(ו) ר"ן ד"ה עד ראש חודש, בתוה"ד, ואיכא דגרסי עד סוף אדר עד סוף אדר שני וכו'. הרשב"א (בעמוד א) הקשה להאי פירושא, מאי שנא אמר תחילה או אמר סוף הא בתרווייהו אמר אדר סתם. ועוד, היאך הוכיחו בגמרא מהכא דסתם אדר ראשון, הא תליא באם אמר תחילה או סוף, דאם אמר עד סוף אדר, היינו אדר שני. אמנם קושיא זו תירץ הר"ן ב"ה אלמא. עוד הקשה, היאך מוקמינן למתניתין כרבי יהודה, הא רבי יהודה לא חילק בין אמר תחילה לאמר סוף.

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף סד

יא אב התשע"ה

(ח גמ', אמר אביי וכו'. הטור (סימן רכח) כתב לטעמא דאביי. והקשה הבית יוסף (שם), אמאי השמיט טעמו של רבא, דהא קיימא לן בכל מקום כרבא לגבי אביי. ותירץ, דהאי כללא איכא דוקא אי פליגי לענין דינא, אבל הכא דליכא נפקא מינה לדינא, אלא בטעמים לא, וכיון דטעמו דאביי מסתבר טפי ומתניתין אתיא כוותיה, הביא הטור את טעמו. [ועיין לעיל אות א' דהחתם סופר ביאר, דלרמב"ם אביי ורבא פליגי לדינא].

דף סד ע"ב

(ט גמ' אין נדרים נשאלין לחכם. וכתבו התוס' ד"ה אין נדרים, אם וכו' כל אחד ואחד יתיר נדרו בפ"ע ואתי לזולל. ובפירוש הרא"ש כתב (בעמוד א') ד"ה א"ב, בסוה"ד, והוא אינו יודע דהוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו. [ונראה לומר, דלכך נמי כוונת התוס'. וענין הזולל, היינו שלא ילך לחכם על מנת שיתיר לו].

(י ר"ן ד"ה וחכמים אוסרים, משום דפתח דשכיח הוא וכו'. כתב הרש"ש (בעמוד א'), דמשמע מהר"ן, דבנולד דשכיח, פותחין, משום דאדעתא דהכי לא נדר, אבל בלא שכיח לא, משום דסבר שלא יבא לעולם ולכך לא היה מניח מלידור, וכדכתב בפירוש הרא"ש (בעמוד א) ד"ה וחכמים. והקשה, דהא איתא בכתובות (ב:) להיפך, דבאונס דשכיח לא בטיל התנאי ובאונס דלא שכיח בטיל התנאי. וכתב, דיש לחלק ביניהם ולא הקשה אלא לעורר המעיינים. [ועיין לעיל אות ד', דלפי מה שביאר (שם) ר' אברם מן ההר נראה לחלק, בתוספת מה שכתב הר"ן לעיל (כא): ד"ה אין חכם, שכל נדר שניתר בפתח הרי הנודר אומר, שאפילו בתחילה כשנדר, אילו היה נותן אל ליבו אותו פתח, לא היה נודר. דהיינו שצריך שתהיה אפשרות שהיה יכול לדעת הפתח בשעת הנדר, רק לא שמו אל לבו, והרי הוא מצטער על מה שנדר. ומשום הכי מועילה המחילה, שהיא יסוד התרת הנדר. אבל מה שלא היה עולה על ליבו כלל, משום דהווי נולד. אין לו על מה להצטער במה שנדר, ואיך תועיל לו המחילה. אמנם לפי מה שהבאנו באות ד' את דברי התוס' רי"ד עדיין צריך עיון].

(יא גמ', דאמר קרא כי מתו כל האנשים. הקשה הנמוקי יוסף (כא: בדפי הרי"ף), אמאי הוצרך משה שיפתח לו ה' פתח לשבועה, הא לא נשבע אלא ליתרו, ויתרו כבר אמר לו "לך לשלום", דהוי כאומר הרי לא התכוונת בשבועה אלא לכבודי, וכבודי שתלך. ותירץ, דמשה לא נשבע רק לרצון יתרו, אלא אף לצורך עצמו, שהרי ברח ממצרים. וכן דייק מדנאמר "ויאמר משה ולא וישבע משה, ד"ויאמר", מלבד דהוא לשון שבועה, הוא לשון רצון, ולכך הוצרך לרשות יתרו וגם להתרה. [וצריך עיון, מלקמן (סה). דמשה הוצרך להתיר הנדר בפני יתרו. והרי לדברי הנמוקי יוסף לא היה צריך להתיר מה שנדר לרצון יתרו, אלא מה שנדר לצורך עצמו. ונדר זה לא היה צריך להתיר בפניו, לסברת הנמוקי יוסף עצמו (שם) דבעינן בפניו, מטעם בושה, ושייך דווקא היכא שנדר לצורך חבירו, ולא כשהנדר לצורך עצמו. (א.ב.א)].

(יב גמ', שם. הקשה רבינו אברהם מן ההר, לשיטת הרמב"ם (פ"ו משבועות הי"ב) (הובא לעיל אות ה), דאין פותחין בנולד משום דאין הנודר רוצה בנולד ולא בהיתר. הא ודאי דמשה היה רוצה שימותו אותם אנשים ויוכל לחזור למצרים שברח משם, ואיך הוכיחו מכאן דנולד אסור. [ויש לומר,

אם כן אין נשאלים לחכם, אבל שאלה מועיל לכולי עלמא. ואם כן היינו דלא מייתי הרמב"ם להאי דינא משום דסתמא כל נדרים בעו שאלה ושאלה מועיל. ועיין לקמן אות ז.]

(ב מתני', ופתחו לו בכבוד המקום. כתב רבינו אברהם מן ההר, דמקום כנוי להשיתב"ש, מפני דהוא סיבת מקום העולם, ואין העולם מקומו. ועוד, משום דמקום בגימטריה קפ"ו, ושם הו"ה בתבראתה עולה קפ"ו, כיצד, י' פעמים י' עולה ק', ה' פעמים ה' עולה כ"ה, ו' פעמים ו' עולה ל"ו, ה' פעמים ה' עולה כ"ה, סך הכל עולה קפ"ו.

(ג מתני', אם כן אין נדרים. גירסת הר"ן ד"ה אמרו, "אמרו לו אם כן אין נדרים", דחכמים השיבו כן לרבי צדוק. אמנם רבינו אברהם מן ההר לא גרס, "אמרו לו" (כדלפנינו), ופירש, דכל זה מדברי רבי צדוק, דלכולם יפתח בכבוד המקום.

(ד מתני', וחכמים אוסרין. כתב הר"ן (בעמוד ב) ד"ה וחכמים, דפתח מותר משום דהוא מצוי, ולכך הוא גורם שהנדר מיחשב כטעות, אבל נולד אינו מצוי. והתוספות רי"ד פירש, דהטעם בפתח משום דנראה כאילו נדר על תנאי שלא יהיה דבר זה, ועכשיו שהדבר נמצא הנדר בטל. אבל בנולד אי אפשר להחשיבו כנודר על תנאי, כיון דלא אסיק אדעתיה אדהכי, ולכך אמרינן דנדר בלב שלם בלי תנאי. ורבינו אברהם מן ההר פירש, דבדבר שהיה בעולם בשעת הנדר, פותחים, כיון דהיום יכול לעמוד על דעתו לדעת בבירור אם היה נודר אילו היה יודע כך או לא, אבל בנולד כשפותחים לו בלשון עתיד, אילו היית יודע שדבר זה יהיה בעתיד, אינו יכול לעמוד על דעתו לדעת בבירור אם לא היה נודר מפני הדבר העתיד. אבל אפשר לפתוח בתנאי נולד בלשון עבר, כדאיתא בנזיר (לב:), כגון אילו היית יודע שפלוגי היה סופר העיר האם היית נודר.

(ה מתני', שם. כתב הרמב"ם (פ"ו משבועות הי"ב), דאין פותחין בנולד, כגון בנעשה סופר העיר, הואיל ולא ניחם על שבועתו. ואפילו באמר מעצמו אילו הייתי יודע לא הייתי נשבע אין מתירין לו, הואיל ועדיין לא ניחם אלא רצונו שלא יהנה ולא יעשה זה סופר. אבל אם ניחם מעצמו מפני הנולד ונהפכה דעתו מתירין לו. ועיין להלן אות י"א.

(ו מתני', ונעשה סופר וכו' וחכמים אוסרין. הקשה בשיטה מקובצת, מהא דאיתא לעיל ג. היאך שרי ליה רבי עקיבא לכלבא שבוע נידריה, משום דנעשה תלמיד חכם. הא בכהאי גוונא אסרי רבנן. ותירץ, דלא דמי, דהכא מיירי שנדר הנאה מאותו שנעשה סופר, אבל כלבא שבוע לא נדר הנאה מרבי עקיבא אלא מביתו כיון דסבר דלאו שפיר עבדא, במה שהשיאה עצמה לרבי עקיבא, ומשום הכי כי נעשה תלמיד חכם אישתכח דשפיר עבדא. בכהאי גוונא ליכא חסרון דנולד. [וצריך עיון, ועיין במה שכתבנו בגליון 226 דף נ: אות ו']

(ז ר"ן ד"ה ירושלמי, הכל מודים בכבוד רבו וכו'. כתב השלמי נדרים בשם היר שאול (סימן רכח), דיש להוכיח מירושלמי זה כדעת הפרישה (סימן רמ"ב סק"ב), דדבר שנלמד בהיקש, כגון כבוד ומורא אביו דהוקש לכבוד ומורא המקום. אינו שווה לגמרי לדבר שהוקש לו. מלבד, היקשא דמורא תלמיד חכם למורא מהמקום, דילפינן לה מ"את ה' אלקיך תירא" לרבות רבו, ד"מורא" קאי אתרווייהו יחד, להודיע ששניהם שוין. אמנם הט"ז (שם סק"א) כתב, דאף אי ילפינן מהיקש שווים הם.

הדרה היוזמי

מדעתו, מאי סייעתא מייתי מהתם, דלמא ידעו בו רבים יש לו הפרה, והתם היינו טעמא, מפני שנשבעו להנאת הגבעונים שלא יהרגום, והם לא יתורצו לעולם להתיר את השבועה. ואף דהנודר לחבירו שלא בפניו לא בעינן שיפר בפניו, ורוב הגבעונים לא היו בשעת השבועה ולא בעינן דעתם. מסתבר דכל שידוע חבירו בנדרו בודאות על פי עדים, כנודר בפניו דמי. וכתב, דליכא לאוכוחי **מסוטה** (לו:), דאמר פרעה ליוסף "תשאל על שבועתך". ואמר לו יוסף, "אשאל גם על השבועה לך", ואף שפרעה לא רצה שישאל. דהא התם אמר לו בלשון תמיהה, "וכי אשאל על שבועתך שלא בהסכמתך", וכמו כן אי אפשר להשאל על השבועה לאבא שהרי מת והוי שלא מדעתו. אמנם **הרשב"א בגיטין** (לה:), כתב, דבעינן רצונו. ודחה בשם ר"ת להני ראיות שהביא הריטב"א. משום דדוקא כשנדר מחמת טובה שעשה לו בעינן מדעתו, אבל הגבעונים לא עשו טובה לעם ישראל. וכן יעקב לא עשה טובה ליוסף, ולכך התם לא בעינן בפניו ומדעתו.

(ה) **גמ', שמע נבוכדנצר דקא מבזין ליה**. כתב **השיטה מקובצת** בשם **האגדה**, דנבוכדנצר המליך את צדקיהו על שבעה מלכים מאומות העולם, והם אמרו לצדקיהו לך נאה למלוך שאתה מלך בן מלך, ונבוכדנצר שאין גופו אלא אמה, אם רצונך נהרוג אותו ונמליכך עלינו. ואמר להם צדקיהו שראה את נבוכדנצר אוכל ארנבת חיה, ומיד שלחו והודיעו לנבוכדנצר מה שסיפר צדקיהו.

(ו) **גמ', אמרי ליה איתשלי אשבועתא**. הקשה **השיטה מקובצת** בשם **הריטב"א**, הא צריך לפרט את הנדר קודם שיתירו לו, ועל כרחך שצדקיהו פרט את הנדר קמיהו, ואיך עבר על שבועתו קודם שהתירו לו. ותירץ, דאפשר שאמר להם נשבעתי כך וכך לאיש אחד מענין פלוני, ולא אמר להם למי נשבע. אי נמי, דאמר להם נשבעתי לנבוכדנצר שלא אגלה מענין אחד שראיתי לו ואני מתחרט, והתירו לו.

(ז) **ר"ן ד"ה והיכא דהוי בתוה"ד**, דבפרק השולח משמע דדיעבד הותר הנדר וכו'. אמנם **התוס' בגיטין** (לה:), **ד"ה ליחוש**, כתבו, דהתם התירו לה את הנדר שלא בפני היתומים, כיון דליכא לטעמא דמפני הבושה שנתבייש לפניו במה שנדר הנאה ממנו [עיין לעיל אות ב']. וכן ליכא לטעמא דמפני החשד, דהא אינם יודעים אם קבלה משהו בכתובתה.

(ח) **מתני', רבי מאיר וכו' ואינן כנוולד ואין חכמים מודים לו**. וכן גירסת **התוס' בד"ה ואין**. אבל **הרא"ש** (סימן ג') כתב, דמשמע מסוגיין כגירסא דחכמים מודים לו. וביאר **הקרבן נתנאל** (אות כ'), דמשמע ליה, מדהקשו בגמרא מת נולד הוא, והא לרבי מאיר לא קשה, דיתכן דסבר כרבי אליעזר דפותחין בנוולד, אלא על כרחך דרבנן מודים לרבי מאיר והקשו מרבנן לרבנן. אך **הרש"ש** תמה על פירושו, דהא הקשו מלשון רבי מאיר דאמר שהן כנוולד, והרי מת נולד גמור הוא. ועוד, אי סבירא ליה כר' אליעזר אמאי אמר ואינן כנוולד, הא הוה ליה למימר דהן נולד, ופותחין בנוולד. לכך ביאר, דהוכחת **הרא"ש**, מדהקשו לרבי יוחנן למה לי תרי זמני נדר בטעות, ואי גרסינן ואין חכמים מודים לו, הא בהא איכא רבותא, דהכא חכמים פליגי והתם מודים, וכדהקשו **התוס' (בעמוד ב') ד"ה למה לי**, ועל כרחך דחכמים מודים לרבי מאיר. אבל הקשה, **דלפירוש הרא"ש ד"ה וכבר מת**, דלרבי יוחנן, רבי מאיר מחמיר. אין מקום לגירסת חכמים מודים לו, דאם כן מה הקשו למה לי תרי זמני נדר בטעות, הא הכא רבי מאיר אוסר והתם מתיר. ותירץ בדוחק, דכיון

דהא דבעי שירצה בכך היינו שהיה מעלה על דעתו רצון זה בשעת הנדר, אבל כיון שלא עולה על דעתו רצון זה, אין כאן טעם להצטער על נדרו, ולא שייך התרה. וכמו שכתבנו לעיל באות ט'.

(יג) **גמ', והא מיתה דנולד הוא**. כתב **הנמוקי יוסף** (כא: בדפי הרי"ף), דהוי נולד, משום דה' אמר למשה אילו היית יודע דימותו "**בקרב**" האם היית נודר. **והתוס' יו"ט** (פ"ט מ"ב) כתב בשם **הבית יוסף** (סימן רכ"ח), דאף דאין דבר שכיח יותר ממיתה, מכל מקום למות שונאיו בחייו, לא שכיח טובא. אי נמי, דשכיחות זו מצויה אף להיפך, דהיינו שימות הנודר בחיי השני ואף דזה בחור וזה זקן, וכיון דשקולים לא חשיב מיתת השני בחיי הנודר שכיח.

(יד) **גמ', ורבנן מאי טעמיהו וכו' אלא אמר ריש לקיש וכו'**. וביאר **הר"ן בד"ה ירושלמי**, דעוני לאו נולד הוא, כיון דהעניות מצויה. אמנם **רש"י ד"ה ורבנן** כתב, דירדו מנכסיהם קודם שמשו נדר. והקשה **השיטה מקובצת**, דאם אמנם בהווה אמינא סברה הגמ' דמתו יותר מאוחר, ומה שנתחדש בתירוץ הוא שכבר מתו קודם, ומשה לא ידע. אם כן, אף במתו ממש איכא לשינויי, דמתו קודם שמשו נדר, ומשה לא ידע ולא היה נולד, ואמאי הוצרכו לאוקמי בירדו מנכסיהם. והוא פירש, דכבר בהווה אמינא לרבנן בשעה שמשו נדר כבר מתו, ומשה לא ידע זאת ומשום הכי הוי נדר טעות. אלא דקשה היה לגמ', בין לרבנן ובין לרבי אליעזר היאך אפשר לומר דמתו ממש, הרי היו דתן ואבירים, ומתו בעדת קורח. אלא מתו היינו שירדו מנכסיהם. ובהא פליגי, דלרבי אליעזר ירדו מנכסיהם אחרי הנדר. ולרבנן קודם הנדר, ומשה לא ידע והוי נדר בטעות.

דף סה ע"א

(א) **גמ' תניא המודר הנאה מחבירו וכו' אין מתירין לו אלא בפניו**. בפירוש **הרא"ש** פירש בשם **הר"א ממיץ** דהיינו שנדר לדעת חבירו ועל כן בעינן דעתו להתרה. וכתב **הרא"ש** דלשון הגמ' משמע דאיירינן דלא נדר על דעת חבירו, אלא שנדר הנאה ממנו בפניו, ובעינן לכתחילה שיתיר בפניו.

(ב) **ר"ן ד"ה תניא המודר**, איכא מ"ד דדוקא כשהנדר לצורך חבירו וכו' דטעמא דמילתא מפני הבושה וכו'. הרי שלמד דטעמא דמפני הבושה היינו שיתבייש ממנו ולא יתיר הנדר שנדר להנאתו של פלוני. אמנם **התוס' בגיטין** (לה:), **ד"ה ליחוש** כתבו דהטעם דבעינן בפניו משום דביישו בפניו במה שנדר ממנו, צריך להתיר בפניו כדי להוריד הבושה.

(ג) **בא"ד, בתוה"ד, מפני החשד**. כתב **הריטב"א** (כא: בדפי הרי"ף), דלהאי טעמא, היינו דווקא כשנודר בפני הבעל דבר וידוע שלא קיים לו נדרו. אבל הנודר בפני אחרים אין צריך להודיע להם שהתיר נדרו, כיון דהם יסברו שקיים נדרו או דחבירו נתרצה לו. ובשבועת ביטוי לעצמו, דאי אפשר אלא להפר את השבועה, טוב שידוע את דבר ההתרה למי שידע שנשבע אותה שבועת ביטוי, או לפרסם שנשאל כדי שהם יוכלו לדעת. אבל אם אי אפשר, אינו מעכב אפילו לכתחילה, דכיון דהנדר לא שייך להם, הם לא יחשדוהו ויתלו שנשאל על שבועתו.

(ד) **ר"ן ד"ה והיכא דהוי בתוה"ד**, אין מתירין לו אלא מדעתו. אמנם **הריטב"א** (כא: בדפי הרי"ף) הוכיח דלא בעינן דעתו. מדאיתא **בגיטין** (מו:), דלרבי יהודה כל נדר שידעו בו רבים אין לו הפרה, ויליף לה מהא דלא הכו בני ישראל את הגבעונים כי נשבעו להם נשיאי העדה. ואי בעינן להתיר

הדרה היומית

מסכת נדרים דף סה – דף סו

יב אב – יג אב התשע"ה

דרבי מאיר אומר דאין כנוול, משמע דלא מחמיר אלא מגזירה דרבנן, אבל מדאורייתא הוי נדר בטעות, ומשמע דהיכא דאין מקום לגזור מותר.

ט) מתני', מת הכלב או שנהרג הנחש וכו'. כתב התוס' יו"ט (פ"ט מ"ג), דהוא הדין להיפך, אלא נקט מילתא דשכיחא, דבכלב לא מצוי הריגה, ובנחש מצוי. **והרש"ש**, הוכיח כן מדאיתא **בסנהדרין** (טו:), דרבי עקיבא סובר בנחש דכל הקודם להרגו זכה.

י) ר"ן ד"ה נעשה, בתוה"ד, אינו צריך שאלה לחכם. כתב **בחיידושי הגרע"א** בשם **הראנ"ח** (סימן ע"ב), דאם אחר כך אביה חזר לסורו, חוזר ונאסר. ואם נשאה ואחר כך חזר לסורו מותר לקיימה, כיון דנדר רק שלא לישא אותה.

דף סה ע"ב

יא) ר"ן ד"ה ועוד, בתוה"ד, דהתם שאני דהוו איומים גדולים. **והריטב"א** (כב). בדפי הרי"ף תירץ, דדוקא באיסור דתליא בגוף הנדר לא פתחין, אבל באיסור דלא תליא בנדר גופא אלא שהנדר גורם לזה, פותחין בו.

יב) מתני', ועל לא תשנא את אחיך בלבבך. בהגהות הרא"מ הורוויץ הביא דכתב **בספר החינוך** (מצוה רל"ח), דעובר על הלאו דלא תשנא וכו' דוקא כשהשנאה בלב, אבל כשיראה לו השנאה לא. והקשה, דמהכא חזינן דאף שהשנאה גלויה עובר בהאי לאו. וכתב, **דלפירוש הרא"ש ד"ה ועל לא תשנא**, דאיירינן בגוונא דנדר שלא לשאול בשלומו, אתי שפיר קצת, דאין אי שאלת שלומו הוכחה שראהו.

יג) מתני', ואין אתה יכול לפרנסו וכו'. הקשה **השיטה מקובצת** בשם **הרא"ם**, הא מצי לפרנסו על ידי שיתן במתנה לאחר, והאחר יתן לו. ותירץ, דאיכא בזה בושה וטורח, ולא דמי להא דהקשו בגמ' דיתן על ידי גבאי, משום דליכא בה בושה וטורח.

יד) ר"ן ד"ה ולימא, בתוה"ד, וכיון שאם רצה גבאי ליתן לאחר הרשות בידו. אמנם **בפירוש הרא"ש ד"ה מאי כתב**, דמה שהמדייר נותן יתנו לאחרים, ומשל אחרים יתנו למודר. **והריטב"א** (כב). בדפי הרי"ף כתב, דאין לאסור את המודר בקופה של הצדקה מפני חלק המדייר, כיון דאין דעת המדייר לאוסרו אלא בדבר המיוחד לו.

טו) גמ', כל הנופל אינו נופל ליד גבאי תחלה. כתב הרי"ן ד"ה כל, דשואל מקרוביו. ודייק הקרן אורה מדבריו, דאינו מדינא, אלא משום דדרך העני לבקש קודם מקרוביו. אמנם **בפירוש הרא"ש ד"ה אינו כתב**, דמדינא, על הקרובים לפרנסו תחילה, עד שיבדקו הגבאי דלא יכלו קרוביו לפרנסו. וכן כתב **השיטה מקובצת** בשם **הרא"ם**. ולהאי פירושא, מתניתין מייירי במדייר קרובו. אמנם **מתוס' ד"ה הנופל** משמע, דמייירי באינו קרובו, וכן פירש **השיטה מקובצת** בשם **הרנב"י**, והיחידים מפרנסים אותו תחילה בצנעה ובכבוד, כיון דאין הגבאי מכיר את כל העניים, אלא אותם שרגיל ליתן להם, ולכך כל מי שמבקש ממנו תחלה חייב לפרנסו.

טז) רא"ש ד"ה ושער ראשו, בעומד ליגזו. הקשה **הרש"ש**, הא בברייתא **בסנהדרין** (טו:), פליגי רשב"ג ורבנן אם עומד ליגזו כגוזז דמי או לא, ולתנא קמא לאו כגוזז דמי. **ובנזיר** (נא). נמי נסתפקו בה. ונשאר בצריך עיון.

יז) ר"ן ד"ה שמעת מינה, פלוגתא היא דר"מ ורבנן. הקשה **בחיידושי הגרע"א**, דמשמע מדבריו, דפרכינן, דרבי עקיבא סבר כרבי מאיר, ולא כרבנן. והא איכא לאקשוויי טפי דעל כרחך רבי עקיבא לא סבר כרבי מאיר, מדקאמר

בכתובות (פד). דינתנו ליורשים שכולם צריכים שבועה, ואין היורשים צריכים שבועה. ואי סבר כרבי מאיר ינתנו לכתובה דגובה מיתומים לדעת הרי"ן. ונשאר בצריך עיון.

יח) ר"ן ד"ה ומדאמרי' הכא, בתוה"ד, ולר"מ עדיפא טפי כתובה וכו' דמטלטלי דיתמי וכו' לכתובה משתעבדי. אמנם **התוס' ביבמות** (צט). **ד"ה כתב, והתוס' בכתובות** (פא:), **ד"ה רבי מאיר** כתבו, דרבי מאיר מודה דאין גובה כתובה ממטלטלי דיתמי, אלא בלגבות מיניה פליגי. והקשה **בחיידושי הגרע"א** דדברי הרי"ן סותרים למה שכתב **בכתובות** (מב). בדפי הרי"ף, דרבי מאיר מודה דכתובה לא גובה ממטלטלי דיתמי, ונשאר בצריך עיון.

דף סו ע"א

א) מתני', פותחין בימים טובים ובשבתות. הקשה **הרמב"ן** (כב: בדפי הרי"ף), דמבואר הכא דהנדר דוחה להימים טובים, ואילו **בתענית** (יב). איתא, דהנודר להתענות שני וחמישי דכל השנה, ופגעו בו ימים טובים הכתובים במגילת תענית, אם נדר אחר שקבעו להימים טובים במגילת תענית ידחה נדרו מפני הימים טובים. ותירץ על פי מה שכתב **הרמב"ם** (פ"ג מנדרים ה"ט), פגע בו חנוכה ופורים וכו' הואיל ואיסור הצום בהם מדברי סופרים הרי הן צריכין חזוק וידחה נדרו מפני גזירת חכמים. עוד תירץ, דהא דאיתא התם, ידחה נדרו, היינו דילך לחכם שיפתח לו בכך ויתיר לו את נדרו, כי היכי דפותחין בכבוד שבתות וימים טובים. ועוד תירץ, דהתם לא חשיב נדר ממש, כיון דלא אמר הרי עלי אלא קבלת תענית בעלמא, ולכך אין לזה כח לבטל ימים טובים, ואפילו דמגילת תענית. וכן דייק מלשון הגמרא (שם) דלא יהא אלא נדר, משמע דאינו נדר גמור.

ב) מתני', עד שבא ר"ע ולימד שהנדר שהותר מכללו הותר כולו. כתב הרי"ן **לעיל** (כו:). **ד"ה וכתב בשם הרמב"ן**, דדוקא כשמתירין על ידי פתח שדומה קצת לנדר טעות, אמרינן דנדר שהותר מקצתו הותר כולו, אבל כשמתירין על ידי חרטה לא הותר כל הנדר אלא מה שהתחרט עליו. אמנם דעת **התוס'** (שהובא בר"ן שם), דאפילו בנדר שהותר על ידי חרטה אמרינן כיון דהותר מקצתו הותר כולו, ומשום דהחכם עוקר את הנדר מעיקרו.

ג) מתני', אמרו לו והלא המיושן יפה למעשים הותר במיושן וכו'. הקשה הקרן אורה, לפי מה שכתב **בפירוש הרא"ש לעיל** (סה). **ד"ה וכבר מת**, דבנדר שלא ישא את פלונית משום שאביה רע, רבי מאיר אוסר אפילו במת, משום דגזר אטו לא מת, הכא נמי יגזור רבי מאיר במיושן אטו שאינו מיושן. ותירץ, דאין לדמות גזרות חכמים. ועוד, כיון דהכא הותר בכל יין משום דנדר שבטל מקצתו בטל כולו, לא שייך לגזור.

ד) מתני', ולא במיושן בלבד הותר אלא בכל היין. כתב **הרמב"ם** (בפירוש המשניות פ"ט מ"ח), דהיינו דדוקא באמר הנודר אילו ידעתי **שהמיושן** יפה, הייתי אומר ישן מותר וחדש אסור או שלא הייתי נשבע כלל, אבל באומר אילו ידעתי הייתי אומר כל יין עלי חוץ מן הישן, לא שרי אלא הישן והשאר אסור, והוא הדין לחילוק זה בכל הבהבות. והקשה **הרש"ש**, אמאי נקט הרמב"ם ישן מותר הא במתניתין איתא מיושן, ומבואר **בבבא בתרא** (צח:), דמיושן הוא של ג' שנים וישן משל אשתקד.

ה) מתני', ומעשה באחד שנדר מבית אחותו וכו' והתירה רבי ישמעאל. כתב הרי"ן **ד"ה חסורי**, דסבירא ליה דפותחין בנולד. אמנם **הרמב"ם** (בפירוש

הדרה היוזמי

דצריך שישמעו שניהם ביום אחד, אבל אם שמע אחד היום והפר, ושמע השני ביום שלאחריו, אינו יכול להפר. אבל הרמב"ן (כג. מדפי הרי"ף) כתב, דכל אחד מיפר ביום שמעו, ואין צריך שישמעו שניהם ביום אחד. וכתב הב"ח (יו"ד סימן רל"ד), דהרמב"ם יליף לה מדכתיב (במדבר פ"ל פ"ח) "ושמע אישה ביום שמעו", דאין לפרש ביום שמעו של עצמו, אלא פירושו דשמע הבעל ביום שמעו של האב. ולרמב"ן נמי הכי פירוש דקרא, אלא דסבר, דלא בא הכתוב לומר דבעינן שיפרו שניהם ביום אחד, דהא כתיב (שם פסוק ט') "ואם ביום שמע אישה יניא אותה", דהיינו אפילו ביום שלאחריו. אלא קרא ד"ביום שמעו" אתי למימר, דאף שהאב הפר ביום שמעו, ולאחר מיכן שמע גם הבעל באותו יום והחריש לה, קמו נדריה. ולא אמרינן דכיון דשמע ביום שהאב הפר ושתק, דמסתמא הסכים להפרתו, וכאילו הפר לה גם הוא.

(ב) מתני', ולא הפר הבעל. כתב רש"י בד"ה ולא הפר הבעל, אלא שתק מעת לעת. וכן משמע בפירוש הרא"ש ד"ה קמ"ל, דכתב, דלא הפר השני ביום שמועתו. והקשה הרש"ש, הא שתיקה זו חשיבא קיום, כדכתיב "הקים אותם כי החריש לה ביום שמעו". ואם כן אמאי איתא בסיפא ואין צריך לומר שקיים אחד מהן, הא הוי היינו הך. ולכך פירש, דמיירי בלא עבר יום שמעו של השני, ואשמועינן, דאינה מותרת בהפרת האחד אף שהשני לא קיים. והשלמי נדרים יישב דבריהם על פי סברת הב"ח בדעת הרמב"ן (הובא באות הקודמת), דמתניתין איירא בגוונא שהבעל שמע שהאב הפר, ואשמועינן ברישא דלא אמרינן דתחשב שתיקת הבעל כהודאה בהפרת האב וכאילו הפר לה הבעל.

(ג) מתני', שם. עיין באות הקודמת בשם הרש"ש דשתיקת הבעל נחשבת כהקמה. וכן הוכיח האפיקי ים (ח"א סימן י"ז אות א'), מהר"ן לקמן (עט). ד"ה הפר בלבד, דשתיקה מיחשיב כהקמה, דכיון דשתק כל היום אנן סהדי דניחא ליה בנדר. אבל הרמ"א (יו"ד סימן רל"ד סעיף כ"ג) חילק לענין התרת חכם, דבהחריש ביום שמעו יכול החכם להתיר, אבל בהקים הבעל אינו יכול. ודייק מינה בביאור הגר"א (שם אות נ"ה) וכן האפיקי ים, דלא דמי שתיקה להקמה.

(ד) ר"ן ד"ה קיים, בתוה"ד, אבל הכא חדא מילתא הוא וכו'. אמנם הרשב"א כתב, דמה שהקשו היינו כדי לומר את הצריכותא. והקשה השלמי נדרים לפירוש הר"ן, דבעירובין (עו.) וביבמות (יג.) איתא, דו ואין צריך לומר זו קתני, אף דהוי חדא מילתא, ועדיפא מינה. ותיירץ, דאפשר דעיקר הפירכא, דכיון דהתנא נקט להדיא ואין צריך לומר, אם כן אמאי כתב הכי.

(ה) ר"ן ד"ה וחזר המקיים, בתוה"ד, אבל מדברי הרמב"ם וכו'. הרשב"א כתב בדעת הר"ן, דמהני שיפרו שניהם לאחר מיכן, והוכיח כן מדתניא לקמן (עא.), שמע הבעל והפר לה ומת, חוזר האב ומיפר חלקו של הבעל, אלמא לא אמרינן כיון דמעיקרא לא היתה הפרת הבעל הפרה, שוב לא יכול האב להפר מחמת הבעל דאין הפרה אחר הפרה.

(ו) בא"ד, בתוה"ד, ולדידי לאו קושיא היא כלל וכו'. והרשב"א תירץ, דקיים אחד דקאמר היינו אב, דאחד לשון המיוחד שבהם דהוא האב. והטעם, לפי שהורע כח הבעל, משום דאין הפרתו כלום אלא כשהיה האב ראוי להפר, דהרי אינו מפר אלא בשותפות.

(ז) בא"ד, בתוה"ד, אבל בהפרה דחד מהני קלשה לה טפי דבאפי נפשה לאו

המשניות פ"ט מ"י פירש, דלרבי ישמעאל לא בעי התרה כלל, כיון דלא חל הנדר. וכן דייק הקרן אורה מפירוש הרא"ש ד"ה והתירה, דכתב, דכיון דיכולין ליפותה לא היתה כעורה מעיקרא. ולפי זה, הוא הדין בשחורה ונעשית לבנה ובקצרה ונעשית ארוכה דהתיר רבי ישמעאל, היינו משום דאפשר להלבין, ודרך הקצרה לגדול וליעשות ארוכה, ולכך לא הוי נולד.

(ו) מתני', וכן הוא אומר בשאול. כתב השיטה מקובצת בשם הרי"ף, דדוד קונן על שאול, משום דהיה מלביש ומקשט עניות ישראל, כדי שימצאו חן בעיני אנשים וישאו אותו.

דף סו ע"ב

(ז) גמ', ועשה לה רבי ישמעאל שן של זהב משלו. הקשה השלמי נדרים, אהא דפירש רש"י שבת (סה.) ד"ה אבל בשם רבותיו, דהא דאסרי חכמים (שם) לצאת בשבת בשן של זהב ומתירים בשל כסף, משום דשל זהב משונה במראיתו משאר שיניים, ודלמא מבזי לה ושקלה לה בידה וממטי, אבל של כסף שדומה לשאר השיניים שרי. ואם כן היה לר' ישמעאל לעשות לה של כסף הדומה לשאר השיניים. וכתב, דאולי מיירי שהיו שאר שיניה דומים לשל זהב, ואם כן אדרבא, אם יעשה של כסף היה משונה משאר השיניים. והמהרש"א (בחיידושי אגדות) כתב, דמכאן מוכח כפירוש רש"י (שם), דשל זהב אסור משום דחשיבא ואתיא לאחויי, מה שאין כן של כסף, ודלא כרבותיו. ובהגהות היעב"ץ תירץ, דלא היה של זהב ממש אלא דהמלאכה היתה יקרה כמו של זהב.

(ח) גמ', בנות ישראל על רבי ישמעאל בכינה המלבישכן וכו'. כתב המהרש"א (בחיידושי אגדות), דדריש המלבישכן שני, מלשון שן, והמעלה עדי זהב היינו שן זהב שעשה לה לעדי. ולכך לעיל במתניתין לא הספידו בהאי קרא, משום דהתם לא עביד שן זהב. אמנם התוס' (בעמוד א) ד"ה ויפוח פירשו, דאף במתניתין מיירי דעשה לה שן של זהב.

(ט) גמ', ר"ש לא טעים. הקשה המהר"ן חיות, אמאי לא רצה רבי שמעון לאכול, הא מצינו במדרש חזית (שיר השירים פ"א פסוק ד' פיסקא נגילה ונשמחה בך), דרבי שמעון הטריח עצמו לעשות שלא כהוראה כדי לעשות שלום בין איש לאשתו. ותיירץ, דשאני נדרים כיון דאפשר להתירם על ידי שאילת חכם, עדיף למחות בידם כדי שלא להרגילם לנדור. ועיין בשיטה מקובצת בשם הרא"ם, דמיירי הכא בנדר על דעת רבים דאי אפשר להתירו.

(י) גמ', ימותו כל בני אלמנה וכו'. ביאר המהרש"א (בחיידושי אגדות), על פי מה דאיתא בשבת (לב:), דבעון נדרים אשתו ובניו מתים, וכיון דנדר הנאה מאשתו בזילותא דרבנן ראוי שבניו ימותו, וגם שהוא ימות במקום אשתו.

(יא) גמ', עד שתראי מום יפה שביך וכו'. כתב בהגהות היעב"ץ, דאיירינן בראיית הלב, [דהיינו ידיעה] דמצינו דראיית הלב נקראת ראייה. ומוכח מכאן דאף בלשון בני אדם נחשב ראיית הלב לראיה.

פרק נערה המאורסה

דף סז ע"א

(א) מתני', הפר האב ולא הפר הבעל וכו'. כתב הרמב"ם (פי"ב מנדרים הי"ז),

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף סז – דף סח

יד אב – טו אב התשע"ה

בפנויה, אבל בארוסה אין האב מיפר נדרים שאין הבעל יכול להפר. וקושיה הגמרא דאימא אב לחודיה מיפר דהאב יהיה כבעל, ויפר לבדו רק נדרים שבינו לבניה ועינוי נפש. והדרשה דלקמן להקיש קודמי הויה שניה וכו' לשאר נדרים שאין יכול להפר כשיש בעל. אמנם **המעשה חושב** שם (אות שנט) כתב, דלדעת הרמב"ם, בארוסה יכול האב להפר לבדו נדרים שאינם עינוי נפש ושבינו לבניה, אבל נדרים שבינו לבניה ודעינוי נפש אינו מיפר אלא בשותפות הבעל.

(יד) גמ', **השתא ו"ל במקום ארוס מיפר אב לחודיה שלא במקום ארוס מיבעיא**. הקשה **הלחם משנה** (פי"ב מנדרים ה"א), לדעת **הרמב"ם** (שם), דהאב מיפר כל נדרים ואף שאינם דעינוי נפש ושבינו לבניה, נימא דקרא גבי ארוסה אתי למימר, דלאב יש כח כהארוס להפר רק נדרי עינוי נפש שבינו לבניה, אבל בפנויה נתנה התורה כח לאב להפר את כל הנדרים, ולכן נצרך הפסוק ואסרה איסר בבית אביה.

(טו) ר"ן ד"ה **ומהדרי' א"כ אם בית אישה, בתוה"ד**, דאי לא הוה אמינא דבארוס אפי' הקים אב לא הוקם. הקשה **המלא הרועים**, הא ודאי מועיל הקמת האב, דאם לא כן "אב" דכתב רחמנא למה לי, וכדכתב הר"ן בד"ה **אימא אב בעי ארוס**.

דף סח ע"א

(א) ר"ן ד"ה **לומר שהבעל מיפר וכו'**, בסוה"ד, אף האב אינו מיפר אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש ודברים שבינו לבניה. וזה שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב האב מיפר כל נדרי בתו. **השלמי נדרים** הביא ליישב שיטת הרמב"ם, דהספרי מיירי בארוסה, דאין האב מיפר אלא בשותפות עם הארוס, וכי היכי דהארוס אינו מיפר אלא דברים שבינו לבניה ועינוי נפש, הכי נמי האב. והרמב"ם מיירי באינה ארוסה, שהאב מיפר לבדו, ובוזו יכול להפר כל הנדרים.

(ב) ר"ן ד"ה **לומר שהבעל וכו'**, בתוה"ד, על כרחין אתה מקיש את האב לבעל. לכאורה צריך בירור, אמאי בעינן להיקש, תיפוק ליה דגבי אב נאמר להדיא "בין אב לבתו". אמנם **בפירוש הרא"ש** כתב בד"ה **שבעל מיפר וכו'**, דההיקש אתי לדברים של עינוי נפש דלא כתיבי גבי אב, וכן ביאר **"בקרוב העדה"** ועיין גם **בשלמי נדרים**. ולא קשיא (ח.ו.י.).

(ג) גמ', **איבעיא להו בעל מיגז גיזו או מיקלש קליש**. תמה הקרן אורה, מנא ליה לתלמודא דהפרת אחד מהם פועלת מקצת ביטול הנדר, אימא דנשאר הנדר על מכוננו, דהפרת אחד לאו כלום היא. וכתב, שצריך לומר שהיה פשוט להו כן מסברא, דיש כח בהפרת הבעל לבדו משום שעומדת להכנס לרשותו. והביא **דבירושלמי** (בפירקין, ה"א) איתא, דאם היפר הבעל לא עשה ולא כלום ואם תאכל הכיכר תלקה. ונסתפקו מה דינא בגוונא דהיפר האב, אי לוקה כבהיפר הבעל, או כיון דבמיתת הבעל נתרוקנה רשות לאב, אם כן חזינן דיש כח בהפרתו גם כשמפר לבדו. וכתב עוד, דיתכן דתלמודא דידן סבירא ליה דרך בהיפר הבעל איקלש הנדר או גיזו, אבל הפרת האב לבדה לאו כלום היא, מאחר דהטעם שהיה פשוט לגמרא דהבעל עושה מקצת הפרה לבדו, משום שעומדת להכנס לרשותו, מה שאין כן באב, ולהיפך מסברת הירושלמי. אמנם הר"ן בד"ה **איבעיא להו** כתב, דהוא הדין

מידי היא וכו'. **כתב הרש"ש**, דמדוויק מהר"ן דבפנויה דהאב לבדו מפר או בנשואה דהבעל לבדו מפר, אם קיים והפר ונשאל על הקמתו אין צריך להפר שנית, כיון דלא קלישא הפרתו.

(ח) ר"ן ד"ה **ונערה, בתוה"ד**, ובתריה כתיב ואם ביום שמוע אישה. לכאורה לשון צריכה עיון, דהגמ' ילפא לקרא ד"ואם היו תהיה לאיש". וכן גרס הר"ן בתחילת דבריו. וכן הוא **בתוס' ד"ה אמר קרא**. אם כן מאי טעמא כתב בהמשך לקרא ד"וביום שמוע אישה". (א.ב.י.).

(ט) **תוס' ד"ה ואם היו תהיה, בתוה"ד**, וקשה דמכל מקום וכו'. **הרשב"א** (להלן בעמוד ב') תירץ, דקרא ד"היה תהיה" משמע דמיירי באשה אחת או ארוסה או נשואה ולא בשתייהן, וכיון דליכא לאוקמי קרא אלא בנשואה, על כרחך דמיירי רק בארוסה.

דף סז ע"ב

(י) ר"ן ד"ה **הא ממילא, בתוה"ד**, דמשמע מיניה דבעל מיפר וכו'. **השיטה מקובצת** הוסיף בשם **הרי"ץ**, דממילא משמע דאין יכול להפר בקודמין, כיון דלא מצי להפר בשעה שנדרה, דהרי נדרה קודם שהתארכה, ואף נדרה לאחר שהתארכה אינו יכול להפר אלא בשיתוף האב, ועתה כשנשאת אי אפשר לצרף שיתוף האב כיון דאין לו רשות בה.

(יא) ר"ן ד"ה **ואיבעית אימא, בתוה"ד**, וכ"ת נהי וכו'. **הרשב"א** הוכיח מקושיא זו לשיטתו (הובא לעיל אות ט'), דקרא מיירי או בארוסה או בנשואה, ולא בשניהם יחד, וכיון דלשון הויה משמע יותר ארוסה מאשר נשואה, אוקמוה בארוסה.

(יב) גמ', **אימא אב לחודיה מיפר**. כתב **בפירוש הרא"ש ד"ה אימא**, דאף ארוס לבד מפר. אבל הר"ן ד"ה **אימא אב** פירש, דאב מפר לבדו וארוס מפר עם האב. וכתב **הקרן אורה**, דהר"ן לא פירש כפירוש הרא"ש, דכיון דסבירא לן השתא דלא יצאה מרשות האב על ידי האירוסין, אם כן מהיכי תיתי דארוס מיפר לבד, וסגי אי נימא דאם הקים הוקם. והקשה לדברי הר"ן, כיון דבענין שהארוס יפר, משום דאם שתק הוי כקיום, אמאי כתב הר"ן דאב לבד מיפר, הא בעינן דאף הארוס יפר. ותירץ, דנפקא מינה לשיטת **הרמב"ם** (הובא לעיל אות א'), דבעינן דשניהם ישמעו ויפרו ביום אחד, דהיינו דוקא למסקנא דמפירין בשותפות, אבל להוה אמינא דרק אחד מיפר, אם האב היפר לבדו והבעל שמע לאחר כמה ימים והיפר, הרי זה מופר על ידי הראשון בלבד. וכן נפקא מינה אם נשאל השני על הקמתו, דמכל מקום הוא מופר על ידי הראשון. אך הקשה, דהא הרמב"ם יליף מקרא ד"ביום שמוע" דבעינן ששניהם ישמעו באותו יום (עיין לעיל אות א'), ולמאי דסלקא דעתין דאב או ארוס לבד מפירין, אמאי בעינן שישמעו שניהם ביום אחד.

(יג) ר"ן ד"ה **אימא אב לחודיה ליפר**, נ"ל דאב לחודיה ליפר וכו' אבל ארוס לא. הקשה **השער המלך** (פי"ב מנדרים ה"א), הא **לקמן** (ע). דרשה הגמ' מקרא ד"אם היו תהיה לאיש", להקיש קודמי הויה שניה לקודמי הויה ראשונה, ללמד שאם מת הבעל נתרוקנה הרשות לאב. ואם כשיש ארוס האב לבדו מפר, אמאי בעינן לקרא ד"אם היה תהיה" דהאב מיפר לבדו, הא הוי קל וחומר, דאם במקום שיש בעל האב מיפר לבדו, כל שכן במקום שאין בעל. ותירץ, על פי שיטת **הרמב"ם** (שם), דהאב מפר כל נדרים ואף שאין בהם עינוי נפש, ואינם דברים שבינו לבניה, וכתב השער המלך, דהיינו דוקא

הדרה היוזמי

דמיבעיא ליה בארוס, וחד מינייהו נקט.

(ד) ר"ן ד"ה אי אמרת מיגז גיזי, בסוה"ד, מיהו כיון דלא ידעינן הי מינייהו קאי באיסוריה לא לקיא עד דאכלה תרויהון. כתב השלמי נדרים, דלפי זה צריך לומר שאכלה שני הכזיתים בבת אחת, דאי לאו הכי על כל חד וחד הוי התראת ספק.

(ה) ר"ן ד"ה ואי אמרת מקלש קליש, בתוה"ד, דלכו"ע ליכא קרבן בפחות מכשיעור. הקשה הגרע"א בגליון הש"ס, הא לענין מעילה אין שיעורו בכזית אלא בפרוטה. ותירץ הרש"ש (בפסחים לג. אתוס' ד"ה אף), דבאכילת קדשים שיעורו בכזית וכדילפינן חטא חטא מתרומה, ורק בנהנה שיעורו בפרוטה. והקהלות יעקב (סימן ל"ח) תירץ, דמעיקר הדין אין צריך באכילה הנאת פרוטה, דכיון שאכל כזית נמי מיחשב הנאה חשובה דמתחייב עליה. והא דבקדשים בעינן דווקא שיהנה בפרוטה, והאוכל כזית שאין בו שוה פרוטה פטור. היינו משום שלא פגם להקדש פרוטה, ואין החסרון בחשיבות ההנאה אלא בחשיבות הפגם דהקדש. אבל בקונמות דבלאו הכי לא שייך בהו פגם, דהא מיירי בקונם פרטי שאינו שייך להקדש, וודאי גם האוכל כזית חייב, אף על פי שלא פגם בפרוטה.

(ו) בא"ד, ואשכחן כוותיה ילקה בחסר ויתר. תמה המהר"ן חיות, מאי ראייה מיייתי, הא התם לא מיירי לענין קרבן אלא לענין תשלומין. ואם נימא דקרבן נמי היינו תשלומין, מכל מקום הוה ליה להוכיח ממקום מפורש טפי, דאיתא בכתובות (מו.) מאי לוקה בממון.

דף סח ע"ב

(ז) רא"ש ד"ה שמע אביה, תימה כיון שהאב הפר חלקו למה לא יפר הבעל חלקו אחר מות האב וכו' וי"ל כיון שלא נגמרה ההפרה בחיי האב נתבטלה גם הפרת האב והוא צריך להפר הכל. ותמה הקרן אורה, דמפשטות הגמ' משמע, דאם היפר אחד והשני קיים, לא בטלה הפרתו של האחד לענין שיעשה מיגז או מיקלש, כיון שהפרתו של כל אחד פועלת בפני עצמה, והיאך יתכן דכשמת מיגרע גרע ובטלה הפרתו. וכן הקשה בחידושי הגרנ"ט (סימן ס'), והקשה עוד, אהא דאיתא לעיל (סז.), דאם היפר אחד מהם, והשני קיים, בטלה הפרת חבירו. אמאי, הא כל אחד פועל בפני עצמו. ותירץ, דכל מאי דמהני הפרת אחד להקליש את הנדר, היינו משום דחזיא לאיצטרופי, אבל היכא דלא חזיא לאיצטרופי בטלה הפרתו מכאן ולהבא. ולכך כשקיים השני או מת המיפר, דלא חזי לאיצטרופי, בטלה ההפרה. אלא דהקשה הגרנ"ט, אם כן מדוע כתב הר"ן ד"ה שמע בעלה, דהיכא דהאב המיפר קיים ומת הארוס, לא בטלה הפרת האב ונשאר הנדר בקלישותו. הא השתא לא חזיא לאיצטרופי. ותירץ, דהתם חזיא לאיצטרופי בהדי ארוס אחרון, דאם תתארכ עתה יוכל הארוס להפר יחד עם האב, נמצא דאכתי חזיא הפרתו לאיצטרופי.

(ח) ר"ן ד"ה שמע אביה, חזינא וכו' דהאי דנקט ולא הספיק הבעל לרבותא נקטיה וכו' קמ"ל דלהוא פורתא נמי דמתשתייר לא מצי הבעל מיפר. והכסף משנה (פי"א מנדרים הי"ח) כתב, דהא דנקט "ולא הספיק" אורחא דמילתא נקט, דהא דלא היפר משום שלא הספיק לשמוע.

(ט) בא"ד, שם. אמנם הרמב"ם (פי"א מנדרים הי"ח) כתב, דאפילו כששמע

הבעל קודם שימות האב. לא נתרוקנה רשות לבעל. דהיינו דהיכא דשמע הבעל הוי רבותא טפי שאינו יכול להפר מהיכא דלא שמע. וכן דייק הלחם משנה, וכתב, דסברת הרמב"ם כמו שכתב בפירוש הרא"ש ד"ה שמע הבעל, דהיכא דשמע הבעל בחיי האב יש סברא טפי לומר נתרוקנה, משום שכבר היה ראוי להפר בחיי הבעל, וסלקא דעתין שיוכל עתה להפר הכל, קא משמע לן דאינו מיפר אלא בשותפות.

(י) גמ', שמע אביה והפר לה, ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת האב, זו היא ששנינו מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל. תמה הקרן אורה, אמאי נקט התנא דווקא האי גוונא דשמע האב והיפר. ולא נקט נמי, גוונא שלא שמע האב, או ששמע ושתק ומת (כברישא לענין מת הבעל). ותירץ, דב' גווני נתרוקנה איכא, א. שיכול להפר כל הנדר לבדו. ב. שיכול להפר את חלקו אחרי שכבר הפר השני את חלקו קודם שמת. וגוונא קמא ליכא אלא באב, כיון דמיפר לבדו היכא דליכא ארוס. אבל בבעל לא שייך דהא ארוס אינו מיפר לבדו כלל, אפילו היכא דליכא אב, כגון בארוסה יתומה. ואם כן, לא איצטרך לאשמועינן שאין הארוס יכול להפר לבדו היכא שלא היפר האב קודם שמת. והא דשייך ריקון גביה, היינו דוקא היכא שהאב כבר היפר חלקו ומת. וקא משמע לן, דלא מצי למיעבד הכי משום דלא נתרוקנה רשות האב לבעל. ונתיישב היטב לשון סיפא דברייתא, "שאין הבעל מיפר אלא בשותפות". דהיינו, דלא מצי להפר, משום שאין לבעל כח להפר לבדו, ולא בעינן לטעמא דלא מועיל ריקון.

(יא) ר"ן ד"ה שמע בעלה, בתוה"ד, כיון דקליש ליה טובא אינו כדאי להורישו לאב. מבואר בר"ן דנתרוקנה היינו שהבעל מוריש לאב כח ההפרה. וכן מבואר מפירוש הרא"ש לעיל (עמוד א) ד"ה נתרוקנה, שכתב, כאדם המריק שקו ונותן לחבירו כל מה שהיה בשק, כן הבעל נשאר ריקן והוריש לאב כל זכות שהיה לו בה. [אמנם לשיטת בית שמאי דבעל מיגז גיזי ביאר הר"ן לקמן (עא:) ד"ה ומיגז גיזי, דהיכא דהיפר ארוס ומת, איסתלק ליה מהאי נדרא, וקם ליה אב בלא ארוס, וממילא מיפר האב לבדו. וכן משמעות הרמב"ם בפירוש המשניות, וביד החזקה (פי"א מנדרים הי"). ואולי יש לומר דהיינו דווקא בגוונא שלא החלה ההפרה בעוד הארוס קיים. מה שאין כן בנידון דידן, דכבר התחיל האב או הארוס להפר, ועל כן נעשה דינו דהאי נדר להיות מופר על ידי שניהם, ועל כן בעינן לירושת כח הארוס, כדי שיוכל להפר לבדו, ואי אפשר להוריש היכא דהיפר האב, ואיקלש האי נדרא טובא. (י.צ.ב.).]

(יב) בא"ד, קא משמע לן דאפילו הכי נתרוקנה רשות לאב משום דנהי דבעידנא וכו'. תמה הרש"ש, למאי הוצרך הר"ן להאי סברא, הוה ליה למימר דהני מילי דלא מצי להוריש כשקלש הנדר טובא, היכא דמוריש את החלק הקלוש, כההיא דלקמן (סט.). דשמע אביה והפר ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת, דצריך האב להפר חלקו של הבעל בתורת ירושה, ואי אפשר להוריש נדר קלוש. אבל הכא דשמע הבעל והפר קודם ששמע האב, הא אין האב צריך לדין ירושה אלא יש לו חלקו מכח עצמו, ואמאי לא יוכל להפר. ותירץ, דהיכא שמת הבעל צריך האב להפר נמי את חלק הבעל, וכמשמעות לשון נתרוקנה, דעבר אליו כחו של הבעל, ולהכי הוקשה להר"ן שאינו יכול להפר מכח ירושה היכא שהוקלש הנדר טובא.

(יג) גמ', שמע בעלה והפר לה ולא הספיק האב לשמוע עד שמת זו היא

הדרה היוזמי

מסכת נדרים דף פח – דף סט

זו אב – זו אב התשע"ה

ששינו מת הבעל נתרונה רשות לאב. כתב הרמב"ם (פי"א מנדרים ה"טו), דאם שמע הבעל והפר לה ומת ואחר כך שמע האב, אין יכול להפר, אלא בצירוף ארוס אחרון. ותמה ה"טז (יו"ד סימן רל"ד ס"ק י"ג), דפסק דלא כתלמודא דידן. ותירץ בביאור הגר"א (שם, סק"ל) דהא דאמר ר' נתן לקמן (ט.ט.), הן הן דברי בית שמאי, בית הלל אומרים אינו יכול להפר, קאי נמי אבבא זו דשמע בעלה ומת קודם ששמע האב, דכיון שהיפר קודם שמיעת האב, איקלש הנדר טובא ואי אפשר להורישו לאב, ודלא כסברת הר"ן ד"ה שמע בעלה שכיון שמת הבעל פקעה הפרתו למפרע. וכן כתב התוס' לקמן (ט.ט.) ד"ה אמר רבי נתן בשם יש מפרשים.

דף סט ע"א

(א) גמ', בעי רבא יש שאלה בהקם או אין שאלה בהקם. הקשה בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה רביעאה ח"ג סימן ט') בשם חכם אחד, הא לעיל (סז.) אמרינן, דהרבנותא במתניתין, כגון דהפר אחד וקיים אחד, וחזר המקיים ונשאל על הקמתו. וחזינן דיש שאלה בהיקם. ותירץ השואל ומשיב, דשאני התם דכבר איקלש הנדר על ידי הפרת האחד. והשלמי נדרים כתב דהקושיא מעיקרא ליתא, משום דאפשר היה לדחות הראיה משם, ולומר דבאמת היא גופא קא משמע לן מתניתין, דאין נשאלין על ההיקם. והא דקאמר התם דבעינן הפרת שניהם ביחד, היינו לפי האמת דפשיט הכא דנשאלין על ההיקם.

(ב) ר"ן ד"ה בעי רבא יש שאלה בהיקם, בסוה"ד, אבל למחר פשיטא דלא מצי מיפר דלא גרע משתיקה. אבל הטור (סימן רל"ד) כתב, דכיון שאינו יכול להפר ביום שמעו כיון שעדיין לא נשאל לחכם על הקמתו, לא איבד זכותו להפר. והוי כמי שאינו יודע שאפשר להפר, דיכול להפר כשגודע לו אף על פי שעבר יום שמעו. וכתב, דמכל מקום צריך שיפר ביום שנשאל לחכם. והתרומת הרשן (סימן רע"ט) פסק כהר"ן, שאין הבעל יכול להתיר אם נשאל לאחר יום שמעו. וכן דעת שו"ת הרשב"ץ. (ח"ב סימן רנ"ה). וכתב בשו"ת הגרע"א (סימן מ"ח), דאף להר"ן, אם היפר ביום שמעו מיד אחר ההקמה, ולאחר יום שמעו נשאל על ההקמה, כיון דנעקרה ההקמה למפרע ממילא חלה ההפרה, אף דההפרה לא חלה אלא השתא וכבר אינו יום שמעו. והרש"ש הקשה, מאי טעמא לא יוכל להישאל על שתיקתו, הא משמעות הקרא "הקים אותם כי החריש לה ביום שמעו", דהיינו דהשתיקה עשתה מעשה הקמה. ולכאורה יש לומר, דאף שדין שתיקה כהקמה, היינו שהוא מגזירת הכתוב. אבל אין משמעות הפסוק דהשתיקה הווי מעשה הקמה. וכיון שאין כאן דבר חיובי הפועל מכח שתיקתו, מה שייך להשאל.

(ג) גמ', את"ל יש שאלה בהיקם יש שאלה בהפר או אין שאלה בהפר. רש"י ד"ה את"ל ביאר, דכוונת הגמרא אם מהני שאלה במקום היפר, ומיירי דכששמע הבעל את הנדר לא היפר, אלא נשאל לחכם, ומספקינן האם מהני כמו שהיתה היא הולכת לחכם להתיר או לא. ובשולחן ערוך (רלד, כג.), הביא ב' דעות אם לאחר שהבעל קיים לאשתו, יכול החכם להתיר הנדר. והרמ"א (שם) כתב בשם המהרי"ק, דלאחר הקמת הבעל אין החכם יכול להתיר, אבל אי שתיק יכול. וכתב השלמי נדרים, דכן משמע מלשון רש"י כאן, שדקדק לומר דלא רצה הבעל להפר, ולא כתב שקיים לה, והיינו משום

שאחר קיומו לא מהני הפרה. והרא"ש לעיל (ח:) ד"ה הוי ליה נדרא כתב, דחכם יכול להתיר נדר אשה אפילו לאחר הקמה. אבל רש"י (שם) ד"ה והוה ליה נדרא כתב, דמיירי שלא היפר לה ביום ששמע ולא כתב שקיים, ואזיל לשיטתו הכא.

(ד) גמ', בעי רבא, קיים ליכי קיים ליכי ונשאל על הקמה ראשונה מהו וכו'. הקשה הקרן אורה, היאך יתכן להשאל על הקמה אחת, הא שאלה הוי על ידי פתח וחרטה, ואם מתחרט מההקמה הראשונה וודאי מתחרט נמי מהשניה ואם כן אף היא תפקע. ומה ההוכחה משבועה על שבועה, דשייך שישאל רק על שבועה הראשונה, משום שאינו רוצה שיעבור בב' איסורים אם יכשל בשבועתו, לכן מתחרט מהשבועה הראשונה. וכעין זה הקשה נמי השלמי נדרים בשם ספר יד יוסף (לבעל ידות נדרים), וסיים בלשון אפשר, דכיון דנשאלין על ההיקם נמצא דמעיקרא היה לו מקום לחול לענין אם ישאל על נדרו.

(ה) גמ', בעי רבא קיים ליכי ומופר ליכי. כתב הרשב"א, דאיבעיא לן דווקא היכא דאמר ומופר בוא"ו, אבל אם אמר קיים ליכי מופר ליכי, הוי חזרה בתוך כדי דיבור מהקמתו והוי הפרה.

(ו) תוס' ד"ה קיים ליכי וכו', בתוה"ד, אבל לא מבעיא ליה אם אמר קיים ליכי ומופר ליכי, ולא אמר לא תיחול הקמה וכו'. דהא וודאי הקמה שאמר תחילה חלה ולא הפרה. וכן כתב בפירוש הרא"ש ד"ה קיים ליכי. ותמה הקרן אורה, דממה נפשך, אם כוונתו שיחולו שניהם כאחד לא חל אפילו אחד כדלקמן (עמוד ב), ואם כוונתו בזה אחר זה הוי חזרה ויכול לחזור בו תוך כדי דיבור כמו שהובא באות הקודמת, ואמאי חלה ההקמה. וביאר, דאין כוונתו בתורת חזרה אלא שיחולו שניהם זה אחר זה. ועיין באות הבאה.

דף סט ע"ב

(ז) ר"ן ד"ה ופשטינן לה מפלוגתא דר"מ ורבי יוסי, בתוה"ד, וכי תימא אפ"ה היכי חיילא דהא אסיקנא לקמן דכל שאינו בזה אחר זה וכו' לאו מילתא היא וכו'. כתב הקרן אורה, דמשמע מדבריו דלר' יוסי היכא דלא אמר אלא קיים ליכי ומופר ליכי, ולא התנה לא תיחול הקמה וכו', לא יחולו ההפרה וההקמה, משום דכוונתו שיחולו שניהם כאחד. וזה אי אפשר, משום כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו, ודלא כהרא"ש שהובא באות הקודמת.

(ח) בא"ד, וכי תימא אמאי לא אמרינן ואפי' ר"מ לא קאמר וכו' אבל הכא דליכא לישנא יתירא בבת אחת קאמר. תמה הקרן אורה, הא אי לא היה אומר האי לישנא דלא תחול הקמה אלא אם כן חלה הפרה, לא היתה חל ההפרה, משום דכל שאינו בזה אחר זה, ומשום הכי הוצרך לומר לא תחול הקמה וכו'.

(ט) בא"ד, שם. והיינו דמסקנת הגמרא דהפרה חיילא והקמה לא חיילא. ובפירוש הרא"ש ד"ה ר"מ נמי מודה, כתב בשם יש מפרשים, דכיון דחלו שניהם לא ידעינן אי מוקם או מופר. וכתב הטור (סימן רל"ד הובאו דבריו ברמ"א סימן רל"ד סקמ"ג), דאזלינן לחומרא ואינו מופר מספק. והט"ז (רל"ד ס"ק ל"ז) כתב, דכיון דחלו שניהם אזלינן לחומרא דבעיא דלא אפשרא היא.

הדרה היומית

משנה על פי מה שכתבו התוס' בבכורות (ט). ד"ה אמר רב, דכללא דכל שאינו בזה אחר זה אפילו וכו', שייך דוקא במידי דתלוי במעשה, אבל בקדושה הבאה מאליה, כגון חמור שלא ביכרה וילדה שני זכרים בבת אחת, לא אמרינן להאי כלל. והכא נמי, כיון דהקמה שחלה בשתיקה דכל יום שמעו, אינה מידי תלוי במעשה, ממילא ליכא בה כללא דכל שאינו בזה אחר זה וכו', ושייך רק לענין ההפרה, ואם כן שפיר חיילא ההקמה ולא ההפרה. **והאור שמח** (שם) ביאר בדעת הרמב"ם, דכיון דלא חלו

ההפרה וההקמה מכח מה שהוציא בפיו, הוי כמאן דליתא, וממילא אולין בתר מה שבליבו. וכיון דקיימא לן דקיים בליבו הרי זה מוקם, והיפר בליבו אינו מופר, נמצא דהקמה חיילא והפרה לא חיילא. אמנם כתב לדחות, דעד כאן לא אמרו דקיים בליבו הרי זה מוקם, אלא בגוונא שמקיים רק בליבו. אבל היכא שמקיים בפיו, כוונתו שתחול ההקמה על ידי פיו ולא על ידי ליבו, ולא יתכן שתחול ההפרה על ידי מה שבליבו. **ובחידושי רבינו**

חיים הלוי (פי"ג מנדרים הכ"ב) תירץ, דהא דלא חיילא הפרה אחר הקמה הוי דין בהקמה, דזהו כח ההקמה, לקיים הנדר שלא יהיה אפשר להפירו. מה שאין כן הא דלא חל הקמה אחר הפרה אין זה דין בהפרה שבכחה למנוע הקמה, אלא משום שבטל הנדר ואין מה לקיים. ונמצא דהקמה סותרת בדין להפרה, והפרה אינה סותרת להקמה מצד הדין, אלא משום חסרון היכי תימצא לקיים. והאי כללא דרבה דכל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו, שייך רק היכא שמצד הדין החלויות מנגדות זו לזו, אבל היכא שרק מצד המציאות לא יתכנו החלויות בזו אחר זו לא. ולפי זה שפיר חיילא ההקמה, דהא הטעם שלא חלה הקמה אחרי הפרה הוא משום שבמציאות אין נדר ולא משום דין, הלכך בבת אחת שפיר חיילא.

(ג) **גמ'**, או דילמא הא לא אמר לה. ביאר הרא"ם בשיטה מקובצת, דהטעם דלא מהני, משום דהפרה חלה רק על ידי בטוי שפתיים. וכן משמע בפירוש הרא"ש ד"ה או דילמא

והקשה הקרן אורה, הא פשטינן בגמרא דחלו שניהם. ועוד הקשה על עצם דברי הרא"ש, דנימא כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו, ולא תחול ההקמה.

(ז) **גמ'**, בעי רבה קיים ומופר ליכא בבת אחת מהו וכו'. הקשה הפורת יוסף, כיון דרבה גופיה אמר להאי כללא דכל שאינו בזה אחר זה, מאי קא מיבעיא ליה. ותירץ, דרבה נסתפק בזה לפני שחידש האי דינא, והגמרא פשטה מדבר שאמרו רבה לאחר מכן.

(יא) **נ"ר** ד"ה בעי רבה קיים ומופר ליכא בבת אחת מהו, בתוה"ד, הכא דבבת אחת, לגבי כל חד מנייהו אמרינן דקדים דחייל. ולכאורה צריך עיון לעניין מה שייך שיחולו שניהם. דבשלמא לשיטת התוס' בד"ה כל שאינו, דאי אמרינן כל שאינו בזה אחר זה וכו', הוי כמקיים בשתיקה. יש לבאר כוונתם בד"ה קיים ליכא, דהצד דחיילי תרווייהו היינו שההפרה פועלת לפחות שאין כאן שתיקה. (ר.ש.) אבל להר"ן שכתב דמטעמא דכל שאינו בזה וכו' לא יחול אחד מהם ויכול להקים או להפר, אי אפשר לומר כן.]

(יב) **גמ'**, ת"ש דאמר רבה כל דבר שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו. **הרמב"ם** (פי"ג מנדרים הכ"ב) פסק, דהרי זה קיים. ודלא כהר"ן ד"ה בעי רבה, שפירש שלא חלו שניהם משום כל שאינו. וכן פירש הרא"ש ד"ה כל שאינו. **והרדב"ז** ביאר דברי הרמב"ם. דכיון דאמר תחילה הקיום ורצה שיחול הרי חל, ומה שנסתפקה הגמ' היינו לעניין ההפרה, דשמא כיון דאמר לה בבת אחת עם ההקמה תיחול, וכיון דנפשט דהוי כמו בזה אחר זה לא תחול. אמנם **הכסף משנה**, ביאר, דגם להרמב"ם, כיון דאמר לתרווייהו בבת אחת, ההפרה נמי לא שבקא להקמה שתחול, אף שאמרה תחילה. אלא דכיון דבטלו ההקמה וההפרה, הוי כמי שלא הפר, וממילא הנדר מקיים, מדין שתיקה. וכן כתבו התוס' ד"ה כל שאינו להדיא. ותמה המחנה אפרים (הלכות נדרים סימן ל"ח), הא אכתי יכול להפר כל יום שמעו, והיאך סתם הרמב"ם שהנדר מקיים. ובשלמי נדרים הביא דהיד שאול ביאר כוונת הכסף

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דף היומית" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומית ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנב עבדו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 Dafyomi@okmail.co.il

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>